

JOURNAL OF ISLAMIC AND CONTEMPORARY ISSUES

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

منارا : مجلة قضايا إسلامية معاصرة

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2566

Vol. 4 No. 1 January - June 2023

บทความวิจัย

บทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่

● รอฮานี มาแฉะ / มูอาวีเยห์ เซะ

1 - 14

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ
สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2

● अबดุลรากค์ัดี้ แดวอสุนง / अबดุลรอแมะ สุหลง

15 - 27

การปรนนิบัติตนต่อสามีของมุสลิมะฮ์ตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ กรณีศึกษาชุมชน
บ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

● ฮาซีฟะห์ อารัง / มะนะฟียะ เมาคี

28 - 38

ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม
ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

● สุชนี สะชา / มุสลิม คารัง

39 - 50

تحليل عناصر تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي لدى طلبة
جامعة الأميرة ناراديواس بتايلا ند

51 - 64

● لقمان جی کا / محمد روفیان بن إسماعیل / غزالی بن زین الدین / یعقوب بن حسن

บทความวิชาการ

Pemanfaatan Cerita Rakyat dalam Pembelajaran Bipa sebagai Upaya Diplomasi

Bahasa Indonesia

● Luthfa Nugraheni / Muhammad Salaebing

65 - 76

منهج علماء فطاني في الإفتاء في القرن الثالث عشر الهجري
● محمد فوزان دوهي بن عبدالصمد / عبد الصمد ميسا بن مختار
ذوالكفلي ساعي بن عبد الغني

77 - 92

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

ISSN 2730-2547 (Online)

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย รับผิดชอบเผยแพร่ผลงานทางวิชาการออนไลน์ ประเภทผลงานวิชาการประกอบด้วยบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ทั้งนี้บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อนนับจากวันที่ผู้เขียนได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านการวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ที่เป็นประเด็นร่วมสมัยต่างๆ เกี่ยวกับอิสลามในประเทศอาหรับและโลกมุสลิม
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการที่หลากหลายในประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับอิสลามและภาษาอาหรับ ไม่จำกัดเฉพาะประเทศไทยหรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุน ให้เกิดการวิจัย ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสาร

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues /

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

99 หมู่ 8 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000

โทรศัพท์ : 073-709030 ต่อ 3555

โทรสาร : 073-709030 ต่อ 3555

Email : habba_yabnee@hotmail.com

การเผยแพร่ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/M-JICI>

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จงรัก พลาศัย
รองศาสตราจารย์ ดร. รสสุคนธ์ แสงมณี
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหลาะ แซกพงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพันธุ์ ศิริพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร. อานิส พัฒนปริชาวงศ์
ศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คารง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รอฮานี มาแฉะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตร์มิซี สาแลง

กองจัดการ

นายดลรามาน พันหวัง
นางสาวสุสนา ดอเลาะ
นายอับดุลฮาฟิซ ดอเลาะ
อาจารย์สมชาย ภูมิมาโน
นายนิมูฮัมมัดพิตริ อาแว
นางปิยนุช วัจนศิริ
นางสาวซมึซียะห์ เจ๊ะสาแม๊ะ
อาจารย์สุรยาณี อาลีมามะ
อาจารย์กูอับดุลมุฮัยยิมิน ยูโซะ

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเซะ หะมีแยะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มะนะฟียะ เมเกตี	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด วาเล็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเยะ บินเซ็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด อูมูดี	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบรอเฮง ดอเลาะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แวอัมแร แวปา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาอิชะห์ แวมมะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลูกมาน เจะกา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ดร. ฮีซาม หะยีมะมิง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
อาจารย์ซูเพียน บอลู	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัดสกรี มัณญู	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ดร. มะยูดี ตือรามะ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุห์มัดสุไหมะ เฮงยามา	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอแมะ สุหลง	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. ยาลีละห์ โต๊ะแม	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. อาดีละห์ หะยีนีแวน	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์รอมยี มอทิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
รองศาสตราจารย์ ดร. อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร. นิละาะ แวอุเซ็ง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเนิง ลือแด	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ สายทอง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญาดุลฮัก มิงสมร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. อับดุลฮาซันม์ เฮ็งเปีย	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. สุไม บิลโบ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. ยุทธนา เกื้อกุล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prof. Dr. Mohd Nasran Mohamad	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Jaffary Awang	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Ahmad Munawar Ismail	National University of Malaysia
Dr. Farid Mat Zain	National University of Malaysia
Dr. Muhammad Razak Idris	National University of Malaysia
Dr. Azmul Fahimi Kamaruzaman	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Shofian Haji Ahmad	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Abur Hamdi Usman	Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย เป็นวารสารที่มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหาบทความเพื่อเผยแพร่ออนไลน์จำนวน 3 ท่านต่อบทความ และบทความหรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสาร MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ที่เป็นวรรณกรรมของผู้เขียน บรรณาธิการหรือสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

บทบรรณาธิการ

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ฉบับนี้เป็นปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566) เป็นวารสารเรียบเรียงบทความที่เกี่ยวกับประเด็นอิสลามร่วมสมัย เต็มไปด้วยความเข้มข้นของเนื้อหาสาระทุกบทความ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 5 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 2 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 7 เรื่อง ซึ่งมีประเด็นเรื่องบทบาทสตรีมุสลิมะฮ์ทำงานนอกบ้าน เทคนิคและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอิสลามศึกษา ร่วมสมัย การปรนนิบัติสตรีมุสลิมะฮ์ต่อสามี ทักษะคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การจัดการเรียนการสอน ภาษาอาหรับ และกระบวนการพิทักษ์ของบรรดาอุลามาอ์ฟาฏอนี

ในการจัดทำวารสารวิชาการ กองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความ บทความจะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ สอดคล้องกับบทความที่ตรวจ จำนวน 3 ท่าน สำหรับผู้สนใจที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการประเด็นอิสลามร่วมสมัย ทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอกสถาบันอิสลาม และอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สามารถส่งบทความของท่านมายังกองบรรณาธิการวารสาร ทางเรายินดีที่จะเผยแพร่ผลงานของท่าน เมื่อผ่านกระบวนการตรวจสอบและแก้ไขผลงานเรียบร้อยแล้ว

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณ เจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งผลงานวิชาการในวารสารฉบับนี้ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นอย่างยิ่งที่เสียสละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งในการกลั่นกรองพิจารณาแก้ไขผลงานดังกล่าวให้มีคุณภาพมากที่สุด สุดท้ายนี้ ขอขอบขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการผ่านวารสารฉบับนี้ หากมีข้อคิดเห็นประการใดโปรดให้ข้อเสนอแนะ ทางกองบรรณาธิการ ยินดีปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้วารสารมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คาแรง

บรรณาธิการ

สารบัญ...

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

บทความวิจัย

- บทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ / The Role of Work Outside the Home of Muslimah in Modern Society
รอฮานี มาแฉะ / มูอาวีเยห์ เซะ (1-14)
- การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 / The Development of Analytical Thinking Skill on al-Hadith Subject by Using Backward Design Technique for Secondary Islamic Studies Students, Year 2
อับดุลราศัดดี แดวอสนุง / อับดุลรอแม สุหลง (15-27)
- การปรนนิบัติตนต่อสามีของมุสลิมะฮ์ตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ กรณีศึกษาชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส / Muslimah Serving on Their Husbands in the Example of Aishah: A Case Study of Community Ban Bangosaning, Sungaipadi District, Narathiwat Province
ฮาซีฟะห์ อารง / มะนะฟียะห์ เมามัต (28-38)
- ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส / Study of the Attitudes and Behaviors of Coexistence in Multicultural Society in Khok Phayom Village, Khok khian Sub-District, Mueang District, Narathiwat Province
สุชนี ชะชา / มุสลิม คาง (39-50)
- تحليل عناصر تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس بتايلاند / Analysis of Elements of the Design Model of the Communicative Method in Teaching al-Nahu al-Arabi among Students of Princess of Naradhiwas University, Thailand

لقمان جي كا / محمد روفيان بن إسماعيل / غزالي بن زين الدين / يعقوب بن حسن (51-64)

บทความวิชาการ

- Pemanfaatan Cerita Rakyat dalam Pembelajaran Bipa sebagai Upaya Diplomasi Bahasa Indonesia / The Use of Folk Stories in Learning BIPA as An Effort of Indonesian Language Diplomacy
Luthfa Nugraheni / Muhammad Salaebing (65-76)
- منهج علماء فطاني في الإفتاء في القرن الثالث عشر الهجري / The Methodology of Patani Scholars in Fatwa of 13th Century Hijrah
محمد فوزان دوهي بن عبد الصمد / عبد الصمد ميسا بن مختار / ذوالكفلي ساعي بن عبد الغني (77-92)

บทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่

The Role of Work Outside the Home of Muslimah in Modern Society

รอฮานี มาเจ¹

Rohanee Machae¹

มูอาวียะห์ เซห์¹

Muawiyah Seh¹

(Received: June 02, 2023; Revised: June 26, 2023; Accepted: June 28, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม 2) ศึกษาบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส โดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากอัลกุรอาน ฮะดีษ หนังสือตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย แล้วมาเปรียบเทียบกับตารางเครชีและมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของของครอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.76 และ 0.80 ค่าดัชนี IOC มีค่ามากกว่า 0.5 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) มุสลิมะฮ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านตามบทบัญญัติอิสลาม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 70 และ 2) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย $(\bar{x}) = 1.97$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.2 จากการวิเคราะห์ผลสำรวจ อิสลามไม่มีข้อห้ามให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้าน มีเหตุผลต่างๆ ที่ผู้หญิงต้องทำงาน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการช่วยสามีสนับสนุนเศรษฐกิจของครอบครัว การทำงานของมุสลิมะฮ์ในสังคมนั้นมีใช้ถูกปิดกั้น งานทุกชนิดที่ผู้ชายทำได้ผู้หญิงก็ทำได้ถ้าหากอยู่ในกรอบและขอบเขตที่อิสลามอนุญาต การทำงานในสังคมของมุสลิมะฮ์จึงไม่ได้แคบ เพียงแต่มีความรัดกุมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นผลดีต่อตัวมุสลิมะฮ์จึงต้องเรียนรู้ให้มากขึ้นเพื่อเสริมสร้างตัวเองให้

¹ สาขากฎหมายอิสลาม สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

¹ Department of Syariah, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University (Corresponding author / Email : rohanee.m@pnu.ac.th)

พร้อมสำหรับการทำงานอันมีเกียรติยิ่งนี้ โดยต้องอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและการสนับสนุนจากบรรดามุสลิมินเพื่อผลที่ดีที่สุดในการทำงาน

คำสำคัญ การทำงานนอกบ้าน มุสลิมะฮ์ สังคมสมัยใหม่

ABSTRACT

This research is quantitative research aims to 1) study the understanding of the roles of Muslimah working outside the home according to Islamic law. 2) study the role of work outside the home of Muslimah in modern society: case study Tanyongmas Subdistrict, Rangae District, Narathiwat Province. By studying and researching information from the Qur'an, Hadith, books, textbooks, academic documents and related research and data were collected from a sample of 30 people selected by simple random sampling, and its number were compared based on Krejcie and Morgan table. The Cronbach's alpha coefficient was 0.76 and 0.80, and the IOC index was greater than 0.5. The data were analyzed by mean and standard deviation. The results were found that 1) Muslimah have knowledge and understanding about working outside the home according to Islamic law is good level accounted for 70 percent and 2) There are opinions about the role of Muslimah working outside the home under modern society in Tanyongmat Subdistrict, Rangae District, Narathiwat Province was found that most of them had a low level the mean ($\bar{x}$) = 1.97 and the standard deviation (S.D.) = 1.2. The results of the analysis show that Islam does not prohibit Muslimah from working outside the home. There are various reasons that Muslimah have to work one of which is to help the husband support the family economy. The work of a Muslimah in society is not blocked. Muslimah can work like Muslim but within the limits and boundaries permitted by Islam. Working in Muslim society is not narrow but with more conciseness. This is to be good for Muslimah themselves. Muslimah have to learn more to prepare himself for this noble work. It requires mutual assistance and support from Muslims for the best results in their work.

Keywords: *Working outside the home, Muslimah, Modern society*

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างจากอดีต ส่งผลทำให้การดำรงชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง และแตกต่างจากในอดีต การพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง ในอดีตแล้วผู้หญิงมีหน้าที่เพียงแค่งานในบ้านเท่านั้น ถึงแม้ว่าการทำงานในบ้านนั้นมีผลดี เพิ่มคุณค่าในครอบครัว แต่ปัจจุบันผู้หญิงจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เป็นปัญหา (จิริวุฒิ หลอมประโคน และประพล เปรมทอง

สุข, 2555) เพราะการใช้จ่ายในแต่ละวันนั้น ผู้ที่เป็นสามีนั้นทำงานเพียงคนเดียว ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครอบครัวในแต่ละวัน ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกัน เพื่อแบ่งเบาภาระผู้ที่เป็นสามีของเขาในการดำรงชีวิตในแต่ละวันของครอบครัว (ไพลิน ภูจินาพันธ์, 2560) อิสลามได้กำหนดบทบาทของผู้หญิงไว้ชัดเจนทั้งในฐานะที่เป็นบุตร เป็นภรรยา เป็นมารดา เป็นสมาชิกของสังคม และเป็นเอกบุคลล ความจำเป็นสำหรับผู้หญิงในฐานะภรรยาผู้สร้างสรรค์ครอบครัวร่วมกับสามีบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงมุสลิม ได้รับการยอมรับจากอิสลามมาตั้งแต่ในสมัยของท่านศาสดา โดยหน้าที่ต่างๆของผู้หญิงดังที่ปรากฏนั้นไม่ได้ จำกัด เฉพาะงานภายในบ้านเท่านั้น หากแต่ผู้หญิงมีหน้าที่การงานนอกบ้านด้วยเช่นทำสวนผลไม้ ดูแลเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (ไพลิน ภูจินาพันธ์, 2560) ในกรณีที่บรรดาบุรุษมีความจำเป็นในการเข้าร่วมปกป้องและเผยแผ่ศาสนาของท่านศาสดา แต่หากในภาวะปกติ นอกจากสามีจะเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่หลักของตนเองแล้วสามีก็จะช่วยเหลือภรรยาในเรื่องงานบ้านต่างๆด้วยดังตัวอย่างจากท่านศาสดาที่มักจะช่วยเหลือภรรยาในเรื่องงานบ้านเล็กน้อยต่างๆเช่น การรีดนมแพะ การซ่อมแซมเสื้อผ้ารองเท้าด้วยตนเอง ทำความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้และอื่น ๆ เป็นต้น (อิมรอน มะกุดี, ม.ป.ป.)

การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงสามารถกล่าวได้ว่าบทบาททางเศรษฐกิจที่เกิดจากความจำเป็นของผู้หญิงถือเป็นสิ่งที่อิสลามยอมรับและให้ความสำคัญ ทั้งนี้อิสลามได้กำหนดเงื่อนไขต่างๆเพื่อความเหมาะสมและปลอดภัยต่อตัวผู้หญิงเองตลอดจนความมีชีวิตที่ดีของสมาชิกในสังคมโดยรวมดังต่อไปนี้

- (1) การทำงานดังกล่าวสอดคล้องกับธรรมชาติความเป็นผู้หญิง เช่น ครุ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น
- (2) ไม่ละเลยหน้าที่หลักในครอบครัวนั้นคือการเป็นภรรยาและมารดา
- (3) การรักษาเกียรติของตนเองและคุณค่าในการทำงาน

ด้านกิจกรรมทางสังคมเป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงความรับผิดชอบของบุคคลในการปรับปรุงแก้ไขและเสริมสร้างสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้พัฒนาไปอย่างถูกต้องและมั่นคง โดยเฉพาะระบอบอิสลามที่กำหนดหน้าที่การผดุงรักษาสังคมลงบนความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในสังคมให้มีความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สังคมวางไว้ทั้งนี้กิจกรรมทางสังคม (Muhammad Hafil, 2020)

ดังกล่าวดังจะต้องดำเนินอยู่บนบรรทัดฐานของหลักการและรูปแบบอิสลามเพื่อความถูกต้องอันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการทำมาดีและยำเกรงพระเจ้าเป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์หากกิจกรรมทางสังคมรูปแบบใดไม่ได้มีเป้าหมายและรูปแบบดังที่บรรทัดฐานอิสลามได้กำหนดไว้ นอกจากกิจกรรมนั้นจะไม่นับเป็นที่ยอมรับแก่ผู้หญิงแล้วยังเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมและเป็นบ่อนทำลายวัฒนธรรมอันดีงามทางสังคมของระบอบอิสลามอีกด้วย (นพรัตน์ กอวัฒนากุล, 2559) ซึ่งในสังคมปัจจุบัน เมื่อมุสลิมะฮ์ได้ทำงานนอกบ้านแล้ว การกระทำส่วนใหญ่ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลามหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การแต่งหน้าทาปากออกนอกบ้านของสตรีมุสลิม การแต่งกายที่เปิดเผยร่างกายทั้งหมด หรือการแต่งกายที่เป็นการทำให้อัศวะยงามหรือตกแต่งให้สวยสะดุดตา มีกลิ่นหอมจูงใจ แต่งกายรัดรูปทรง แต่งกายเหมือนหรือคล้ายคลึงกับชุดพิธีกรรมของบรรดาผู้ปฏิเสธ หรือแม้กระทั่งการแสดงกริยา ท่าทางต่างๆ ของตนเอง

ในที่สาธารณะหรือโลกโซเชียล นอกจากนั้นเมื่อมุสลิมะฮ์ได้ออกไปทำงานนอกบ้านแล้ว หน้าทีหลักที่เขาต้องดูแลกลับละทิ้ง ละเลย ไม่ปฏิบัติ ไม่สนใจครอบครัวย่นนำไปสู่การเกิดปัญหาในครอบครัว ปัญหาดังกล่าวล้วนมาจากการกระทำซึ่งไร้ความรู้ทางด้านศาสนา ฉะนั้นการศึกษาศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งกับสตรีมุสลิมะฮ์ หากสตรีมุสลิมะฮ์ห่างไกลจากการศึกษาของศาสนาจะทำให้ตัวเองขาดความสุข ไม่พอใจและไม่ยอมรับ (ไม่ซุโกร)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นปัญหาและความสำคัญที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส เพื่อต้องการทราบถึงบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์อย่างแท้จริง และเพื่อเป็นแนวทาง นำความรู้มาปฏิบัติให้แก่บรรดามุสลิมะฮ์ในสังคมได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม
2. เพื่อศึกษาบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่กรณีศึกษาตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

ระเบียบวิธีวิจัย

รายละเอียดวิธีการดำเนินงานวิจัยมีดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ ได้แก่ มุสลิมะฮ์ในพื้นที่ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 5,994 ครอบครัว ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปเครจซ์และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนไม่เพิ่มร้อยละ 5 โดยใช้หลักการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์อัลกรุอัน อัลหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) และทัศนะนักวิชาการต่างๆ หนังสือตำรา งานวิจัยบทความวิชาการรวมทั้งเอกสารต่างๆ ตลอดจนแหล่งข้อมูลสื่ออินเทอร์เน็ตที่เขียนโดยผู้รู้ นักปราชญ์ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ในอิสลาม

2.2 นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านอิสลามศึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องของข้อคำถาม โดยมีเกณฑ์ของค่าดัชนี IOC ที่ยอมรับได้มีค่ามากกว่า 0.5 จึงถือว่าข้อคำถาม

ดังกล่าวมีความสอดคล้อง และเหมาะสมที่จะใช้วัดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ถ้าหากมีค่าดัชนี IOC ที่มีค่าต่ำกว่า 0.5 ผู้วิจัยทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.3 นำแบบสอบถามที่มีการแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับมุสลิมะฮ์ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 25 ชุดและนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 ดังนั้นจึงสามารถยอมรับแบบสอบถามดังกล่าว ผลการหาค่าดังกล่าวพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกร้านของมุสลิมะฮ์ในอิสลามในความเที่ยงเท่ากับ 0.76 และบทบาทการทำงานนอกร้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ค่าความเที่ยงมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80

2.4 ลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยโดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ และปรับปรุงแก้ไขอย่างสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง โดยแบบสอบถามไปแจก 30 ชุด ได้รับกลับมา 30 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนการดำเนินการ คือส่งแบบสอบถามถึงมุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกร้านในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส เป็นเป้าหมายวิจัยโดยการส่งด้วยตนเอง และเก็บแบบสอบถามกลับเมื่อครบกำหนด 7 วัน หลังจากนั้น ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะแจกแจงความถี่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การแปลผลค่าดังกล่าวใช้เกณฑ์ลิเคิร์ต (Likert) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555)

ผลการวิจัย

ข้อมูลการตอบแบบสอบถามบทบาทการทำงานนอกร้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส พบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 กับสถานภาพสมรส จำนวน 13 คน มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมา สถานภาพหย่าร้าง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 จำแนกตามอายุพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นช่วงอายุ 18-27 ปี มากที่สุดคือ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จำแนกตามรายได้พบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 3500-9500/ต่อเดือน มากที่สุด จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 96.7 รองลงมาคือ มีรายได้ 10,000-15,000 / ต่อเดือน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุด อยู่ในระดับชนะนาวิ/มัธยมปลาย มากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมาคือ ระดับอิตดาอี/ประถม จำนวน 9 คน คิด

เป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาคือ ระดับชนะนำ/มัธยมต้น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 จำแนกตามอาชีพ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง มากที่สุด จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาคือ มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และ อื่นๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 รองลงมาคือ มีอาชีพค้าขาย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6.7 รองลงมาอาชีพพนักงานเรียน/นักศึกษา จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3

2. ข้อมูลการตอบแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม

ผลจากการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลามจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจำนวน 30 คน ดังปรากฏในตารางต่อไปนี

ตารางที่ 1 ตารางค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ตอบใช่		ตอบไม่ใช่		ตอบไม่แน่ใจ	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
1	อิสลามอนุญาตให้มุสลิมะฮ์ออกไปทำงานนอกบ้าน	21	70.0	9	30.0	-	-
2	อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมะฮ์ทำงานภายในบ้านเท่านั้น	25	83.3	8	26.7	-	-
3	อิสลามอนุญาตให้สามีทำงานเลี้ยงหาครอบครัวเพียงคนเดียว	22	73.3	8	26.7	-	-
4	มุสลิมะฮ์ที่ออกไปทำงานนอกบ้านไม่จำเป็นต้องปกปิดเอวรัด	4	13.3	25	83.3	1	3.3
5	มุสลิมะฮ์ที่ออกไปทำงานนอกบ้านไม่จำเป็นต้องขออนุญาตสามีก่อน	12	40.0	17	56.7	1	3.3
6	มุสลิมะฮ์สามารถทำงานที่ศาสนาไม่อนุญาตหรือสิ่งที่ไม่ฮาลาลได้	9	30.0	20	66.7	1	3.3

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ตอบใช่		ตอบไม่ใช่		ตอบไม่แน่ใจ	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
7	สามีคือเสาหลักที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัว	27	90.0	3	10.0	-	-
8	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานอาชีพข้าราชการ สามารถปะปนกับเพศตรงกันข้ามได้	16	53.3	10	33.3	4	13.3
9	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้านแล้วไม่จำเป็นต้องดูแลหรือทำงานภายในบ้าน	13	43.3	16	53.3	1	3.3
10	อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมะฮ์ทำงานในบ้านเพื่อดูแลสามีและลูกๆ	27	90.0	3	10.0	-	-
รวม		58.5		39.5		2.0	
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด				70			

จากตารางที่ 1 ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบใช่ คิดเป็นร้อยละ 58.5 รองลงมาตอบไม่ใช่ คิดเป็นร้อยละ 39.5 และตอบไม่แน่ใจ คิดเป็นร้อยละ 2.0 โดยผู้วิจัยได้รวมค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามที่ถูกต้องในแต่ละข้อ แล้วนำมาคิดหาค่าเฉลี่ยทั้งหมด ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 70 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลามในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยทั้งหมด 70

3. ข้อมูลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่กรณีศึกษา ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

ตารางที่ 2 ตารางค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่กรณีศึกษา ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

ข้อที่	รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1.	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้านเป็นบุคคลที่น่ายกย่อง	1.93	1.11	น้อย
2.	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้าน สามารถแบ่งเบาระค่าใช้จ่ายในบ้านได้	1.50	0.77	น้อย
3.	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้านต้องดูแลครอบครัว	1.87	1.04	น้อย
4.	การที่มุสลิมะฮ์ออกไปทำงานนอกบ้านทำให้มีความสามารถในการทำงานที่ดีกว่าทำงานภายในบ้าน	1.97	1.2	น้อย
5.	การดูแลครอบครัวภายในบ้านเป็นหน้าที่ของมุสลิมะฮ์	1.50	0.63	น้อย
6.	การออกไปทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติสำหรับมุสลิมะฮ์สมัยใหม่	1.87	0.77	น้อย
7.	การที่มุสลิมะฮ์ออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ลดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้	1.77	0.81	น้อย
8.	มุสลิมะฮ์จำเป็นต้องขออนุญาตสามีก่อนที่จะออกไปทำงานนอกบ้าน	1.23	0.81	น้อยที่สุด
9.	การที่มุสลิมะฮ์เมื่อออกไปทำงานนอกบ้านแล้วสามารถปกปิดเอารัดได้ตลอดเวลา	1.63	0.99	น้อย
10.	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้านนั้นสามารถดูแลครอบครัวได้ดีมากกว่าทำงานภายในบ้าน	1.77	1.00	น้อย
11.	การทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ คือความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติต่อครอบครัว	2.03	1.32	น้อย
12.	เมื่อทำงานนอกบ้านมุสลิมะฮ์มีความเคารพสามีตัวเองได้มากขึ้น	1.93	1.17	น้อย
13.	การปะปนชายและหญิงเวลาไปทำงานนอกบ้าน เป็นสิ่งที่มุสลิมะฮ์ทำได้	2.17	1.39	น้อย
14.	มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้านสามารถเป็นที่รักของครอบครัวได้	1.57	0.89	น้อย
15.	การที่มุสลิมะฮ์ที่ทำงานนอกบ้าน ทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัวได้	1.70	0.95	น้อย

ข้อที่ รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ภาพรวม	1.76	0.99	น้อย

จากตารางที่ 2 ผลการสำรวจ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ กรณีศึกษา ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 1.76 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.99 เมื่อพิจารณารายประเด็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นสามอันดับแรก คือ การปะปนชายและหญิงเวลาไปทำงานนอกบ้านเป็นสิ่งที่มุสลิมะฮ์ทำได้ อยู่ในระดับความคิดเห็นน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 2.17 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.39 รองลงมาคือการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ คือ ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติต่อครอบครัว อยู่ในระดับความคิดเห็นน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 1.97 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.2 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่องบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ กรณีศึกษา ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาสในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านในอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 70 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่า อิสลามไม่มีข้อห้ามให้ผู้หญิงทำงาน มีเหตุผลต่างๆ ที่ผู้หญิงต้องทำงาน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการช่วยสามีสนับสนุนเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ชายได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่ตอบสนองทุกความต้องการของภรรยา และครอบครัวของเขา โดยแก้ไขผลประโยชน์ทั้งหมดคนนอกบ้าน ถ้าทำงานหาเลี้ยงชีพเป็นหน้าที่ของสามี แต่ไม่มีข้อห้ามหากผู้หญิงอยากทำงาน ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขหลายประการและไม่ละเมิดกฎหมายอิสลาม อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงตรัสไว้มีความว่า มุสลิมะฮ์จำเป็นจะต้องปกปิดเอารัตขณะทำงานนอกบ้าน พระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอาน ความว่า “โอ้นบีเยย์ เจ้าจงกล่าวแก่บรรดาภริยาของเจ้า และบุตรสาวของเจ้า และบรรดาสตรีของผู้ศรัทธา โดยให้พวกนางดึงเสื้อคลุมของพวกนางมาปิดตัวของนาง นั้นเป็นการเหมาะสมกว่าที่นางจะเป็นที่รู้จัก เพื่อพวกนางจะไม่ถูกรบกวน และพระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) เป็นผู้ทรงอภัย และผู้ทรงเมตตาเสมอ ท่านอุ้บรอนียะ (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, ม.ป.ป) รายงานจากอิบน์ อับบาส กล่าวเกี่ยวกับอายะฮ์ข้างต้นว่า พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงสั่งใช้บรรดา

สตรีผู้ศรัทธาว่า เมื่อพวกนางจะออกนอกบ้านให้พวกนางคลุมศีรษะ การปกปิดเอวรัดของสตรีมุสลิมถือว่าเป็นตามหลักการของศาสนา ทุกครั้งที่ออกนอกบ้านหรืออยู่ต่อหน้าบุรุษที่แต่งงานกับนางได้ ฉะนั้นหากสตรีมุสลิมต้องการจะทำงานนอกบ้านโดยไม่ปกปิดเอวเราเห็นว่านั่นย่อมส่งผลเสียแก่นางทั้งในด้านศาสนาและสังคม (Al-Bukhari, 1989)

นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ได้กล่าวอีกไว้ ความว่า “แท้จริงได้อนุญาตสำหรับพวกเธอออกจากบ้านได้เพื่อทำธุระจำเป็นของเธอ” การที่กฎหมายอิสลามกำหนดให้ภริยาอยู่กับบ้านเรือนนั้นและไม้อนุญาตออกจากบ้าน เว้นแต่มีความจำเป็น เพราะว่าหน้าที่สำคัญของภริยา คือ ดูแลกิจการในบ้าน ทั้งในการดูแลอบรมบุตร จัดการความเรียบร้อยในบ้าน (Al-Bukhari, 1989) ในทัศนะของนักวิชาการ เชื่อกฎนักวิชาการและนักวิชาการชาวอียิปต์กล่าวว่าอิสลามอนุญาตให้ผู้หญิงมุสลิมทำงานได้ แต่มีเงื่อนไขบางประการ เขาประเมินว่าไม่มีข้อห้ามในศาสนาอิสลามสำหรับผู้หญิงที่ต้องการเป็นหมอ ครู นักวิจัย หรือผู้นำชุมชน ศาสนาอิสลามอนุญาตให้สตรีมุสลิมทำงานได้ตามความสามารถและธรรมชาติของสตรี ส่วนใหญ่มาจากด้านชีวภาพและจิตใจ (อับดุลกะรีม ไชดาน, 2525) อับดุลคอเดร์ มัชซูร ยังกล่าวถึงตำราหะดีษหลายฉบับและความคิดเห็นของนักวิชาการที่กล่าวว่าผู้หญิงได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ มุสลิมะห์ที่แต่งงานแล้วสามารถทำงานได้หากเธอได้รับอนุญาตจากสามี สำหรับผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน เธอได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง อย่างไรก็ตาม สิทธิในการอนุญาตจากสามีจะสิ้นสุดลงโดยอัตโนมัติหากสามีไม่เลี้ยงดูภรรยา (Muhammad Hafil, 2020)

2. จากการศึกษาบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลคันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 1.76 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.99 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสาละม๊ะ หลงสะเด๊ะ (2554) พบว่า เงื่อนไขที่เปิดทางผลักดันและสนับสนุนการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม ได้แก่ การได้รับการคาดหวังการอบรมสั่งสอนการปลูกฝังให้รู้จักหรือเตรียมพร้อมการทำงานตั้งแต่เด็ก การมีบริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่นร้านซักอบรีด อาหารสำเร็จรูป เป็นต้น รวมถึงความร่วมมือจากสมาชิกในครอบครัวที่มีการแบ่งงานกันทำ ซึ่งหากผู้หญิงไทยมุสลิมขาดการจัดการและบริหารจัดการที่ดีแล้ว เงื่อนไขเหล่านี้จะกลายเป็นภาระที่หนักของผู้หญิงไทยมุสลิม นอกจากนี้บริบทสังคมไทยเองที่มีอาชีพเกิดขึ้นใหม่ เช่น ร้านซักอบรีด ร้านอาหารร้านเสริมสวย เป็นต้นกลายเป็นสิ่งที่มาขัดขวาง และสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน และการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านยังส่งผลทำให้การสร้างระบบคุณค่าทางสังคมของการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมเป็นผู้มีหน้ามีตาในสังคม เป็นหน้าตาของครอบครัวมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี แต่เดิมความมีเกียรติมีศักดิ์ศรีของผู้หญิงไทยมุสลิมนั้นคือความเป็นแม่ศรีเรือนที่อยู่แต่เฉพาะในบ้าน ผลจาก

การวิจัยนี้ทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านอันมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งมุสลิมะฮ์เองต้องมีการจัดการและบริหารทั้งในบทบาทลูก ภริยา สะใภ้ และบทบาทมารดา อันเป็นเงื่อนไขต่อการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ กอวัฒนากุล (2559) พบว่า บทบาทสตรีมุสลิมต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีน้อยมาก สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องมีการให้ความรู้แก่สตรี อาจจะเสริมสร้างให้เป็นวิทยากรกลุ่มสตรีมุสลิมด้านการพัฒนาสังคม เพื่อช่วยกันในการคลี่คลายปัญหาหรือสนับสนุนให้มีการสร้างจัดตั้งองค์กรกลุ่มสตรีขึ้น เพื่อจะได้บูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยมีการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นผ่านการมีส่วนร่วมของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง หากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีวิทยากรที่เป็นสตรีที่บรรยายให้ ความรู้กับบรรดาสตรีด้วยกันเอง ซึ่งมองว่าเป็นการง่ายและสะดวกใจในการพูดคุยซักถามปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสตรี โดยเฉพาะในเรื่อง (การตั้งครรภ์) วิธีการเลี้ยงดูลูก การภักดีต่อสามี การปรนนิบัติต่างๆ ในครอบครัว ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่บรรดาสตรีควรศึกษาและให้การตระหนักเป็นอย่างยิ่ง

ผลการศึกษาดังกล่าวยังสอดคล้องกับซลิดา บัณทุงศ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง ชีวิตทางศาสนา กับสถานภาพและบทบาทของ “ผู้หญิงกำพร้า” ในหมู่บ้านมลายูมุสลิมชายแดนใต้ บริบทชีวิตครอบครัวและพื้นที่สาธารณะ “ศาสนา” ในที่นี้หมายถึง ทั้งวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดทางศาสนา และทั้งการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา ศาสนาก็ไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่ทำให้ ผู้หญิงมีสถานภาพและบทบาทในสังคมเป็นที่ยอมรับ แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ที่สำคัญคือ ระบบเครือญาติและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้สืบทอดมรดกและเป็น เจ้าของปัจจัยการผลิตสำคัญอย่างที่ดิน ตลอดจนการมีฐานทางเครือญาติที่กว้างขวางและเหนียวแน่น ซึ่งสร้างโอกาสในการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนในด้านการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตาม สถานะและบทบาทที่สำคัญของ “ผู้หญิงกำพร้า” นั้นแทบไม่มีความหมายเลยเมื่อพวกเขาต้องเผชิญกับปัจจัยหรืออำนาจภายนอกที่เหนือกว่า นอกจากนั้น “ผู้หญิงกำพร้า” ก็ยังต้องเผชิญกับความทันสมัยในทางโลก รวมทั้งโครงการพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานภายนอกที่ส่งต่อความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและการทางเกษตร ทั้งนี้ การที่เงื่อนไขภายนอกเหล่านี้ อยู่เหนือการควบคุม จึงเป็นประเด็นที่ท้าทายว่า สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงกำพร้าที่ก่อร่างสร้างขึ้นผ่านชีวิตทางศาสนาที่สัมพันธ์กับชีวิตทางสังคมและชีวิตทางเศรษฐกิจ จะสามารถรับมือและต่อรองกับเงื่อนไขภายนอกเหล่านี้ได้อย่างไร เพื่อที่พวกเขาจะบรรลุถึงชีวิตที่ดีดังที่พวกเขาปรารถนาทั้งในทางโลกและในทางศาสนา

ดังนั้นการทำงานนอกบ้านจึงไม่ใช่สิ่งที่อิสลามห้าม แต่ต้องพึงรำลึกว่า การรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของมุสลิมะฮ์และการวางตัวให้เหมาะสมเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ ยิ่งถ้าต้องร่วมงานกับต่างศาสนิก การให้เกียรติ เข้าใจ และเข้าถึง จะทำให้น้ำที่การทำงานดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิผล มุสลิมะฮ์

ควรมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน การทำงานนอกบ้านจึงจะส่งผลดีทั้งทางวัตถุและจิตวิญญาณ (Rifan Aditya, 2021) ความเข้าใจที่ว่าอิสลามห้ามผู้หญิงไม่ให้ทำงานนอกบ้าน จึงเป็นความเข้าใจผิดที่อาจมีที่มาจากวัฒนธรรมของกลุ่มชนบางกลุ่ม ถึงกระนั้น อิสลามก็ไม่ปฏิเสธว่า สตรีคือผู้ทรงพลังในบ้าน การดูแลสามีและบุตรย่อมเป็นอีกงานหนึ่งที่ไม่มิใครสามารถทำได้ดีไปกว่าเธอ ฉะนั้นคนที่แพทย์เท่านั้นคือผู้ที่สามารถรักษาคนไข้ได้ดีที่สุด สามีย่อมต้องการภรรยา บุตรย่อมต้องการมารดา ฉะนั้น สตรีที่ออกมาเรียกร้องสิทธิต่างๆ จึงไม่ควรปฏิเสธหลักความจริงข้อนี้ อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวคือรากฐานในการสร้างสังคมและประเทศชาติ อิสลามจึงเน้นให้สตรีทำหน้าที่ภายในบ้านให้ดีที่สุด แต่นั่นมิได้หมายถึง การรักกันให้เธออยู่แต่ในบ้าน อิสลามมีมุมมองในเรื่องของความอิสระที่เป็นเอกลักษณ์ ความอิสระเสรีในอิสลาม (มูรีด ทิมะเสน, ม.ม.ป)

สรุป

การทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด มีอายุ 18-27 ปี มีรายได้ 3500-9500/ต่อเดือน มีระดับการศึกษาสูงสุด อยู่ในระดับชนะวิ/มัธยมปลาย มีอาชีพรับจ้าง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านในอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 70 อยู่ในระดับดี และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ภายใต้สังคมสมัยใหม่ในตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)= 1.76 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)=0.99 บทบาทของมุสลิมะฮ์ในสังคมกว้าง จำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขต่างๆ ให้รัดกุมยิ่งขึ้น เพราะเดิมทีเดียว อิสลามไม่สนับสนุนให้ผู้หญิงออกนอกบ้าน ด้วยอิสลามมองว่ายังมีงานและภารกิจอีกมากที่มุสลิมะฮ์สามารถทำได้ในขณะที่พวกเธออยู่ในบ้าน และโดยดั้งเดิมแล้ว งานนอกบ้านเป็นความรับผิดชอบของผู้ชาย ซึ่งพวกเขามิอาจจะเล็งในหน้าที่นี้ได้เลย อย่างไรก็ตามถ้ามีความจำเป็นหรือผลที่พึงรับได้ ก็อนุญาตให้พวกเธอออกไปได้ โดยควรต้องไม่กระทบถึงบทบาทหลักในการเป็นภรรยา มารดาและแม่ศรีเรือน การทำงานของมุสลิมะฮ์ในสังคมนั้นมิใช่ถูกปิดกั้นเหมือนดังที่หลายๆ คนเข้าใจผิด งานทุกชนิดที่ผู้ชายทำได้ผู้หญิงก็ทำได้ถ้าหากอยู่ในกรอบและขอบเขตที่อิสลามอนุญาต การทำงานในสังคมของมุสลิมะฮ์จึงไม่ได้แคบ เพียงแต่มีความรัดกุมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นผลดีต่อตัว มุสลิมะฮ์เอง และควรต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ด้วยธรรมชาติทางสรีระและจิตใจของผู้หญิงนั้น งานที่พวกเธอทำได้ดีที่สุ่มักจะเกี่ยวข้องกับการดูแลบ้าน การอบรมเลี้ยงดูเด็กๆ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสตรี โดยที่เราไม่ได้ปฏิเสธความสามารถด้านอื่นๆ ของพวกเธอ (ภัทริยา คงชนะ, 2560)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

- 1.1 ควรจัดอบรมให้ความรู้กับมุสลิมะฮ์ในพื้นที่เกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลามอย่างเหมาะสมและครอบคลุม
- 1.2 จัดสัมมนาวิชาการเกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลามทุกพื้นที่ และทุกระดับชั้น
- 1.3 จัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายมุสลิมะฮ์เพื่อขับเคลื่อนนโยบายให้ความรู้ คู่แลซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือกันในการส่งเสริมมุสลิมะฮ์ทำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศาสนา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรทำวิจัยศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมะฮ์ในบริบทครอบครัวที่หลากหลาย เช่น ครอบครัวที่หย่าร้าง แม่เลี้ยงเดี่ยว สามีนีภริยามากกว่าหนึ่งคน เป็นต้น
- 2.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวนี้ในกลุ่มประชากรที่หลากหลาย และมีการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างสถานภาพความเป็นอยู่ในชุมชนกับในเมืองมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- จิรวุฒิ หลอมประโคน และประพล เปรมทองสุข. (2555). รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้หญิงวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี.
- ชลิตา บัณฑุงศ และคณะ. (2560). ชีวิตทางศาสนา กับสถานภาพและบทบาทของ “ผู้หญิงกำลัง” ในหมู่บ้านมลายูมุสลิมชายแดนใต้. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย: SPSS. กรุงเทพฯ : บิสิเนสสารแอนด์ดี
- นพรัตน์ กอวัฒนากุล. (2559). กลยุทธ์ในการส่งเสริม บทบาทสตรีมุสลิม ต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สงขลา : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1.
- ไพลิน ภูจินาพันธ์. (2560). บทบาทผู้หญิงในการสร้างความเสมอภาคทางการเมืองและอาสาสมัครพัฒนาสังคม. คณะรัฐศาสตร์และรัฐศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภัทริยา คงชนะ. (2560). พื้นที่ความเชื่อในโลกสมัยใหม่ : ตัวตนใหม่ของผู้หญิงชนชั้นกลาง ที่ทำงานนอกบ้าน. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 5(1): 51-84.
- มูรีด ทิมะเสน. (ม.ป.ป). ตามหลักการอิสลาม ถูกต้อง หรือที่มุสลิมะฮ์ออกมาทำงานนอกบ้าน. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2565 จาก <https://islamhouse.muslimthaipost.com/article/22756>.

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (ม.ป.ป). *พระคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย*.
ราชอาณาจักรราชอาณาจักรอ่าวเบงกอล : ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
สาลามะ หลงสะเตียะ. (2554). *วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน*. ปัตตานี:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
อับดุลกะรีม ไชดาน. (2525). *ระบบสังคมในอิสลาม*. แปลจากอุศูลุดดะอวะฮ์โดยอิสมาอีล อาลี
และมาลิก โยธาสุมทร. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์.
อิมรอน มะกูดี. (ม.ป.ป). *หน้าที่สตรีกับความสมดุลทางสังคมในอิสลาม*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 สิงหาคม
2565 จาก <https://www.islammore.com/view/950>.

อ้างอิงภาษาต่างประเทศ

Al-Bukhari, A. A. M. I. (1989). *Al-Adabul Mufrad*. Damsyik: Darul Basyair Islamiyah.
Muhammad Hafil. (2020). *Wanita Bekerja dalam Pandangan Islam*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2565 จาก
<https://www.republika.co.id/berita/>.
Rifan Aditya. (2021). *Menurut Islam, Bolehkah Wanita Bekerja? Simak Penjelasan Buya Yahya*. สืบค้น
เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2565. <https://www.suara.com/news/2021/10/12/103104/menurut-islam-bolehkah-wanita-bekerja-simak-penjelasan-buya-yahya>

**การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษ
โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2**
The Development of Analytical Thinking Skill on al-Hadith
Subject by Using Backward Design Technique for Secondary Islamic Studies Students,
Year 2

อับดุลราศัดดี แดวอสนุง¹

Abdulrasak Deaworsanung¹

อับดุลรอแมะ สุหลง¹

Abdulramae Sulong¹

(Received: May 28, 2023; Revised: June 20, 2023; Accepted: June 28, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 70 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระวิชาอัลหะดีษระหว่างก่อนหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบย้อนกลับ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ในรายวิชาอัลหะดีษ 2) แบบทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาอัลหะดีษ 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ มีค่าร้อยละโดยรวม เท่ากับ $E_1/E_2 = 80.37/83.07$ 2) ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ร้อยละ 85.45 โดยการเทียบเกณฑ์แล้วสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 70) 3) ผลการ

¹ สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

¹ Department of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email : dooneem@gmail.com)

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลหะดีษ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 4) ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ โดยภาพรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}=4.18$, S.D. = 0.1)

คำสำคัญ : พัฒนากิจกรรมการคิดวิเคราะห์ วิชาอัลหะดีษ การสอนแบบย้อนกลับ

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) develop and determine the efficiency of learning management on al-Hadith subject by using backward design technique for secondary Islamic Studies students, year 2 to the set criterion of 80/80, 2) develop analytical thinking skills on al-Hadith subject for secondary Islamic studies students, year 2 by using 70 % criteria, 3) compare the learning achievements on al-Hadith subject between before and after learning according to the learning management plans through reverse teaching, and 4) study the satisfaction towards the instruction by using backward design technique. The research instruments were 1) lesson plans by using backward design technique for secondary Islamic studies students, year 2 in the al-Hadith subject, 2) a test to measure the ability of analytical thinking skills for al-Hadith subject, 3) learning achievement's test of al-Hadith subject, and 4) the satisfaction questionnaire towards instruction. The data was analyzed by percentage, mean, standard deviations. The research findings were as follows 1) the efficiency of the lesson plans on the development of thinking skill by using backward design technique for secondary Islamic studies students, year 2 was $E_1/E_2 = 80.70/83.07$, 2) the result of developing analytical thinking skills was 85.45 percent by comparing the criteria higher than the specified criteria (70 percent), 3) the students learning achievement on al-Hadith subject after learning was higher than before learning which was considered statistically significant at the 0.05 level, and 4) the students' satisfaction of learning management on al-Hadith subject by using backward design technique teaching, overall, was at a very satisfactory level ($\bar{X}=4.18$, S.D. = 0.1).

Keywords: *Develop analytical thinking skills, al-Hadith subject, Backward design.*

บทนำ

อัลหะดีษคือ คือ สิ่งที่พาดพิงถึงท่านนบี คำพูดการกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะ และชีวประวัติของท่านนบี (ศ.ล.) ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งที่สำคัญรองจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษนั้นเปรียบเสมือนเป็นคำอธิบายจากอัลกุรอานที่ต้องยึดมั่นในคำสอนและเป็นหนทางที่ดีในการพัฒนาตนเองและสังคมให้ผู้เรียนอยู่ในกรอบคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่มีเนื้อหาในการปฏิบัติตนเอง เช่นการละหมาดคุซา ละหมาดตะฮัจญุด ละหมาด ซออิบ สิทธิของมุสลิมหกประการ ถือศีลอดวันจันทร์และวันพฤหัสบดี เจ็ดจำพวกได้อยู่ในร่มเงา เงื่อนไขการเข้าสวรรค์และผู้ที่พักปิดความรู้จากเนื้อหาดังกล่าว ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดในการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนอิสลามศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

จากเนื้อหาของรายวิชาอัลหะดีษนั้นมีความสำคัญที่เป็นส่วนหนึ่งของวะสุอุอัลลอฮ์ (ช.บ.) ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของบัญญัติอิสลามรองจากอัลกุรอาน มุสลิมทุกคน واجبต้องน้อมรับและนำมาใช้เป็นหลักฐานตลอดจนนำมาปฏิบัติในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามและเรื่องทางโลกเมื่อสามารถยืนยันหะดีษนั้น ๆ ว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) จึงโดยใช้หลักการและกฎเกณฑ์ของวิชามุสญาอะละหุอัลหะดีษและวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการนำหะดีษมาใช้เป็นหลักฐานและปฏิบัติตามนั้นเป็นการแสดงถึงการจงรักภักดีต่อคำสั่งของอัลลอฮ์ ที่ให้มุสลิมทุกคนน้อมรับในหะดีษของท่านนบี (ศ.ล.) ดังที่ปรากฏในอัลกุรอาน (อัซซุลละอะ การีนา, 2549) จากการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 ได้มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานในสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในข้อที่ 2 ได้กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์การสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างวิจารณ์ญาณและการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ซึ่งการพัฒนาความคิดในการศึกษาอิสลามนั้นได้มีหลักฐานชัดเจนในการสนับสนุนด้านความคิดเพื่อสามารถแยกแยะความดี ความชั่วและความเที่ยงตรงการที่ได้ใช้สติปัญญาที่กำหนดทิศทางนั้น จึงเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ที่สุด ในอัลกุรอานได้เน้นชัดเจนให้คิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ใคร่ครวญและพินิจพิจารณามากกว่าด้วยการทำตามแบบจ๋านนด้วยการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองจึงเป็นหลักสำคัญของผู้ศรัทธาที่แท้จริง เนื่องจากการศรัทธาที่ได้รับด้วยการสืบทอดจากบิดามารดาโดยไม่ได้อธิบายวิจารณ์ญาณนั้นเป็นการศรัทธาที่อยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้นการคิดวิจารณ์ญาณจึงเป็นกุญแจสำคัญเพื่อบรรลุเป้าหมายสู่แนวทางที่ถูกต้องด้วยสมเหตุผลผลมากที่สุด

ซึ่งจากการรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (I-NET) จากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (2562) พบว่า ในการประเมินรายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาคอนปลายของโรงเรียนอรุณอิสลามวิทยาประจำปีการศึกษาพุทธศักราช 2562 ผลการทดสอบ (I-NET) มีค่าเฉลี่ย 34.80 ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์ระดับชาติ ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของครูผู้สอนอิสลามศึกษา (อับลูรอฮิม กาแบ อิบรอฮิม ตอปอ และบัซมะห์ นิแว , สัมภาษณ์) ที่สะท้อนให้เห็นปัญหา

ดังกล่าวว่า นักเรียนขาดทักษะกระบวนการ เช่น ขาดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ จับใจความที่เรียนไม่ได้ และไม่สามารถบูรณาการเชื่อมโยงไปยังเนื้อหาสาระอื่นๆ ได้ เนื่องจากนักเรียนยึดติดกับสิ่งที่คุ้นเคยด้วยการท่องจำ โดยที่ไม่ได้มีความเข้าใจอย่างจริงจัง นอกจากนี้ผู้วิจัยเองได้สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนพบว่า มีปัญหาขาดความอดทนที่จะขบคิดเป็นเวลานานๆ

จากปัญหาเบื้องต้น ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ตามที่หลักสูตรได้กำหนด ซึ่งสำหรับวิธีการแก้ปัญหาด้วยหลากหลายวิธีจำนวนหนึ่งในนั้นคือ การสอนโดยใช้เทคนิคแบบย้อนกลับที่ได้เน้นผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพลอยไพไลน ยัมสมบูรณ์และคณะ (2564) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนองต่อวัตถุประสงค์และตอบสนองต่อการวัดและประเมินผลทำให้สามารถวัดและประเมินผลได้สอดคล้องชัดเจนขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีกับการสอน Backward design เป็นแนวคิดของวิกกินส์ และเจย์ แม็คไทท์ (Grant Wiggins; & Jay McTighe) นักการศึกษาชาวอเมริกันได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบจัดการเรียนรู้ที่เขาเรียกว่า Backward Design ไว้ในหนังสือ Understanding by Design ซึ่งเป็นการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะต้องกำหนดผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการ (Identify desired results) ให้เกิดขึ้นต่อผู้เรียน โดย Grant Wiggins และ Jay McTighe ให้ชื่อว่า (Enduring Understandings) โดยเมื่อกำหนดความเข้าใจที่คงทนได้แล้ว ครูจะต้องบอกให้ได้ว่าความเข้าใจที่คงทนของผู้เรียนเกิดจากอะไร ผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมอะไรบ้างหลักฐานที่แสดงว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมเหล่านั้น (Determine Acceptable Evidence) โดยครูมีวิธีวัดอะไรที่จะบอกกว่านักเรียนมีพฤติกรรมดังกล่าวจากนั้นครูจึงวางแผนวิธีการจัดการเรียนรู้ (Plan Learning Experience and Instruction) ที่จะทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่คงทน

เจลิม พักอ่อน (2552) ได้กล่าวว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดี มีข้อควรพิจารณาจากเป้าหมาย มีความหมายต่อผู้เรียน และเน้นเพื่อผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งที่ได้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ ดังนี้

1. มีเป้าหมายชัดเจนที่เป็นรูปธรรมและท้าทาย
2. แสดงเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างจากแบบธรรมดา
3. เรื่องที่เรียนเป็นเรื่องที่สำคัญ และน่าสนใจต่อผู้เรียน
4. สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน และมีความหมายต่อผู้เรียน
5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองผิดลองถูกโดยมีการให้ข้อมูลป้อนกลับที่ชัดเจน
6. เน้นเพื่อผู้เรียนเป็นรายบุคคลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้วิธีหลากหลายวิธีในการทำงานที่ได้รับมอบหมายตามความสนใจของตนเอง

ดังนั้นผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการมาคิดวิเคราะห์ในรายวิชาอัลหะดีษด้วยการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ เพื่อเป็นอีกทางเลือกในการแก้ปัญหาและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเพื่อเป็นกลไกในการสร้างให้ผู้เรียนเกิดความคิด

วิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ สู่การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสถาบันการศึกษาโดยผู้เรียนต้องตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เอาใจใส่ต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองต่อเนื่องมีศักยภาพในการคิดรับรู้คิดวิเคราะห์และคิดใช้เหตุผลต่อไป จากเหตุผลและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการเรียนแบบย้อนกลับ (Backward Design) ซึ่งการเรียนแบบย้อนกลับเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ Grant Wiggins and Jay McTighe มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ให้กับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โรงเรียนอรุณอิสลามวิทยา เพื่อสนับสนุนให้ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้อัลหะดีษให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 70
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระวิชาอัลหะดีษระหว่างก่อนหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบย้อนกลับ
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนที่เรียนวิชาอัลหะดีษ ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนอรุณอิสลามวิทยา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวนนักเรียน 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

- 2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบย้อนกลับเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โรงเรียนอรุณอิสลามวิทยา จำนวน 8 แผน
- 2.2 แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นแบบอัตนัยจำนวน 40 ข้อ

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษสำหรับชั้นอิสลามศึกษา ตอนปลายปีที่ 2 เป็นแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือกจำนวน 40 ข้อ

2.4 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบย้อนกลับ

3. การดำเนินวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ระหว่างเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2565 โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ดำเนินกิจกรรมโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษ โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1- 8 ตามลำดับ

3.2 เมื่อดำเนินการทำกิจกรรมด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษเสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้แผนการจัดการเรียนรู้ แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

3.3 เมื่อดำเนินการทำกิจกรรมด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษเสร็จแต่ละแผน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ในแต่ละแผนแล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

3.4 ผู้เรียนทำการตอบแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับประกอบการสอนวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษา ตอนปลายปีที่ 2

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการบรรยาย อธิบายเหตุผลของข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษเรื่อง ละหมาดคุซา ละหมาดตะฮัจญุด ละหมาดฆออิบ สิทธิของมุสลิมหกประการ ถือศีลอดวันจันทร์และวันพฤหัสบดี เจ็ดจำพวกใดอยู่ในร่มเงา เงื่อนไขการเข้าสวรรค์และผู้ที่พักปิดความรู้ของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โดยการเรียนรู้แบบย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (E1/E2)

4.2 นำผลการทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์มาวิเคราะห์รายข้อเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบโดยการหาความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการหาความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น

4.4 ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบนำข้อมูลที่ได้จากการหาคุณภาพของแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการ จัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับ วิเคราะห์ โดยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าความเชื่อมั่น

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐานคือ $E_1/E_2 = 80/80$ จำนวน 8 แผนดังรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 1 แสดงค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2

แผน การ จัดการที่	ก่อนเรียน ร้อยละ	หลังเรียน ร้อยละ	ก่อนเรียน/ หลังเรียน	การแปลผล
1	80.91	83.64	80.91/83.64	ผ่านเกณฑ์
2	80.45	82.73	80.45/82.73	ผ่านเกณฑ์
3	80.23	80.00	80.23/82.73	ผ่านเกณฑ์
4	80.00	83.64	80.00/83.64	ผ่านเกณฑ์
5	80.00	81.82	80.00/81.82	ผ่านเกณฑ์
6	80.68	84.55	80.68/84.55	ผ่านเกณฑ์
7	80.23	81.82	80.23/81.82	ผ่านเกณฑ์
8	80.23	83.64	80.23/83.64	ผ่านเกณฑ์
รวม	80.37	83.07	80.37/83.07	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 มีค่าร้อยละโดยรวม เท่ากับ $E_1/E_2 = 80.37/83.07$ ซึ่งมีประสิทธิภาพที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 80/80

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 70

ตารางที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์

รายการ	N	ร้อยละ	S.D.	เกณฑ์
ผลการพัฒนา				
ทักษะการคิดวิเคราะห์	22	85.45	1.04	70

จากตารางที่ 2 พบว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 มีค่าร้อยละ 85.45 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่วางไว้

ตอนที่ 3 ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระวิชาอัลหะดีษระหว่างก่อนหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบย้อนกลับ

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน

ผลการทดลอง	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	22	40	31.82	0.49	5.75
หลังเรียน	22	40	33.00	0.45	

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้ข้อสอบสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 31.82/33.00

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจของนักเรียนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ

ตารางที่ 4 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักเรียน

ข้อ	ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	รูปแบบการสอนตอบสนองความต้องการของผู้เรียน	4.23	0.52	มาก	4

2	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้เข้าใจง่าย	4.18	0.65	มาก	5
3	เนื้อหาอัลหะดีษเป็นไปตามลำดับชั้น ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียน	4.05	0.71	มาก	10
4	สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนมีความเหมาะสมในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์	4.23	0.60	มากที่สุด	2
5	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม	4.27	0.54	มากที่สุด	1
6	ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกและเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น	4.18	0.57	มาก	7
7	ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและทักษะตามเนื้อหา อัลหะดีษและกิจกรรมการเรียนรู้	4.14	0.62	มาก	8
8	ผู้เรียนมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรม	4.14	0.55	มาก	9
9	ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ในบทอัลหะดีษได้	4.23	0.60	มาก	3
10	ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.18	0.57	มาก	6
รวม		4.18	0.1	มาก	

จากตารางที่ 4 ผลการวัดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.18 โดยนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ 2 ระดับ คือ มีความพึงพอใจในระดับมาก และปานกลาง ความพึงพอใจในระดับมากสองอันดับแรก คือบรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับปานกลางคือ รูปแบบการสอนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 และผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ในบทอัลหะดีษได้ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 และสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนมีความเหมาะสมในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์มีคะแนนเฉลี่ย 4.23 และเนื้อหาอัลหะดีษเป็นไปตามลำดับชั้น ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.05

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชา อัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ผลปรากฏว่าผลประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอนพบว่า ผู้เรียนสามารถทำคะแนนระหว่างเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 80.70 และผู้เรียนสามารถทำคะแนนหลังเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 83.37 ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.37/83.07 ซึ่งเมื่อนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลหะดีษสูงขึ้น คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเนื่องมาจากการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับได้กำหนดหลักฐานการแสดงออกของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ แล้วจึงออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความรู้ ความสามารถเป็นหลักฐานซึ่งการแสดงออกของผู้เรียนที่กำหนดไว้แต่ละกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สามารถส่งผลย้อนกลับให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงหลังจากได้ศึกษา และปฏิบัติกิจกรรมตามชุดการเรียนการสอน จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งค่าเป้าหมาย 80/80 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรศ.ดร. พลรัตน์ (2557) พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การออกแบบการเรียนรู้ แบบย้อนกลับร่วมกับการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน มีประสิทธิภาพ 81.20/77.97 ซึ่งสูง กว่าเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ คือ 75/75 ที่กำหนด

2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้สาระอัลหะดีษ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับหลังเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น มีค่าร้อยละ 85.45 ที่ได้ใกล้เคียงกับผลงานวิจัยของนงนุช อินทรกำแหงและคณะ (2558) พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนตามแนวคิดการออกแบบย้อนกลับผ่านเว็บเควสท์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับ พบว่า หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญนก ปิยะนิษฐ์ (2563) พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเนื่องมาจากการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับได้กำหนดหลักฐานการแสดงออกของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ แล้วจึงออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความรู้ ความสามารถเป็นหลักฐานซึ่งการแสดงออกของผู้เรียนที่กำหนดไว้แต่ละกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สามารถส่งผลย้อนกลับให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงหลังจากได้ศึกษา และปฏิบัติกิจกรรมตามชุดการเรียนการสอน จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางการเรียนวิชาคอมพิวเตอร์ของนักเรียนหลังเรียนสูงขึ้น มีค่าประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งค่าเป้าหมาย 80/80

4. ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ พบว่า มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลรวม

คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในด้านบรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มเป็นอันดับที่ 1 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 อันดับที่ 2 คือ ด้านสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนมีความเหมาะสมในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ได้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 และอันดับที่ 3 คือ ด้านผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ในบทหะดีษได้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้มากในทุกองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถของตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุรกรัก สุวรรณวัจน์ และคณะ (2555) เรื่อง การพัฒนาต้นแบบการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้การออกแบบย้อนกลับสำหรับหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต จากการศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อต้นแบบการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้การออกแบบย้อนกลับ ในรายวิชาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ 1 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต พบว่านิสิตมีความพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.30 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมอยู่ที่ 0.69

สรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับเป็นอีกทางเลือกในการออกแบบการเรียนรู้ เนื่องจากการสอนแบบย้อนกลับได้นั้นสิ่งที่มีคุณค่าและน่ารู้สิ่งที่จำเป็นต้องรู้และจำเป็นต้องทำความเข้าใจที่ลุ่มลึกและยั่งยืน จึงส่งผลให้นักเรียนได้รู้คุณค่าในบทหะดีษมากขึ้นที่ได้เน้นด้วยการปฏิบัติจริงทำให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับผู้สอนต้องออกแบบวางแผนกำหนดหลักฐานการเรียนรู้ที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ชัดเจน เนื่องจากการสอนแบบย้อนกลับมีความแตกต่างจากการสอนแบบทั่วไป จากปัญหาที่ได้ดำเนินการสอนแบบย้อนกลับ พบว่า นักเรียนยังขาดความเข้าใจ ซึ่งการสอนแบบย้อนกลับได้นั้นความเข้าใจที่สามารถสาธิตได้ มากกว่าด้วยการจดจำ

1.2 ผู้วิจัยควรนำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าพัฒนาขึ้นไปใช้ในการสอนให้แพร่หลาย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ โดยเลือกเนื้อหาที่เป็นปัญหาในการเรียนรู้เรื่องอื่นในระดับชั้นอื่นๆ หรือรายวิชาอื่นๆ

2.2 ควรมีการเปรียบเทียบการสอนระหว่างการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอนแบบย้อนกลับกับการสอนอื่น ๆ เช่น การสอนแบบโครงการ แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). หลักสูตรอิสลามศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์

เฉลิม พักอ่อน. (2552). *การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ*. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.

นงนุช อินทรกำแหงและคณะ. (2558). ผลการเรียนรู้ตามแนวคิดการออกแบบย้อนกลับผ่านเว็บเควสท์ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชา เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(2): 72-81.

บุญกนก ปิยะนิษฐ์. (2563). การพัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ เรื่อง การใช้โปรแกรม Microsoft PowerPoint สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 15(2): 61-71.

ปรียะดา ภัทรสังขธรรม. (2561). ประสิทธิภาพของการออกแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับเพื่อเสริมสร้างผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 11(3): 64-78.

พลอยไพลิน ยิ้มสมบุรณ์ และคณะ. (2564). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามการออกแบบย้อนกลับ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของอากาศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(1): 30-40.

รศกรณ์ พลรัตน์. (2557). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การออกแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับ ร่วมกับการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน เรื่อง ทศนิยม และการบวก การลบ การคูณ ทศนิยม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 6(16): 161-171.

ศุภกร สุวรรณวัจน์และคณะ. (2555). การพัฒนาต้นแบบการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้การออกแบบย้อนกลับสำหรับหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต. วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 3(1): 126-136.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2562). รายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน I-NET ปีการศึกษา 2562 ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวิยะห์). ปัตตานี : สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน.

อับดุลเลาะ การ์รีนา. (2549). มุศฎาะละหุอัลหะดีษ. ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สัมภาษณ์

อับดุลรอฮิม กาเบ อีบรอฮิม ตอโปและบัซมะห์ นิแเว. ครูผู้สอนโรงเรียนอรุณอิสลามวิทยา. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2563.

การปรนนิบัติตนต่อสามีของมุสลิมะฮ์ตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ศุครณีศึกษาชุมชน
บ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

Muslimah Serving on Their Husbands in the Example of Aishah: A Case Study
of Community Ban Bangosaning, Sungaipadi District, Narathiwat Province

ฮาซียะห์ อารง¹

Hasifah Arong¹

มะนะฟียะ มาติ¹

Manapiyah Maoti¹

(Received: May 26, 2023; Revised: June 22, 2023; Accepted: June 28, 2023)

บทคัดย่อ

วิจัยเล่มนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ศุครณีชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส และ 2) ศึกษาการปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ศุครณีชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างมุสลิมะฮ์ในชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส จำนวน 181 คน จากมุสลิมะฮ์ทั้งหมด 327 คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย แล้วมาเปรียบเทียบกับตารางเครชีและมอร์แกน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลและใช้โปรแกรม SPSS มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ศุครณีชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.67 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.04 และ 2) การปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ศุครณี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.88 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.13

คำสำคัญ: การปรนนิบัติ มุสลิมะฮ์ อาอิชะฮ์

¹ สาขาวิชาอิสลามศึกษา สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

¹ Department of Islamic Studies, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University (Corresponding author / Email: hanafee.pnu@gmail.com)

ABSTRACT

This research is quantitative research aims to 1) Study the level of understanding among Muslimah about the characteristics and duties of the Aishah, Ban Bangosaning Community, Sungaipadi District, Narathiwat Province. 2) Study Muslimah Serving on Their Husbands in the Example of Aishah, Ban Bangosaning Community, Sungaipadi District, Narathiwat Province. The sample of this research is the group of Muslimah in Ban Bangosaning Community, Sungaipadi District, Narathiwat Province were collected from a sample of 181 people out of 327 people, that selected by simple random sampling and its number were compared based on Krejcie and Morgan table. The questionnaire was used as a data collection tool and the SPSS program was used to analyze the data by averaging and standard deviation. The results were found that 1) The level of understanding among Muslimah about the characteristics and duties of the Aishah, Ban Bangosaning Community, Sungaipadi District, Narathiwat Province, overall it was at the highest level, mean ($\bar{X}$) = 4.67 and standard deviation (S.D.) = 0.04. 2) Muslimah Serving on Their Husbands in the Example of Aishah, Ban Bangosaning Community, Sungaipadi District, Narathiwat Province, overall it was at a high level, mean ($\bar{X}$) = 3.88 and standard deviation (S.D.) = 0.13.

Keywords: *Serving, Muslimah, Aishah*

บทนำ

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่อยู่ในช่วงแห่งการรุกรานความคิดของผู้หญิงที่มาพร้อมกับกระแสอิทธิพลโลกาภิวัตน์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ กระแสดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อแนวคิดผู้คนทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ค่อนข้างไม่ปกติโดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายความบริสุทธิ์ เกียรติ ศักดิ์ศรี ความศรัทธา จรรยาบรรณ และคุณค่าของความเป็นผู้หญิงจากแนวคิดความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงรวมถึงสถานภาพของผู้หญิงที่แต่งงานแล้วเธอไม่ค่อยปฏิบัติหน้าที่ในฐานะภรรยาที่ดี ไม่เชื่อฟังและเคารพต่อสามี จริงแล้วการเชื่อฟังสามีเป็นหน้าที่ของภรรยาที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงกำหนดให้ชีวิตการอยู่ร่วมกันระหว่างสามีและภรรยาเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ มั่นคง และมีความสุข ดังนั้น การเชื่อฟังสามีถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของภรรยาที่จะต้องปฏิบัติต่อสามีด้วยความรักและความเต็มใจ และการเชื่อฟังสามีต้องไม่เป็นในสิ่งต้องห้าม หรือขัดต่อบทบัญญัติอิสลาม (อัมใจ วงษ์มณฑา, 2561) ในทางกลับกันก็มีกลุ่มผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ปรารถนาปฏิบัติต่อสามีไม่ดีได้แพร่หลายในสังคม ในหลักของศาสนาอิสลามบรรดาสามีต้องเป็นผู้นำครอบครัวส่วนภรณานั้นต้องเคารพภักดีต่อสามี ดังอัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานซูเราะห์อันนิสะฮ์ โองการที่ 34 ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดูบรรดาหญิง เนื่องด้วยอัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคน และด้วยการที่พวกเขา

ได้จ่ายไปจากทรัพย์ของพวกเขา บรรดาสตรีนั้นคือผู้จงรักภักดี ผู้รักษาในทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ลับหลังสามี เนื่องด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงรักษาไว้และบรรดาหญิงที่พวกเจ้าหวั่นเกรงในความเคียดแค้นของนางนั้น ก็จงกล่าวตักเตือนนางและทอดทิ้งนางไว้แต่ลำพังในที่นอน และจงเขียนนาง แต่ถ้านางเชื่อฟังพวกเจ้าแล้ว ก็จงอย่าหาทางเอาเรื่องแก่นาง แท้จริงอัลลอฮ์ (ช.บ.) เป็นผู้ทรงสูงส่ง ผู้ทรงเกรียงไกร”

ในการนี้ อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงประทานท่านนบี (ศ.ล.) แบบอย่างที่ดีในด้านการเป็นผู้นำครอบครัว ในฐานะสามีให้กับประชาชาติของท่าน และแนะนำบรรดาภรรยาให้เชื่อฟังสามี และเมื่อใดภรรยาเชื่อฟังสามีแล้ว นางจะได้รับผลบุญและจะได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อย่างง่ายดายตามใจชอบ ดังในวจนะของท่านได้กล่าว ซึ่งใจความว่า “เมื่อสตรีได้ทำการละหมาด 5 เวลา (ต่อวัน) ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน รักษาอวัยวะเพศของเธอ (การห่างไกลจากการผิดประเวณี) และเชื่อฟังสามีของเธอ เธอจะได้เข้าสวรรค์ทางประตูไหนก็ได้ที่เธอปรารถนา”(อิบน์ หิบบาน, 2004)

หนึ่งในบรรดาภรรยาของท่านนบี (ศ.ล.) ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นสตรีมุสลิมะฮ์ที่มีความประเสริฐเหนือบรรดาสตรีทั้งหลาย ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ใช้ชีวิตอยู่กับท่านนบี (ศ.ล.) ตั้งแต่วัยเยาว์จึงได้คำแนะนำ คำสั่งสอน และความรู้มากมาย ทั้งในด้านการดำรงชีวิต สังคม และศาสนา ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นผู้ที่ได้รับการนิยามว่า “มารดาแห่งศรัทธาชน” เพราะท่านหญิงอาอิชะฮ์นั้น สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดแก่บรรดาสตรีผู้ศรัทธาทั่วโลก (ฮามีดะห์ สะฮัน มาสาระกามา, 2012) ท่านอุมร์ได้ถามท่านนบี (ศ.ล.) ความว่า “ทรัพย์สินแบบไหนที่เราควรครอบครอง” ท่านนบี (ศ.ล.) ได้ตอบความว่า “สิ่งที่พวกท่านควรครอบครองคือจิตใจที่รู้จักการขอบคุณ ถิ่นแห่งการรำลึกถึงอัลลอฮ์ และภรรยาที่ดีคอยช่วยท่านทำความดีเพื่อโลกหน้า” (อัดดริมีซี, 1969) ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ร่วมชีวิตกับท่านนบี (ศ.ล.) ตลอดจนปลายชีวิตของท่านและท่านหญิงได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) ต่อท่านนบี (ศ.ล.) ต่อสังคม และตนเองได้อย่างดี

จากสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจของบรรดาภรรยาหรือมุสลิมะฮ์ต่อหน้าที่ในฐานะภรรยาและการปรนนิบัติตนต่อสามีตามแบบอย่างของท่านหญิงอาอิชะฮ์ โดยใช้กลุ่มมุสลิมะฮ์ในชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสู่ไหงปาดิ จังหวัดนราธิวาสเป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากผู้วิจัยได้สังเกตสตรีส่วนใหญ่ไม่ปรนนิบัติตนต่อบรรดาสามีตามแบบอย่างของท่านหญิงอาอิชะฮ์ จึงจำเป็นสำหรับผู้วิจัยจะต้องศึกษาเรื่องดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติและพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตประจำวันของบรรดาภรรยาหรือมุสลิมะฮ์ทั้งหลายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาฮิซะฮ์ ชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาการปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาฮิซะฮ์ ชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส มีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาหลักในการวิจัยครั้งนี้ลักษณะการปรนนิบัติตนของท่านหญิงอาฮิซะฮ์ต่อท่านนบี (ศ.ล.) ในฐานะภรรยา

1.2 ด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล คือ ชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

1.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างวิจัยครั้งนี้ คือสตรีมุสลิมะฮ์จำนวน 181 คน จากจำนวนมุสลิมะฮ์ทั้งหมด 327 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปเครจซี่ (R.V.Krejcie) และมอร์แกน (D.W.Morgam) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากประชากร (Simple Random Sampling) ในชุมชนบ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างมุสลิมะฮ์ในชุมชน บ้านบาโงสนิง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจและการปรนนิบัติตนต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาฮิซะฮ์ในฐานะภรรยาของท่านนบี (ศ.ล.) เป็นกรณีศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายละเอียดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1 แบบสอบถาม

แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งคำถามในรูปแบบให้เลือกคำตอบที่ตรงกับสถานภาพจริงของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษาด้านศาสนา ระดับการศึกษาสามัญ อาชีพ รายได้ และ สถานภาพสมรส

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและการเกี่ยวกับการปรนนิบัติภรรยาต่อสามีตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ ซึ่งได้แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก 10 ข้อ และส่วนที่สอง 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 20 ข้อ

ผู้วิจัยได้กำหนด 5 ระดับคะแนนความคิดเห็นดังนี้

- 5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอความคิดเห็นและเสนอแนะ

3.2 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

3.2.1 ศึกษาจากตำรา หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายใน และภายนอกเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามในแบบสอบถาม

3.2.2 ศึกษาเทคนิค และวิธีการสร้างแบบสอบถาม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

3.2.3 รวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการสร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในฐานะภรรยาของท่านบี (ศ.ล.) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

3.2.4 สร้างคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัย

3.2.5 นำคำถามที่สร้างเสร็จแล้ว นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

3.2.6 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลการพิจารณาไปทำการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา (IOC)

3.2.7 สร้างข้อมูลฉบับสมบูรณ์ไปทดลองใช้กับบุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

3.2.8 จัดทำเครื่องมือฉบับจริงไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ตอบแบบสอบถามผู้วิจัยปฏิบัติดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วหาค่าร้อยละแต่ละรายการ หลังจากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางและการบรรยายตามตารางที่นำเสนอ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 2 โดยหาค่าเฉลี่ยด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS หาค่า (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D) จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประเมินในแบบสอบถาม มีเกณฑ์การประเมินคะแนน ดังนี้ (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555)

คะแนน 5 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายความว่าแสดงว่าระดับความคิดเห็นมากที่สุด

คะแนน 4 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายความว่าแสดงว่าระดับความคิดเห็นมาก

คะแนน 3 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายความว่าแสดงว่าระดับความคิดเห็นปานกลาง

คะแนน 2 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายความว่าแสดงว่าระดับความคิดเห็นน้อย

คะแนน 1 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายความว่าแสดงว่าระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

4.3 การวิเคราะห์เกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในตอนต้นที่ 3 ในลักษณะการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแสดงดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายงานผลการวิจัยในส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบการแสดงจำนวนและร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงทุกคน จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 จบระดับการศึกษาด้านอิสลามศึกษาตอนปลาย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 54.1 จบระดับการศึกษาด้านสามัญศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ประกอบอาชีพเกษตรกร/รับจ้าง จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 58.0 สถานภาพสมรส จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6

2. ผลการวิจัยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับความรู้ความเข้าใจของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์

ข้อที่	รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความจงรักภักดีและยำเกรงต่ออัลลอฮ์	4.73	0.57	มากที่สุด
2	ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีบุคลิกภาพ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม	4.66	0.67	มากที่สุด
3	ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความอดทน เกลี้ยกล่อม มีความ รับผิดชอบ และมีความคิดที่หลักแหลม	4.72	0.62	มากที่สุด
4	ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความประเสริฐเหนือบรรดาสตรี ทั้งหลายในโลกนี้	4.66	0.56	มากที่สุด

5	ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความรู้ที่ลึกหลายทั้งอัลกุรอาน อัลหะดีษ อัลฟิฮ์ และอื่นๆ	4.69	0.60	มากที่สุด
6	ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นที่พึ่งของบรรดามุสลิมะฮ์ทั้งหลาย	4.61	0.68	มากที่สุด
7	ท่านหญิงอาอิชะฮ์ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีในการสร้างครอบครัว	4.69	0.61	มากที่สุด
8	ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นภรรยาที่เอาใจใส่ท่านนบีเก่งที่สุด	4.70	0.64	มากที่สุด
9	ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และแบบอย่างที่ดีแก่บรรดามุสลิมะฮ์	4.63	0.70	มากที่สุด
10	ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นสตรีที่ชอบแสวงหาความรู้	4.65	0.72	มากที่สุด
รวม		4.67	0.04	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ระดับความรู้ความเข้าใจต่อของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.67 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.04 เมื่อพิจารณาของผู้ตอบแบบสอบถามรายประเด็นมีระดับความรู้ความเข้าใจมากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความจงรักภักดีและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ รองลงมาคือ ท่านหญิงอาอิชะฮ์มีความอดทน เกลี้ยกล่อม มีความรับผิดชอบ และมีความคิดที่หลักแหลม และท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นภรรยาที่เอาใจใส่ท่านนบีเก่งที่สุด ตามลำดับ

3. ผลการวิจัยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์

ข้อที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ท่านมีบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่ดีตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.95	1.02	มาก
2	ท่านมีความจงรักภักดีและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	4.19	0.88	มาก
3	ท่านมีความอดทน และมีความรับผิดชอบต่อแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.98	0.97	มาก
4	ท่านเป็นสตรีที่รักและที่ชื่นชอบของคนอื่นเสมือนท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.80	0.96	มาก

5	ท่านเป็นสตรีที่มีความรับผิดชอบที่ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีตาม แบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.84	1.06	มาก
6	ท่านสามารถเป็นที่พึ่งของครอบครัว ชุมชน และสังคมตาม แบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.75	1.09	มาก
7	ท่านสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่นตามแบบอย่างท่าน หญิงอาอิชะฮ์	3.85	1.04	มาก
8	ท่านชอบเอาใจใส่ใจสามีและปลอดภัยสามีตามแบบอย่างท่าน หญิงอาอิชะฮ์	3.74	1.13	มาก
9	ท่านสามารถให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และแบบอย่างที่ดีกับ คนอื่นตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์	3.76	1.07	มาก
10	ท่านชอบแสวงหาความรู้ และขยันมั่นเพียรตามแบบอย่างท่าน หญิงอาอิชะฮ์	3.95	1.10	มาก
รวม		3.88	0.13	มาก

จากตารางที่ 2 การปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.88 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)= 0.13 เมื่อพิจารณาของผู้ตอบแบบสอบถามรายประเด็นมีระดับความคิดเห็นมากที่สุดเป็นอันดับแรกคือ ผู้ตอบแบบสอบถามมีความจงรักภักดีและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ มีความอดทน และมีความรับผิดชอบต่อแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ และชอบแสวงหาความรู้ และขยันมั่นเพียรตามแบบอย่างท่านหญิงอาอิชะฮ์ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยประเด็นแรกเกี่ยวกับความความรู้ความเข้าใจต่อของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.67 ระดับคะแนนค่อนข้างสูง เนื่องจากส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ด้านศาสนาในระดับอิสลามศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 54.1 ซึ่งกลุ่มนี้มีความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นอย่างดี ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นบุตรของอับูบักร อัศศิดดิค ซึ่งเป็นสหายสนิทของท่านนบี (ศ.ล.) ที่รับอิสลามเป็นคนแรกในบรรดาผู้ชาย ท่านหญิงเป็นสตรีที่มีความประเสริฐเหนือบรรดาสตรีทั้งหลาย ท่านนบี (ศ.ล.) ได้กล่าวถึงความประเสริฐของท่านหญิงอาอิชะฮ์ความว่า “ความเลิศของอาอิชะฮ์ที่เหนือกว่าสตรีทั้งหลายนั้น เหมือนกับความเลิศของมะริด (อาหารชนิดหนึ่ง) ที่เหนืออาหารอื่นๆ” (อัลบุคอรีย์, 2002)

ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นภรรยาที่ท่านนบี (ศ.ล.) รักมากที่สุด จากหลักฐานที่ท่านอุมรฺ บิน อัลอาศ ได้ถามท่านนบี (ศ.ล.) กล่าวว่า “มนุษย์คนใดที่ท่านรักมากที่สุด ท่านนบี (ศ.ล.)” ตอบว่า “อาอิชะฮ์” แล้วผู้ชายที่ท่านชอบใครมากที่สุด ท่านนบี (ศ.ล.) ตอบว่า “บิดาของนาง” (อินฺนุมาญะฮ์, 2016) ไม่มีสตรีท่านใดที่เป็นสาวบริสุทธิ์ที่ท่านนบี (ศ.ล.) แต่งงานด้วยนอกจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ดังในหะดีษที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้กล่าวว่า “แท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ไม่เคยแต่งงานกับหญิงสาวบริสุทธิ์อื่นนอกจากท่านหญิง” อัลลอฮ์ได้ประทานอัลกุรอานแก่ท่านนบี (ศ.ล.) เพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของท่านหญิงจากการถูกใส่ร้าย โดยทรงประทานทั้งหมด 16 आयะฮ์ต่อเนื่องกัน ดังอัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า “แท้จริงบรรดาผู้นำชาวเทีมานนั้น เป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งจากพวกเจ้า พวกเจ้าอย่าได้คิดว่ามันเป็นการชั่วแก่พวกเจ้า แต่มันเป็นการดีแก่พวกเจ้า สำหรับทุกคนในพวกเขานั้น คือสิ่งที่เขาได้ขวนขวายไว้จากการทำบาปส่วนผู้ที่มิพบาปมากในเรื่องนี้ในหมู่พวกเขานั้น เขาผู้นั้นจะได้รับการลงโทษอย่างมหันต์ และ หญิงช่วยยอมนุ้กับชายชั่ว และชายช่วยยอมนุ้กับหญิงชั่ว และหญิงดีช่วยยอมนุ้กับชายดี และชายดีช่วยยอมนุ้กับหญิงดี คนเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จากสิ่งที่พวกเขากล่าวร้าย สำหรับพวกเขา (ผู้ถูกกล่าวร้าย) จะได้รับการอภัยโทษ และเครื่องยังชีพอันมีเกียรติ” (อัลกุรอาน, 24 : 11-26) มลาอิกะฮ์ญิบรีลได้นำภาพของท่านหญิงซึ่งบรรจุอยู่ในห่อผ้าไหม มาให้ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) แล้วท่านกล่าวแก่ท่านนบี (ศ.ล.) ความว่า “แท้จริงเธอคือภรรยาของท่าน” ดังในหะดีษจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ กล่าวว่า “แท้จริงมลาอิกะฮ์ญิบรีล ได้นำภาพของท่านหญิงซึ่งบรรจุอยู่ในห่อผ้าไหมที่มีสีเขียวมาให้ท่านนบี (ศ.ล.) แล้วท่านกล่าวแก่ท่านนบี (ศ.ล.) ความว่า “แท้จริงเธอคือภรรยาของท่านทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” (อัดดริมีซีฮ์, 1969) ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ได้เลือกบ้านของท่านหญิงอาอิชะฮ์เพื่อรักษาอาการป่วยและเสียชีวิตในบ้านของนางอีกทั้งยังฝังร่างท่านนบี (ศ.ล.) ในบ้านของนาง อัลลอฮ์ไม่ทรงประทานอัลกุรอานในขณะที่ท่านนบี (ศ.ล.) อยู่กับภรรยาอื่นนอกจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ มลาอิกะฮ์ญิบรีลฝากสลามให้กับท่านหญิงอาอิชะฮ์ ดังมีหะดีษจากท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวว่า “โอ้อาอิช นีคือ ญิบรีลได้กล่าวสลามแก่เธอ” (อัลบุคอรีฮ์, 2002) ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นผู้มีความรู้มากกว่าผู้หญิงท่านอื่นๆ ดังหะดีษความว่า “หากมีการรวบรวมความรู้ของสตรีในประชาชาตินี้ทั้งหมดรวมถึงบรรดาภรรยาของท่านนบี ซล.ด้วย แน่แน่นอนความรู้ของท่านหญิงอาอิชะฮ์มีมากกว่าความรู้ของพวกเหล่านั้น” (อะหมัด, 2000)

ผลการวิจัยประเด็นที่สองเกี่ยวกับการปรนนิบัติตนของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ปรนนิบัติตนตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.88 ระดับคะแนนค่อนข้างต่ำกว่าระดับความรู้ด้านศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่จบการศึกษามา ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาอิสลามระดับปลาญคิดเป็นร้อยละ 54.1 อนึ่ง การปรนนิบัติตนตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายถึงแม้ว่าจบการศึกษาศาสนาในระดับปลาญ เนื่องจากความรักที่ท่านนบี (ศ.ล.) ให้กับท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นความรักที่มาจากใจจริง ดังมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้เล่าใจความว่า “ท่านนบี (ศ.ล.) ได้ดื่ม น้ำต่อจากฉัน โดยประทับริมฝีปากของท่านตรงกับที่ริมฝีปากของฉันที่ได้ที่ดื่มไป และได้กินขึ้นเนื้อในรอยเดิมที่ฉันกิน” (มุสลิม,

1991) ท่านหญิงมัฆมูดได้เล่าถึงท่านหญิงอาอีซะห์ใจความว่า " ท่านนบี (ศ.ล.) นอนหนุนบนคักรรยา (อาอีซะฮฺ) ขณะที่เธอมีประจำเดือนและอ่านอัลกุรอานให้เธอฟัง และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับท่านหญิงอย่างสม่ำเสมอ (อัลบุคอรีย์, 2002) ท่านหญิงอาอีซะฮฺได้ตอบคำถามเมื่อมีคนถามเกี่ยวกับท่านนบี (ศ.ล.) ทำอะไรตอนอยู่ในบ้าน ท่านหญิงตอบความว่า "ท่านช่วยเหลืองานบ้านเป็นประจำ และเมื่อถึงเวลาละหมาด ท่านก็ออกไปละหมาด" (อัลบุคอรีย์, 2002) "เย็บเสื้อผ้า เย็บรองเท้า รีดนมแกะ และบริการตัวเอง" (อิบนุหิบบาน, 2004) ท่านนบี (ศ.ล.) ผ่อนคลายความทุกข์ให้ภรรยาเมื่อโกรธหรือตกใจ โดยวางมือของท่านบนบ่าของเธอ และกล่าวคุอ์ว่า "อัลลอฮุมมะ ฟีละสา วะอัชชีบมอยชะก็อละบิสา วะอะอิชสา มินัลฟิตะนิ" ความว่า "ข้าแต่อัลลอฮฺ โปรดทรงอภัยให้เธอ โปรดขจัดความกังวลในใจเธอ โปรดทรงคุ้มครองเธอจากภัยทั้งปวง" (อัตตัมิมิซีย์, 1969) ท่านนบี (ศ.ล.) วังแข่งกับเธอ และเธอก็ชนะ ท่าน จนเมื่อนางอ้วนขึ้น ท่านนบี (ศ.ล.) วังชนะเธอ ท่านกล่าวกับเธอว่า "ชนะครั้งนี้แทนแพ้ครั้งนั้นไงละ" (อาบูดาูด, 1999) ท่านหญิงอาอีซะฮฺเคยอาบน้ำญะนาบะฮ์ร่วมกับท่านนบี (ศ.ล.) จากถังใบเดียวกัน (มุสลิม, 1991) ข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านหญิงอาอีซะฮฺได้ปรนนิบัติตนต่อท่านนบี (ศ.ล.) ในฐานะเป็นภรรยาคนหนึ่งด้วยความบริสุทธิ์ใจ สุภาพอ่อนโยน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บรรดาสตรีชาชนทั้งปวง อย่างไรก็ตามท่านนบี (ศ.ล.) ก็เช่นกันเป็นสามีที่ดี อ่อนโยน มีความรับผิดชอบ เป็นที่รักของบรรดาภรรยาทั้งหลายและเป็นแบบอย่างสามีที่ดีให้แก่มนุษย์ทั้งโลก

สรุป

ท่านหญิงอาอีซะฮฺถือเป็นบุคคลตัวอย่างในฐานะสตรีหรือภรรยาท่านศาสดานบี ศ.ล. ทั้งนี้ ผลการวิจัยประเด็นแรกเกี่ยวกับความความรู้ความเข้าใจต่อของมุสลิมะฮ์ต่อคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอีซะฮฺ และการปรนนิบัติของมุสลิมะฮ์ต่อสามีตามคุณลักษณะและหน้าที่ของท่านหญิงอาอีซะฮฺสะท้อนให้เห็นถึงสังคมให้ความสำคัญและตระหนักถึงหน้าที่อามานะฮ์ที่ได้รับมอบ อย่างไรก็ตาม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวควรถ่ายทอดและให้ความรู้อย่างกระจ่างแก่ประชาชาติอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านบาโงสนิง เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจสำหรับสตรีที่จะแต่งงานใหม่และบรรดาภรรยาในการสร้างครอบครัวที่สุขสันต์ต่อไป

1.2 ควรนำผลการวิจัยนี้เผยแพร่ในวารสารหรือเวทินำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบภาระหน้าที่และการงานของสตรีระหว่างสังคมปัจจุบันกับสังคมสมัยท่านนบี (ศ.ล.)

เอกสารอ้างอิง

- ชานินทร์ ศิลปจารย์. (2555). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย: SPSS*. กรุงเทพฯ : บิสซิเนสอาร์ แอนด์ดี
- สมาคมนักศึกษาเก่าอาหรับ. (2556). *พระคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมแปลความหมาย*. กรุงเทพฯ : ตำจุฬาราชมนตรี ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ.
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2561). สิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม: ศึกษากรณีการปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี. *วารสารรัฐสมิแล*, 39(3): 95-96.
- ฮามิดะห์ สะสัน มาสาระกามา. (2012). บทบาทด้านวิชาการของท่านหญิงอาอีชะห์ บินตุ อะบีบักร. *วารสารอัล-นุร. บัณฑิตวิทยาลัย*, 3(4): 91-101.

เอกสารอ้างอิงต่างประเทศ

- มุสลิม, มุสลิม บิน หัจญญ. (1991). *ซอเอียอะมุสลิม*. เบรุต : คารุลอัลกุตุบอุลอิสลามียะฮ.
- อะหมัด, อาบูอับดุลลอฮ มุฮัมมัด บิน ฮัมบัล อัลไซบานีย์. (2000). *มุสนัดอะหมัด*. เบรุต : มุอัสซาซาตุรริชาละฮ.
- อัครมีชัย, อาบูอิซา มุฮัมมัด บิน อิซา อัครมีชัย. (1996). *สุนันอัครมีชัย*. เบรุต : คารุลกีตาบอัลมียะฮ.
- อัลบุอริย์, อาบูอับดุลลาฮ มุฮัมมัด อัลบุคอรีย์. (2002). *ซอเอียะอัลบุคอรีย์*. ดามัสกัส : คารุลอิบนุกาษีร.
- อาบูดาูด, ศุลัยมาน บิน อัลอัซฮัซ อัลสาจิตตานีย์. (1999). *สุนันอาบีดาูด*. อัลริยาฎ : มัктаบะห์คารุสตาลาม.
- อิบนุ มาญะฮ, อาบู อับดุลลอฮ มุฮัมมัด อิบนุ ยะซีด อัลกุซัยนีย์. (2016). *สุนันอิบนีมาญ*. เจดดาห์ : คารุลมันฮาจ.
- อิบนุ หิบบาน, อะบู หาดีม มุฮัมมัด บิน หิบบาน. (2004). *ซอเอียะอิบนีหิบบาน*. เลบานอน : อินเตอร์เนชันแนลไอเดียโอม.

ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

Study of the Attitudes and Behaviors of Coexistence in Multicultural Society in Khok Phayom Village, Khok khian Sub-District, Mueang District, Narathiwat Province

สุชนี สะชา¹

Husnee Hasa¹

มุสลิม คารัง¹

Mutsalim Khareng¹

(Received: June 01, 2023; Revised: June 26, 2023; Accepted: June 28, 2023)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ หนังสือตำรา และวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 375 คน ได้มาโดยการเทียบกับตารางสำเร็จรูปเครจซ์เมอร์แกนและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในหมู่บ้านโคกพะยอม ซึ่งมีความเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 ส่วนด้านพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86

คำสำคัญ : ทัศนคติ พฤติกรรม สังคมพหุวัฒนธรรม

¹ สาขาอิสลามศึกษา สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

¹ Department of Islamic Studies, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University. (Corresponding author / Email: mutsalim.k@pnu.ac.th)

ABSTRACT

This article aims 1) to study the coexistence attitude in the multicultural society in Khok Phayom village, Khok Khian Sub-district, Mueang District, Narathiwat Province. 2) to study coexistence behavior in multicultural society in Khok Phayom village, Khok Khian Sub-district, Mueang District, Narathiwat Province. The researcher has studied and researched from the Qur'an, Al-Hadith, textbooks and related research. And quantitative data were collected from the sample group. The total of 375 respondents were obtained by comparing with Krejcie and Morgan table and using a simple random sampling method to select the subjects. The data were analyzed using the computer program SPSS by finding the Percentage, Mean and Standard Deviation. The results showed that coexistence attitudes in multicultural society in Khok Phayom village which has an overall opinion at a high level the mean was 4.35 and the standard deviation was 0.74, and the behavior of coexistence in a multicultural society overall, it was at a high level as well, mean was 3.99 and the standard deviation was 0.86.

Keywords: *attitudes, behaviors, multicultural society*

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายแตกต่างกันทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา วิถีชีวิต ความเชื่อและความศรัทธา ผลจากการรวมรวมงานวิจัยทางชาติพันธุ์ในฐานะข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่า 70 กลุ่ม กลุ่มคนชาติพันธุ์เหล่านี้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย (พระมหาสุชนันต์ สุขขานุญ โพระเมธีวรญาณ และสมหญิง ลมูลพัคตร์, 2020) แท้จริงอิสลามยอมรับถึงความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังอัลลอฮ์ ช.บ. ระบุอย่างชัดเจนถึงจุดประสงค์ในการให้มนุษย์มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เพื่อให้มนุษย์ได้สัมผัสกันไม่ตรีต่อกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสมานฉันท์ ส่วนความหลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม และผิวพรรณนั้น พระองค์ต้องการให้มนุษย์ได้ศึกษาค้นคว้า เพราะเป็นมนุษยศาสตร์ที่สำคัญที่ชี้ถึงความยิ่งใหญ่ และเดханภาพของพระองค์ ดังที่คัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวไว้ใน

ซูเราะห์อัลฮูด โองการที่ 118 ความว่า “และมาตรแม้นพระองค์ผู้อภิบาลของสุเจ้าทรงมีพระประสงค์แล้วไซ้พระองค์ก็ย่อมทรงบันดาลให้มวลมนุษย์เป็นประชาคมเดียวกัน (คือถือในศาสนาเดียวกัน) และมวลมนุษย์ยังคงมีความแตกต่างกัน เพราะความแตกต่างในด้านความเชื่อของมนุษย์เป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์” อิสลามไม่บังคับคนที่เห็นต่าง หรือต่างศาสนิกให้เข้ารับศาสนาอิสลาม แต่ยังเปิดโอกาสให้คิดพิจารณาไตร่ตรองถึงความเชื่อที่ตนเองศรัทธาและยึดมั่น แต่ก็ต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจทั้งปวง อิสลามยังส่งเสริมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เชื้อเหลือต่อกันแม้จะนับถือศาสนาที่ต่างกัน (Mutsalim, K. et. al., 2014)

ลักษณะพิเศษของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นในประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่จะมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม และมีประชากรชาวไทยพุทธกระจายอยู่ในบางพื้นที่ สภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูเกิดขึ้นตั้งแต่อดีตส่งผลทำให้สภาพความเป็นอยู่หรือการใช้ชีวิตของประชาชนท่ามกลางความหลากหลาย บางพื้นที่มีการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่ปกติโดยเฉพาะระหว่างชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธ (Mutsalim, K. et. al., 2016) การศึกษาวิเคราะห์ถึงประเด็นการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณเน้นการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและระดับพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสุ่มเลือกบางพื้นที่ที่เป็นชุมชนในเมืองนราธิวาส คือชุมชนบ้านโคกพะยอม จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้สุดของประเทศ แบ่งการปกครองเป็น 13 อำเภอ 77 ตำบล 551 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 83.1 และร้อยละ 16.6 นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอื่นๆ หมู่บ้านโคกพะยอม จัดตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยมีประชากรที่มาจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย จึงทำให้มีวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน อิสลามได้ให้ความสำคัญในการใช้ชีวิตร่วมกันกับคนต่างศาสนิกหรือสังคมพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันในบริบทสังคมดังกล่าวจำเป็นต้องเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิต ศึกษาวิถีของความแตกต่าง การให้เกียรติกันและกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และสร้างบรรยากาศสังคมที่เปี่ยมสุข จึงสามารถอยู่ร่วมกันได้แบบไม่มีข้อขัดแย้งและไร้ซึ่งข้อโต้แย้งใดๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้าน โคกพะยอมตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้าน โคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาระดับทัศนคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นการศึกษาที่รวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารและภาคสนาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มประชากรไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้สะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย และสะดวกต่อการตอบโต้ปัญหางานวิจัยได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน

อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน 2,450 คน ประชากรที่เป็นไทยมุสลิม 2,400 คน ไทยพุทธ 50 คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากประชากรทั้งหมด 2,450 คน เป็นจำนวน 375 คน โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบจากตารางสำเร็จรูป เครจซี่และมอร์แกน (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555)

2. เครื่องมือวิจัย (แบบสอบถาม)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับระดับศึกษาระดับทัศนคติและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเกียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์ แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งคำถามในรูปแบบให้เลือกคำตอบที่ตรงกับสถานภาพจริงของผู้ตอบแบบสอบถาม มีทั้งหมด 6 ข้อ ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) สถานภาพ 4) ศาสนา 5) ระดับการศึกษา และ 6) อาชีพ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระดับทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม มีทั้งหมด 10 ข้อ และคำถามเกี่ยวกับระดับพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม มีทั้งหมด 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 20 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3. วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

3.1 ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายใน และภายนอกเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามในแบบสอบถามศึกษาเทคนิค และวิธีการสร้างแบบสอบถาม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

3.2 รวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการสร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดิษ หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต และสื่อข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง

3.3 สร้างข้อมูลขึ้นมาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัย

3.4 นำข้อมูลที่สร้างเสร็จแล้ว นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบให้คำปรึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

3.5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลการพิจารณาไปทำการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อรายการคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา (IOC)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ผู้วิจัยสร้าง ภูเกิลฟอร์ม (Google Form) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัยในครั้งนี้

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการส่ง ภูเกิลฟอร์ม (Google Form) ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส เพื่อตอบแบบสอบถามวิจัยในครั้งนี้ และรอรับภูเกิลฟอร์ม (Google Form) ที่ใช้เพื่อตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

4.3 รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้วนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับข้อมูลครบถ้วนจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับตามขั้นตอนต่อไปนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามในตอนต้นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วหาค่าร้อยละแต่ละรายการ หลังจากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางและการบรรยายตามตารางที่นำเสนอ

5.2 การวิเคราะห์และประมวลผลแบบสอบถามในตอนต้นที่ 2 หาค่าเฉลี่ยด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์โดยหาค่า (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D) จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประเมินในแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดระดับคะแนนความคิดเห็นดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

และมีเกณฑ์การประเมินคะแนน ดังนี้

- 5 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายถึงแสดงว่าระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- 4 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึงแสดงว่าระดับความคิดเห็นมาก
- 3 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายถึงแสดงว่าระดับความคิดเห็นปานกลาง
- 2 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึงแสดงว่าระดับความคิดเห็นน้อย
- 1 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายถึงแสดงว่าระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

5.3 การวิเคราะห์เกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในตอนที 3 ในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโลกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโลกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)	S.D	ระดับ
1	การสร้างสันติสุขในสังคมถือเป็นหน้าที่ของทุกคน	4.61	0.57	มากที่สุด
2	ท่านคิดว่าการมีจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติเดียวกันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ	4.51	0.58	มากที่สุด
3	ท่านเป็นคนที่มีใจเปิดกว้างและสามารถร่วมกิจกรรมกับเพื่อนต่างศาสนาได้ (ไม่ขัดต่อหลักคำสอนศาสนา)	4.36	0.69	มาก
4	ท่านไม่รังเกียจที่จะสร้างมิตรภาพกับเพื่อนต่างศาสนา	4.42	0.70	มาก
5	ท่านมีความรู้สึกสบายใจและไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา	4.34	0.71	มาก
6	ท่านให้ความเคารพในความแตกต่างของชนต่างศาสนิกอยู่เสมอ	4.29	0.73	มาก
7	ท่านยินดีที่จะรับฟังคำตักเตือนจากเพื่อนต่างศาสนา	4.09	0.84	มาก
8	ท่านรู้สึกไม่รังเกียจกับการแต่งกายของคนต่างศาสนา	4.01	1.15	มาก
9	ท่านไม่รู้สึกหวาดระแวงหรือสงสัยเมื่อท่านไม่ได้รับความน่าเชื่อถือจากคนต่างศาสนา	4.26	0.86	มาก

10	ท่านคิดว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง คนต่างศาสนิกต้องเกิดจากความรักใคร่ ปรองดองกัน	4.61	0.64	มากที่สุด
รวม		4.35	0.74	มาก

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ($\bar{x}$) เท่ากับ 4.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดเป็นสามอันดับแรกการสร้างสันติสุขในสังคมถือเป็นหน้าที่ของทุกคน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 4.61 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.57 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ท่านคิดว่าการมีจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติเดียวกันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 4.51 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.58 อยู่ในระดับมากที่สุด ท่านคิดว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนิกต้องเกิดจากความรักใคร่ปรองดองกันคิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 4.61 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.64 อยู่ในระดับมากที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยดังปรากฏในตารางต่อไป

ตารางที่ 2 พฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)	S.D	ระดับ
1	ท่านคิดว่าการส่งยิ้มให้แก่ชนต่างศาสนิกไม่ใช่ สิ่งต้องห้าม	4.82	0.50	มากที่สุด
2	ท่านคิดว่าการไปร่วมกิจกรรมกับชนต่างศา สนิกที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาจะทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนิกดีขึ้น	4.03	0.90	มาก
3	ท่านไม่รังเกียจที่จะไปเยี่ยมเพื่อนต่างศาสนิกที่ ประสบอุบัติเหตุเพื่อให้กำลังใจแก่เขา	4.19	0.71	มาก
4	ท่านศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของศาสนาอื่นอย่าง สม่ำเสมอ	3.18	1.18	ปานกลาง

5	ท่านไม่รังเกียจที่จะร่วมโต๊ะรับประทานอาหารกับเพื่อนต่างศาสนา	3.81	0.92	ปานกลาง
6	ท่านให้ความยุติธรรมกับเพื่อนทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน	4.13	0.78	มาก
7	ท่านไม่รังเกียจปรึกษาหารือกับเพื่อนต่างศาสนาเกี่ยวกับปัญหาส่วนตัว	2.70	1.43	น้อย
8	ท่านให้ความช่วยเหลือเมื่อเพื่อนต่างศาสนาขอความช่วยเหลือจากท่าน	4.17	0.70	มาก
9	ท่านสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อเพื่อนต่างศาสนาประพฤติปฏิบัติไม่ดี	4.34	0.79	มาก
10	ท่านมักจะเอาใจเขามาใส่ใจเราระหว่างคนต่างศาสนาอยู่เสมอ	4.57	0.70	มากที่สุด
รวม		3.99	0.86	มาก

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าผลการวิเคราะห์พฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ (x^-) เท่ากับ 3.99 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.86 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดเป็นสามอันดับแรก คือท่านคิดว่าการส่งยิ้มให้แก่ชนต่างศาสนาไม่ใช่สิ่งต้องห้าม คิดเป็นค่าเฉลี่ย (x^-) เท่ากับ 4.82 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.50 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือท่านมักจะเอาใจเขามาใส่ใจเราระหว่างคนต่างศาสนาอยู่เสมอ คิดเป็นค่าเฉลี่ย (x^-) เท่ากับ 4.57 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.70 อยู่ในระดับมากที่สุด และท่านสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อเพื่อนต่างศาสนาประพฤติปฏิบัติไม่ดี คิดเป็นค่าเฉลี่ย (x^-) เท่ากับ 4.34 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D เท่ากับ 0.79 อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาระดับทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของประชากรในหมู่บ้านโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จากผลการศึกษาระดับทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในหมู่บ้านดังกล่าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่และตระหนักในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งไทยพุทธและมุสลิมมีทัศนคติที่ดีต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น รักความสงบ มีจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติเดียวกัน ใจกว้างไม่รังเกียจต่อกัน เคารพในความแตกต่างระหว่างกัน

ไม่หาความแค้นต่อกัน เป็นต้น ผลวิจัยนี้สอดคล้องกับสุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง (2557) พบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมและเพื่อเป็นแนวทางในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมโดยใช้แนวคิดชุมชน แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดสมานฉันท์ และแนวคิดพหุวัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และอธิบายแนวทางในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม จะเห็นได้ว่าในความหลากหลายทางสังคม คนส่วนใหญ่ยอมรับในความต่างและยินดีที่จะเปิดใจต่อกัน รักใคร่ปรองดองกัน ดังกล่าวนี้อาจเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมจากสภาพที่ผิดปกติเนื่องด้วยปัจจัยหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะความไม่สงบทางการเมืองสู่การเปลี่ยนแปลงยังสังคมที่ปกติ อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่า ยังมีชนกลุ่มน้อยที่ไม่สะดวกในการแสดงออกถึงทัศนคติที่เป็นบวกต่อกันต่างศาสนา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับวิจัย อิลยาส คอแม (2561) พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อบทบาทของมุสลิมในการสร้างความสมานฉันท์ โดยมีระดับความรู้ในระดับมาก ในประเด็นบทบาทของมุสลิมในการสร้างความสมานฉันท์ต่อชนต่างศาสนาได้รู้ถึงความสำคัญในบทบาทของมุสลิมในการสร้างความสมานฉันท์ต่อชนต่างศาสนาแต่ก็ยังปรากฏให้เห็นกลุ่มชนที่มีความเห็นต่างไม่สามารถที่จะแสดงออกถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในบางกรณี อย่างไรก็ตาม อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนมีความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกันในบริบทสังคมที่หลากหลายหรือพหุวัฒนธรรม ดังที่ท่านรอซูลุลลอฮ์ กล่าวว่า ความว่า ผู้เมตตาทั้งหลายพระองค์อัลลอฮ์ ทรงเมตตาพวกเขา (เช่นนั้น) พวกเขาท่านจงเมตตากับบุคคลที่อยู่ในแผ่นดินเถิด ผู้ที่อยู่ในปากฟ้าจะให้ความเมตตาแก่พวกเขา หะดิษข้างต้นสรุปได้ว่า บุคคลที่มีความเมตตาต่อบุคคลที่อยู่ในแผ่นดินนี้ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะนับถือศาสนาใดก็ตามเราในฐานะที่เป็นมุสลิมเราสามารถช่วยพวกเขาได้ทั้งหมด เพราะเมื่อเราอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนาเราก็ควรที่จะให้เกียรติเพื่อนต่างศาสนาเสมอ ทุกคนต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาระดับพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของประชากรในหมู่บ้านโลกพะยอม ตำบลโลกเถียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จากการศึกษาระดับพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของประชากรในหมู่บ้านดังกล่าว พบว่า ระดับพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยรวมอยู่ในระดับที่มาก ผลวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันกับคนต่างศาสนาที่แสดงออกถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่ขัดหลักคำสอนศาสนา ไม่รังเกียจที่จะทานร่วมโต๊ะกับคนต่างศาสนา การให้ความช่วยเหลือกันและกันโดยไม่แบ่งแยกศาสนา เป็นต้น ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อาจเป็นเพราะบริบทสังคมในเมืองที่ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางพฤติกรรมลดน้อยลงเมื่อเทียบกับบริบทนอกเมืองหรือ

ชนบท ผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับบทความวิจัย นูรอามูนี แดเคาะ (2563) พบว่า ทักษะคติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมชนต่างศาสนิกส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เปิดใจที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกันพร้อมยอมรับวัฒนธรรมศาสนาอื่น อย่างไรก็ตาม ยังมีประชากรกลุ่มน้อยที่แสดงออกถึงพฤติกรรมที่ไม่เป็นบวก ถึงอย่างไรก็ตาม สันติสุขในสังคมที่หลากหลายต้องมาจากทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงคาดหวังจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทุกคนต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Mutsalim, K. et. al. 2016) หากคนในชุมชนได้รับความรู้ที่ถูกต้องมีความเข้มแข็งมีความเข้าใจตรงกันเหมือนดังญาติพี่น้อง ต่อให้มีใครมาขโมยก็ไม่สามารถทำอะไรได้เพราะมีความเข้าใจกัน (ปลัดไพรซ์ จันทสโร, 2561) จะเห็นได้ว่าไม่ว่าชนต่างศาสนิกจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน การใส่ใจกันเป็นสิ่งที่ดีงาม และนับเป็นมารยาทหนึ่งที่จะนำสู่ความปรองดองกัน ถ้าพอง กลมกุด (2561) กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีของความแตกต่าง เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้ความแตกต่างเพื่อป้องกันความแตกแยกจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพึงปฏิบัติเพื่อความสงบสุข

สรุป

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและอื่นๆ เป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน เป้าหมายสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องที่แก้ไขได้ง่าย ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวนี้ จึงควรให้ความสำคัญและตระหนักทุกภาคส่วน การให้ความเสมอภาคกับทุกฝ่ายโดยไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์หรือคุณลักษณะถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสังคมที่หลากหลายหรือพหุวัฒนธรรมให้เกิดสันติสุขได้

ข้อเสนอแนะ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 จัดสัมมนา อบรมให้ความรู้ถึงวิถีชีวิตแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม

2.2 ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะผู้ที่มิอำนาจตั้งแต่เบื้องบนยังเบื้องล่างควรตระหนักและเอาใจใส่อย่างเคร่งครัดและจริงจังในการสร้างบรรยากาศสังคมสันติสุขท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่สามารถจะคาดเดาได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการสำรวจทัศนคติหรือพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนต่างศาสนิกในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อการทางออกและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างตรงจุดและยั่งยืน

2.2 ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาในสังคมพหุวัฒนธรรมในหลากหลายบริบททั้งในพื้นที่และต่างประเทศเพื่อนำมาประกอบการฟื้นฟูและยกระดับชีวิตทุกฝ่าย

เอกสารอ้างอิง

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย: SPSS*. กรุงเทพฯ : บิซซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นุรอาซูนี แดเดาะ. (2563). *ทัศนคติและพฤติกรรมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาอิสลามศึกษา. สถาบันอิสลามและอาหรับ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.
- ปลัดไพบูลย์ จันทสโร. (2561). การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในเขตพื้นที่อำเภอเทพา อำเภอสบไชย อำเภอนาทวี และอำเภอ จะนะ จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 5(2): 287-294.
- พระมหาสุชนันต์ สุขวทุฒโน พระเมธีวรญาณ และสมหญิง ลมูลพัคตร์. (2020). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(1): 176-189.
- ลำพอง กลมกุล (2561). พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของจีนและมลายู : กรณีศึกษาประเทศบรูไน. *วารสารโพธิวิสัย*, 2(2): 76-90.
- สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง. (2557). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาดำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. *วารสารการเมืองการปกครองประเศ์แก้ปัญหาปัจจุบันในอาเซียน*, 4(1): 204-207.
- อิลยาส คอแม. (2561). *บทบาทของมุสลิมในการสร้างความสมานฉันท์ต่อชนต่างศาสนิกกรณีศึกษาชุมชนบ้าน*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาอิสลามศึกษา. สถาบันอิสลามและอาหรับ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

เอกสารอ้างอิงต่างประเทศ

- Mutsalim, K. et. al. (2014). Freedom of Religion in Islam and Buddhism: A Comparison Study of the Barriers That Determines the Freedom of Religion. *Asian Social Science*. Vol. 10. No. 22: 315-321.

Mutsalim, K. et. al. (2016). Issues in Freedom of Religion and the Relationship with Thailand's Constitution. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7(4): 287-294.

Mutsalim, K. et. al. (2016). Roles of Freedom of Religion: In Supporting the Formation of Openness Attitude among the Southern of Thailand Society. *Global Journal al-Thaqafah*, 6(2): 59-71.

تحليل عناصر تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس بتايلاند

**Analysis of Elements of the Design Model of the Communicative Method in Teaching
al-Nahu al-Arabi among Students of Princess of Naradhiwas University, Thailand**

القمان جيء كا

Lookman Chaka¹

محمد روفيان بن إسماعيل

Mohamad Rofian bin Ismail²

غزالي بن زين الدين

Ghazali bin Zainuddin²

يعقوب بن حسن

Yaakob bin Hasan²

(Received: May 31, 2023; Revised: June 22, 2023; Accepted: June 28, 2023)

ملخص البحث

هذا البحث يهدف إلى تحديد عناصر تصميم الموديل الذي يتناسب في تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية وتحليلها لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس بتايلاند. واتبع الباحث المنهج الوصفي التحليلي في جمع البيانات وتحليلها، واستخدم استبانة فازي دلفاي كأداة لجمع البيانات. وتم توزيعها على عينة البحث من سبعة خبراء. وقد توصل البحث إلى العديد من النتائج، ومن أهمها: أن عناصر التصميم المتفق عليها بين أكثر خبراء التعليم تنحصر في أربعة عناصر أساسية، وهي: الأهداف التعليمية التي بلغت خمسة أهداف، أبرزها: استخدام التراكيب اللغوية الصحيحة في مواقف التواصل اللغوي، وتعزيز الكفاءة اللغوية في مهارات التواصل. والمحتويات التعليمية والتي بلغت ستة محتويات، أبرزها: تدرج التدريبات الموجهة للتعبير الشفوي من السهولة إلى الصعوبة، والاكثار من استخدام تمارين الأسئلة والأجوبة في المناقشة. واستراتيجيات التعليم والتي بلغت خمس استراتيجيات،

قسم اللغة العربية (العالمية)، أكاديمية الدراسات الإسلامية والعربية بجامعة الأميرة ناراديواس

1 Department of Arabic Language (International), Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University.

(Corresponding author / Email: lookman.c@pnu.ac.th)

محاضر بقسم تعليم اللغة العربية، كلية الدراسات والحضارة الإسلامية، الجامعة الإسلامية بسلانجور، ماليزيا

2 Lecture at Arabic Teaching, Faculty of Islamic Civilization, International Islamic University Selangor.

أبرزها: التعلم بالتمثيل والمسرحية يخدم الطالب في التواصل اللغوي، وتعليم النحو بأسلوب المواقف الحياتية. وأساليب التقويم والتي بلغت خمسة أساليب، أبرزها: الاختبارات الشفهية، والأسئلة النوعية مثل: تكوين جمل قصيرة بصيغ متنوعة.

الكلمات المفتاحية: تصميم، الموديل، الطريقة التواصلية، النحو العربي، جامعة الأميرة ناراديواس.

ABSTRACT

This research aims to identify the elements of designing a model that is suitable for teaching al-Nahu al-Arabi using the communicative method and analyzing it among the students of Princess Naradhiwas University in Thailand. The researcher followed the descriptive analytical approach in collecting and analyzing data, and used the Fuzzy Delphi questionnaire as a data collection tool. It was distributed to a research sample of seven experts. The research reached several results, the most important of which are: There are four basic elements to the design that the expert committee is exposed to, namely: Determining the formulation of educational objectives amounting to five objectives, most notably: the use of correct linguistic structures in language communication situations, and the enhancement of linguistic competence in communication skills. Determining the educational contents amounted to six contents, most notably: the gradation of exercises aimed at oral expression from easy to difficult, and the frequent use of questions and answers exercises in the discussion. Selection of education strategies amounted to five strategies, the most prominent of which are: learning by acting and drama that serves the student in linguistic communication, and teaching grammar in the style of life situations. And choosing evaluation methods amounted to five methods, most notably: oral tests, and qualitative questions such as: the formation of short sentences in a variety of formats.

Keywords: *Design, Model, Communicative Method, Al-nahu Al-arabi, Princess of Naradhiwas University.*

مقدمة

إن تعليم النحو العربي ضرورة لا غنى عنه؛ لأن أهميته وسيلة لتقويم اللسان والقلم، فهو ميزان اللغة والضابط لها. إذن، فمعرفة علم النحو العربي وسيلة للفهم والتخلص لما يوصف به من صعوبة يعاني منها أكثر الطلبة، مما أدى ذلك إلى ضعف الأداء لدى كثير من الطلبة خصوصاً لدى طلبة أكاديمية الدراسات الإسلامية والعربية بجامعة الأميرة ناراديواس بجنوب تايلاند، ويتضح هذا بشكل واضح من خلال الأخطاء النحوية التي

تشجيع في تواصلهم وكتاباتهم في تعليم النحو العربي بالمرحلة الجامعية. وقد أشارت بعض البحوث إلى هذه المشكلة، ومن ذلك دراسة محمد طاهر مأل (2014)، ودراسة أحمد طب القلوب (2020).

وقد بينت هذه الدراسات هذا الضعف النحوي فمنها ما يعود إلى عدم توفير الطريقة التعليمية الحديثة النموذجية للمتعلمين في تعليم النحو العربي، ويكرههم على أقدم طرق تعليم النحو العربي نحو طريقة (القواعد والترجمة)، لذلك تكمن صعوبة تعليم النحو العربي غير مناسب مع متطلبات العصر، ويضعف الإمكانيات التواصلية لدى الطلبة في استخدام اللغة العربية بلغة سليمة صحيحة في الحياة اليومية. كما تشير النتائج أيضا إلى أن من أسباب الضعف يعود إلى عدم التنوع في استخدام الطرائق والاستراتيجيات والتقنيات التربوية الحديثة، وغير ذلك عديدة من أسباب تعليمية عدة. (لقمان جي كا، 2023).

ولذلك، يرى الباحث أنه من الضروري أن يقوم بتحليل عناصر تصميم الموديل ليكون موديلًا نموذجًا في تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التعليمية الجديدة، وهي الطريقة التواصلية (Communicative Method) لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس خصوصا، ولجميع الطلبة الجامعيين عموما، وليكون جوابا أيضا لمن يبحث عن طريقة تعليم جديدة، لأن هذه الطريقة تركز عميقا على المعاني والقواعد اللغوية، ولقد اثبتت استخدامها في تعليم اللغات كاللغة العربية عموما وفي تعليم النحو العربي خصوصا، كما أشار حفيظ (2017) تهتم هذه الطريقة بتعليم القواعد النحوية، لكنها بطريقة تواصلية ضمنية، لا معزول عن أبعادها وسياقاتها والنفسية وعن كيفية التعبير بها عن المعاني. والاهتمام بتصميم طرائق التعليم أيضا أمر ضروري، فتعدها من أهم عوامل نجاح عملية التعليم والتعلم في بداية القرن الحادي والعشرين. منها دراسة أماني بنت ناوي (2019).

أهداف البحث

1. تحديد عناصر تصميم الموديل الذي يتناسب في تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية.
2. تحليل عناصر تصميم الموديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس بتايلاند.

أسئلة البحث

1. ما عناصر تصميم الموديل المطلوب في تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية؟
2. ما عناصر تصميم الموديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس بتايلاند؟

منهجية البحث

اعتمد الباحث على المنهج الوصفي التحليلي، وذلك باستخدام نوعين من استبانة فازي دلفاي كأداة للحصول على البيانات، وذلك بالنظر إلى أن هذه العملية يتم بموجبها في الجولتين المختلفتين، وهما: الاستبانة فازي دلفاي الجولة الأولى التي تهدف إلى تشكيل المدخلات أو الفقرات لكل من عناصر تصميم الموديل، حيث تُصمم الاستبانة الأولى بصورة مفتوحة. تتكون هذه الاستبانة من 30 بنداً موزعاً على أربعة عناصر رئيسية التي تحتوي على الأهداف التعليمية، والمحتويات التعليمية، واستراتيجيات التعليم، وأساليب التقويم. تم إرسال الاستبانة إلى الخبراء عن طريق ورقي، ويطلب منهم تقييم وتقديم أي التعليقات والمقترحات أو إضافة الفقرات في كل عناصر التصميم في الاستبانة.

الاستبانة فازي دلفاي الجولة الثانية تهدف إلى تقويم المدخلات إثر اطلاعهم على نتائج الجولة الأولى، وتوضع بشكل منظم (Structured Questionnaire). تتكون هذه الاستبانة من 21 بنداً موزعاً على أربعة عناصر رئيسية. باستخدام موازين التقدير (Rating Scale) المكونة من سبع الخيارات.

ويقوم الباحث بتوزيع الاستبانة على العينة بطريقة ورقية، ويجمع البيانات النهائية وتحليلها باستخدام طريقة فازي دلفاي (FDM) للوصول إلى الالتقاء بين الخبراء حول أولويات مكونات تصميم موديل المصمم باعتماد الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي.

وتتكون لجنة الخبراء للنظر في هذا البحث الحالي من (7) خبراء من الذين استوفوا شروطاً معينة تحقيقاً لأهداف البحث ومن هذه الشروط وهي: الأساتذة في مجال اللغة العربية وآدابها وفي مجالات أخرى متعلقة بالموضوع. والخبراء في تعليم النحو العربي لا تقل عن أربع سنوات. والمحاضرون الذين يدرسون النحو العربي في الجامعات. والمتخصصون على تقديم الآراء القيمة والتعاون مع الباحث. كما حددت Rosnaini (2007) لطريقة لطريقة دلفاي الاستعانة ب (5) خبراء على الأقل.

تحليل عناصر التصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي

بعد أن يتم تحليل خصائص الطلبة في المرحلة الأولى (مرحلة تحليل احتياجات الطلبة)، قام الباحث بترجمة البيانات المشتقة من تلك المرحلة إلى مواصفات تصميم موديل الذي يريد تصميمه. وفي هذه المرحلة الثانية (مرحلة التصميم) من مراحل المنهج البحثي التصميمي التطويري (Design and Development Research (DDR)) (Type I (Richey, R.C and Klein J.D (2007)). ويخص الباحث هذا البحث الحالي إلى بقسم التصميم (Design) لا يتدخل في عملية التطوير (Develop). ويتم في هذه المرحلة تصميم الموديل في صورته الأولية.

تم رصد عناصر تصميم الموديل أو البرنامج التعليمي على الأسس التربوية الرئيسية الأربع، وهي: الأهداف التعليمية، والمحتويات التعليمية، واستراتيجيات التعليم، وأساليب التقويم، الموضح كما يلي: (رشدي أحمد طعيمة، 1989).

- 1 الأهداف التعليمية: ترجع الأهداف التعليمية إلى الأهداف المعرفية والمهارية الذي يود تحقيقها عند الطالب بعد استخدام موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي
- 2 المحتويات التعليمية: محتويات التعليم تشتمل الموضوعات النحوية تم استخراجها من كتب المقرر. كما تركز هذه الموضوعات على التواصل اللغوي.
- 3 استراتيجيات التعليم: تشتمل استراتيجيات التعليم المناسبة في تعلم النحو العربي، وهي التي تنتسب ميول وحاجات الطلبة في الحياة اليومية.
- 4 أساليب التقويم: يعني طريقة تقويم تحصيل الطلبة التي تتم بواسطة استخدام موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي.

بعد أن يتم تحديد العناصر الرئيسة لتصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي، قام الباحث بكتابة المكونات لكل من هذه العناصر بناءً على استنتاجها لبيانات تحليل الاحتياجات والدراسات السابقة (أماني بنت ناوي، 2019) وبعد تم القيام بدراسة فازي دلفاي للتعرف على وجهات نظر الخبراء نحو تلك المكونات، وبالتالي الوصول إلى مدى اتفاق الخبراء والمختصين على مستويات المكونات ذات الأولوية المصممة التي تندرج تحت كل عناصر رئيسة تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي.

وبين الباحث عن كيفية تحليل آراء عينة البحث التي تعتمد على شرطين، هما: الأول: شرط أرقام الفازي الثلاثي، والثاني: شرط عملية تصنيف الفازي، إذ ترتبط شروط أرقام الفازي الثلاثي بقيمة العتبة مساو أو أكثر من (0.2) (Cheng & Lin, 2002)، كما أن مستوى الإجماع بين أعضاء المجموعة يساوي أو أكثر من (75%) (Chu & Hwang, 2008). أما بالنسبة إلى شروط عملية تصنيف الفازي، فهي تتعلق بقيمة درجة الفازي يساوي أو أكثر من (0.5) (Tang & Wu, 2010). وتم تحليل البيانات المجمعة من عينة الخبراء باستخدام برامج أكسيل (Microsoft Excel).

أولاً: تحليل عناصر التصميم للأهداف التعليمية في تعليم النحو العربي:

التعليم كما جاء في (كتاب التفكير عند الأطفال تطوره وطرائق تطويره) لغانم محمود محمد (1995)، أنه "تلك العملية التي يقوم بها المدرس بدور المرشد والمدرس والمعد للبيئة التعليمية وللمواد وللخبرات التعليمية التي يكون فيها المتعلم حيويًا ونشطًا وفعالاً". وأما المراد بالأهداف التعليمية هنا فهي صياغة الأهداف السلوكية أو الأدائية بناءً على أهداف الدرس ومخرجات التعلم.

فتحديد هذه الأهداف مهمة جدا، لكي يتبين للمتعلمين ما الذي سيحصلونه في نهاية عملية التعلم. كما يجب أن تفسر الأهداف ما الذي سيتم إنجازه من خلال توظيفهم لأنشطة تعلم النحو العربي. وقد سبق الذكر بأن الأهداف التعليمية المرسومة من أجل الأنشطة تم وضعها بناءً على النظريات والأدبيات السابقة. لذلك، أجر الباحث دراسة دلفاي مع سبعة خبراء للتحقق من موضوعية الفقرات ومناسبتها حتى تتوافق مع أهداف البحث الحالي.

ويشير جدول 1 أدناه إلى بيانات العناصر المتضمنة في مجال الأهداف التعليمية بناءً على الإجماع من لجنة الخبراء. بلغت نسبة الاتفاق اللجنة إلى (85.7%) وأكثر، فوجد الباحث أنها أعلى من النسبة المحدودة لها، وهي (75.0% $\geq$) مما يدل على اتفاق لجنة الخبراء على تلك العناصر. وبالنظر إلى متوسط درجة الفازي (Fuzzy Score)، يتضح من النتائج أن قيمة الفازي المحسوبة لجميع العناصر تقع في مستوى أكثر من (0.5 (A)).

جدول 1 : تحليل فازي لفقرات الأهداف التعليمية

الرقم	الفقرات	شروط أرقام الفازي	شروط عملية تصنيف الفازي	نتيجة
		الثلاثي		الاتفاق
		قيمة العتبة	نسبة الاتفاق (%)	درجة الفازي
1	تنمية وعي الطلبة نحو أهمية النحو العربي في التواصل اللغوي	0.096	85.7%	0.843
2	استخدام التراكيب اللغوية الصحيحة في مواقف التواصل اللغوي	0.037	100.0%	0.871
3	توظيف القواعد النحوية في مواقف التواصل اللغوي	0.173	85.7%	0.786
4	تعزيز الكفاءة اللغوية في مهارات التواصل اللغوي	0.062	100.0%	0.843
5	تزويد الطلبة بالثروة اللغوية بما يخدمهم في مواقف التواصل اللغوي	0.062	100.0%	0.843

شروط أرقام الفازي الثلاثي (Triangular Fuzzy Numbers)

$$(1) \text{ قيمة العتبة } \text{Threshold (d)} \leq 0.2$$

$$(2) \text{ نسبة الاتفاق } \geq 75.0\%$$

شروط عملية تصنيف الفازي (Defuzzification Process)

$$(3) \text{ درجة الفازي } 0.5 \text{ Fuzzy Score (A)}$$

ثانياً: تحليل عناصر التصميم للمحتويات التعليمية في تعليم النحو العربي:

المراد بالمحتويات التعليمية هنا الأنشطة التعليمية التفاعلية أو الملازمة التعليمية التي يقدر الطلبة أن تقوم بنفسها أو مع بيئتها لمدة زمنية معينة لتحقيق الأهداف المحددة المرجوة. وفي سياق فيها هذا البحث الحالي، أن يقوم المتعلم بالاختيار الموضوعات النحوية المعينة التي تخدم المتعلم في التواصل اللغوي. وقد اختار الباحث عدداً من الأنشطة التعليمية المتعلقة بالنحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية، وبالتالي تقديمها إلى لجنة الخبراء للحصول على صلاحية تلك الأنشطة والاتفاق على اختيارها.

ويشير جدول 2 أدناه أن بيانات العناصر المتضمنة في مجال الأنشطة التعليمية اللائمة توظيفها باستخدام الطريقة التواصلية في تعلم النحو العربي. ويلاحظ في تلك العناصر السابق أن نسبة الاتفاق بين أعضاء لجنة الخبراء بلغت نسبة الاتفاق أكثر من $(\geq 75.0\%)$.

وبالنظر إلى متوسط درجة الفازي (Fuzzy Score) لجميع العناصر تقع في مستوى أكثر من $(0.5 (A))$. مما أن يدل على توافق الإجماع. وبلغت نسبة التوافق المؤية ما بين $(100.0\%-85.7\%)$.

جدول 2 : تحليل فازي لفقرات الأنشطة التعليمية

الرقم	الفقرات	شروط أرقام الفازي الثلاثي	شروط عملية تصنيف الفازي	نتيجة الاتفاق
		قيمة نسبة العتبة (%)	m1 m2 m3 درجة الفازي	
1	يشرح المعلم الموضوعات النحوية باللغة العربية	0.160 100.0%	0.786 0.914 0.971 0.890	مقبول

2	الإكثار من استخدام تمارين الأسئلة والأجوبة في المناقشة مع طلاب الفصل	0.111	85.7%	0.814	0.943	0.986	0.914	مقبول
3	تكوين جمل تصف مواقف أو صور أو شخصيات معينة بعبارات جيدة متنوعة	0.107	100.0%	0.757	0.914	0.986	0.886	مقبول
4	تدرج التدريبات الموجهة للتعبير الشفوي من السهولة إلى الصعوبة	0.037	100.0%	0.871	0.986	1.000	0.952	مقبول
5	تقديم مجموعة صغيرة بشكل حوارات قصيرة	0.075	100.0%	0.786	0.943	1.000	0.910	مقبول
6	مسرحة القواعد النحوية التي تخدم الدارس في التواصل اللغوي	0.176	85.71%	0.643	0.829	0.943	0.805	مقبول

ثالثاً: تحليل عناصر التصميم لاستراتيجيات التعليم في تعليم النحو العربي

تتكون العناصر في مجال استراتيجيات التعليم على خمسة فقرات، كما يعرض في جدول 3 أدناه. ويتبين من هذا الجدول أن نسبة الاتفاق تجاوزت من (75.0% $\geq$)، كما يتبين من تلك الجدول أن نسبة التوافق المؤتية توصلت إلى (100.0%) لجميع العناصر المتضمنة في مجال استراتيجيات التعليم، مما يدل على اتفاق لجنة الخبراء على تلك العناصر.

وبالنظر إلى متوسط درجة الفازي (Fuzzy Score)، يتضح من النتائج أن قيمة الفازي المحسوبة لجميع العناصر تقع في مستوى أكثر من (0.5 (A)). يدل على قبول هذه الاستراتيجيات التعليمية على وجه عام.

جدول 3 : تحليل فائزي لفقرات استراتيجيات التعليم

الرقم	الفقرات	شروط أرقام الفائزي	شروط عملية تصنيف الفائزي	نتيجة الاتفاق
		الثلاثي	m1 m2 m3	درجة الفائزي
		قيمة العتبة	نسبة الاتفاق (%)	
1	التعلم بالتمثيل والمسرحية يخدم الطالب في التواصل اللغوي ومساعدته على الحوار ولعب الأدوار	0.062	100.0%	0.843 0.971 1.000 0.938
2	الألعاب والمسابقات اللغوية التي تعزز المادة العلمية للطالب	0.075	100.0%	0.814 0.957 1.000 0.924
3	تعليم النحو بأسلوب المواقف الحياتية التي تناسب حاجات الطلبة في الحياة اليومية	0.062	100.0%	0.843 0.971 1.000 0.938
4	تعليم النحو بأسلوب إعراب الأمثلة التعليمية ينمي كفاءة الطالب النحوية	0.116	100.0%	0.671 0.857 0.971 0.833
5	التعلم التعاوني يساعد في إنشاء التواصل بين المجموعات	0.130	100.0%	0.700 0.871 0.971 0.848

رابعاً: تحليل عناصر التصميم لأساليب التقويم في تعليم النحو العربي

يتكون مجال أساليب تقويم التعلم من خمسة الفقرات، تعرف أساليب التقويم بأنها تشير إلى أدوات أو طرائق التي يعتد بها الباحث من أجل تقويم أداء تعلم الطلبة، وهي تعد من أهم المكونات اللازمة في تصميم المواد

التعليمية الجديدة. حيث تمت صياغتها الباحث استنادا إلى الاقتراحات الإضافية التي تم تقديمها إلى لجنة الخبراء في إجراء عملية البحث في الجولة الأولى من جولات دلفاي.

ويشير الجدول 4 أدناه، إذ أشار الجدول إلى قيمة العتبة (Threshold (d) لعناصر أساليب التقويم قد استوفت شروط عملية تصنيف الفاري. حيث متوسط قيمة العتبة لا تتجاوز الدرجة المطلوبة وهي: $(d) \leq$ (0.2) من أرقام الفاري الثلاثي (Triangular Fuzzy Numbers).

جدول 4 : تحليل فاري لفقرات أساليب التقويم

الرقم	الفقرات	شروط أرقام الفاري الثلاثي	شروط عملية تصنيف الفاري	نتيجة الاتفاق
		قيمة نسبة العتبة (%)	m1 m2 m3 درجة الفاري	
1	الأسئلة الموضوعية مثل: الاختبار متعدد الخيارات، واختبار الصحيح والخطأ	0.115 100.0%	0.786 0.929 0.986 0.900	مقبول
2	الأسئلة النوعية مثل: تكوين جمل قصيرة بصيغ متنوعة	0.062 100.0%	0.843 0.971 1.000 0.938	مقبول
3	التقويم المستمر فرديا وتطبيقا	0.075 100.0%	0.814 0.957 1.000 0.924	مقبول
4	التقديمات الجماعية مثل: الحوارات داخل الفصل	0.115 100.0%	0.786 0.929 0.986 0.900	مقبول
5	الاختبارات الشفهية	0.037 100.0%	0.871 0.986 1.000 0.952	مقبول

مناقشة تحليل نتائج عملية تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي

أولاً: وجهات نظر الخبراء في تحديد الأهداف التعليمية:

1. في تحديد تحديد أهداف تعليم النحو العربي باعتماد الطريقة التواصلية روعي الباحث على ثلاثة أبعاد أساسية ضرورية، وهي: المعرفة، والمهارات، والعملية. وتم تقديمها للجنة الخبراء والاستفادة من أفكارهم وتعليقاتهم على الفقرات والبنود المعروضة. وفي صياغة هذه الأهداف تم روعيت الباحث ثلاثة أبعاد أساسية ضرورية، وهي: المعرفة، والمهارات، والعملية. وتوصلت هذه النتائج، أن جميع أعضاء لجنة الخبراء اتفقوا على تلك الأنشطة التعليمية. وذلك لدلالة نسبة التوافق المئوية التي تراوحت (85.7% - 100%).

2. هذه الصياغة تعتمد على خمسة الأهداف، وهي: استخدام التراكيب اللغوية الصحيحة في مواقف التواصل اللغوي، وتعزيز الكفاءة اللغوية وكفاءة الاتصال اللغوي، وتزويد الطلبة بالثروة اللغوية بما يخدمه في مواقف التواصل اللغوي، تنمية وعي الطلبة نحو أهمية النحو العربي في التواصل اللغوي، وأخيراً توظيف القواعد النحوية في مواقف التواصل اللغوي على التوالي .

ثانياً: وجهات نظر الخبراء في تحديد الأنشطة التعليمية

1. في تحديد أنشطة تعليمية لتصميم موديل تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية تركز الباحث على تنمية وتحسين المعرفة والمهارات والعملية لدى الطلبة. وتم تقديمها للجنة الخبراء والاستفادة من أفكارهم وتعليقاتهم على الفقرات والبنود المعروضة. وتوصلت هذه النتائج، أن جميع أعضاء لجنة الخبراء اتفقوا على تلك الأنشطة التعليمية. وذلك لدلالة نسبة التوافق المئوية التي تراوحت (85.7% - 100%).

2. هذه الصياغة تعتمد على ستة الأنشطة، وهي: تدرج التدريبات الموجهة للتعبير الشفوي من السهولة إلى الصعوبة، والإكثار من استخدام تمارين الأسئلة والأجوبة في المناقشة مع طلاب الفصل، وتقديم مجموعة صغيرة بشكل حوارات قصيرة، ويشرح المعلم الموضوعات النحوية باللغة العربية، وتكوين جمل تصف مواقف أو صور أو شخصيات معينة بعبارات جيدة متنوعة، وأخيراً مسرحية القواعد النحوية التي تخدم الدارس في التواصل اللغوي على التوالي .

ثالثا: وجهات نظر الخبراء في تحديد استراتيجيات التعليم:

1. في تحديد استراتيجيات موديل تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية تعني التدريبات والممارسات التي تتضمن فيها الأنشطة التفاعلية بهدف اكتسابها وتنمية وتحسين المعرفة والمهارات والعملية لدى طلبة جامعة الأميرة ناراديواس في تعليم النحو العربي باعتماد على الطريقة التواصلية. وتم تقديمها للجنة الخبراء والاستفادة من أفكارهم وتعليقاتهم على الفقرات والبندود المعروضة. وتوصلت هذه النتائج، أن جميع أعضاء لجنة الخبراء اتفقوا على تلك الأنشطة التعليمية. وذلك لدلالة نسبة التوافق المئوية (100%).

2. هذه الصياغة تعتمد على خمس الاستراتيجيات، وهي: التعلم بالتمثيل والمسرحية يخدم الطالب في التواصل اللغوي ومساعدته على الحوار ولعب الأدوار، وتعليم النحو بأسلوب المواقف الحياتية التي تناسب ميول وحاجات الطلبة في الحياة اليومية، والألعاب والمسابقات اللغوية التي تعزز المادة العلمية للطالب، والتعلم التعاوني في إنشاء الحوارات والتواصل بين المجموعات، وأخيرا تعليم النحو بأسلوب إعراب الأمثلة التعليمية كفاءة الطالب النحوية على التوالي .

رابعا: وجهات نظر الخبراء في تحديد أساليب التقويم:

1. في تحديد أساليب تقويم موديل تعليم النحو العربي باستخدام الطريقة التواصلية. وتم تقديمها للجنة الخبراء والاستفادة من أفكارهم وتعليقاتهم على الفقرات والبندود المعروضة. وتوصلت هذه النتائج، أن جميع أعضاء لجنة الخبراء اتفقوا على تلك الأنشطة التعليمية. وذلك لدلالة نسبة التوافق المئوية (100%).

2. هذه الصياغة تعتمد على خمسة الأساليب، وهي: الاختبارات الشفهية، والأسئلة النوعية مثل: تكوين جمل قصيرة بصيغ متنوعة، والتقويم المستمر فرديا وتطبيقيا، والأسئلة الموضوعية مثل: الاختبار متعدد الخيارات، واختبار الصحيح والخطأ والمزاوجة، وأخيرا التقديمات الجماعية مثل: الحوارات داخل الفصل على التوالي.

من خلال إجراء هذا البحث، نقدم الباحث بعض المقترحات، وهي:

1. يقترح البحث بناء على نتائجها الأهداف عند تصميم موديل الطريقة التواصلية النموذجية لتعليم النحو العربي للطلبة الناطقين بغير العربية، مع مراعاة أن يجعل هذا موديل المصمم النموذج لأساس بناء منهج تعليم النحو العربي لدى الطلبة الناطقين بغير العربية، وأن يعتمد الطريقة التواصلية في تعليمه.
2. أن يكون هذه البحث موديلًا جديدًا مختارًا لتعلم النحو العربي لدى الطلبة في كل مراحل التعليم في المؤسسات التعليمية بتايلاند بشكل عام وبجنوب تايلاند بشكل خاص.

خلاصة

قد خلص الباحث إلى النتائج الآتية:

1. إن تصميم أي محتوى تعليمي يقوم على عناصر رئيسة، تتمثل في الأهداف التعليمية، والمحتويات التعليمية، واستراتيجيات التعليم، والتقييم.
2. إن تحديد عناصر وتحليلها في تصميم موديل الطريقة التواصلية يقوم على أسس معرفية ثابتة.
3. تعدد المناهج العلمية وتوظيفها يساعد في الوصول إلى نتائج علمية مضبوطة.
4. إن الطريقة التواصلية إحدى طرق التعليم الحديثة الفعال، كما أثبتت الدراسات والتجارب التعليمية.
5. تصميم موديل الطريقة التواصلية في تعليم النحو العربي ليكون الموديل متفقًا مع النواحي العلمية، وليساعد على إصلاح جو التعليم وتيسيره للمتعلمين، وتنمية الكفاءة النحوية والاتصالية لديهم.

المراجع والمصادر

المراجع باللغة العربية:

- أماني بنت ناوي. (2019). تصميم برامج الأنشطة التفاعلية على شبكة الإنترنت في تعليم المتلازمات اللفظية وتقييم قابلية استخدامها. رسالة الدكتوراه في الدراسات العربية. جامعة العلوم الإسلامية الماليزية.
- حفيظ. (2017). أهمية الطريقة التواصلية في العصر الحديث. www.academia.edu
- طب القلوب، أحمد. (2020). مشكلة تعلم قواعد اللغة العربية في معهد العناية فوروساري فاسوروان. رسالة الماجستير. بجامعة مولانا مالك إبراهيم الإسلامية مالانج.

طعيمة، رشدي أحمد. (1989). *تعليم اللغة العربية للناطقين بها: مناهجه وأساليبه*. الرباط: المنظمة الإسلامية للتربية والعلوم والثقافة - إيسيسكو.

جىء كا، لقمان. (2023). *مشكلات تعلّم النحو العربي لدى طلبة أكاديمية الدراسات الإسلامية والعربية، جامعة الأميرة نوارديواس بتاييلاند. مجلة تعليم الإسلام*, 16(1): 67-77.

مألي، محمد طاهر. (2014). *مشكلات ومعوقات في تعليم اللغة العربية للمرحلة الجامعية في جنوب تاييلاند. مجلة الحكمة*, 4(8): 36-42.

محمد، غانم محمود. (1995). *التفكير عند الأطفال تطوره وطرق تطويره*. الطبعة الأولى. عمان: دار الفكر.

المراجع باللغة الأجنبية:

- Cheng C.H & Lin Y. (2002). Evaluating the Best Main Battle Tank using Ffuzzy Dcision Theory with Linguistic Criteria Evaluation. *European Journal of Operational Research*, 142 (1): 74-86.
- Chu H. C. & Hwang G. J. (2008). A Delphi-based Approach to Developing Expert Systems with the Cooperation of Multiple Experts. *Expert Systems with Applications*. 34(28): 26-40.
- Richey, R. C., & Klein, J. (2007). *Design and Development Research: Methods, Strategies, and Issues*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. Publishers.
- Rosnaini Mahmud, Mohd Arif Ismail, Arba'at Hassan & Isham Shah Hasan. (2007). Pembangunan Perisian Kursus Multi Media Interaktif Acad R14: Penghasilan Lukisan Persembahan. *Malaysian Education Deans Council*, 1(1): 71-82.
- Tang, C.W. & Wu C.T. (2010). Obtaining a Picture of Undergraduate Education Quality: A Voice from Inside the University, Springer. *Higher Education*, 60(1): 269-286.

Pemanfaatan Cerita Rakyat dalam Pembelajaran BIPA sebagai Upaya Diplomasi

Bahasa Indonesia

The Use of Folk Stories in Learning BIPA as An Effort of Indonesian

Language Diplomacy

Luthfa Nugraheni¹

Muhammad Salaebing²

(Received: May 31, 2023; Revised: June 20, 2023; Accepted: June 28, 2023)

Abstrak

Diplomasi budaya merupakan salah satu bentuk wujud untuk menjalin kerjasama antar bangsa. Diplomasi budaya dalam penelitian ini melalui pembelajaran Bahasa Indonesia bagi Penutur Asing (BIPA). Pembelajaran BIPA tidak hanya mengenalkan materi kebahasaan melainkan juga mengenalkan budaya asal Indonesia. Tujuan dari penelitian ini adalah pemanfaatan nilai budaya dalam cerita rakyat melalui pembelajaran BIPA. Jenis penelitian ini adalah deskriptif kualitatif dengan pendekatan studi kasus. Data yang didapatkan dalam penelitian ini adalah nilai-nilai budaya dalam cerita rakyat asal Indonesia dan Thailand. Sumber data dalam penelitian ini berupa bahasa dari cerita rakyat kedua negara (Indonesia dan Thailand). Teknik pengumpulan data yang digunakan dalam penelitian ini adalah studi pustaka dan dokumentasi. Selanjutnya teknik analisis yang dipakai dalam penelitian ini adalah pengumpulan data lisan dan catat. Pemilihan cerita rakyat dalam penelitian ini adalah cerita rakyat asal Indonesia (Malin Kundang) dan Kudus (tradisi Bulusan). Selanjutnya cerita rakyat asal Thailand yang diperkenalkan adalah Kisah Seorang Petani dan Bidadari, Pulau Tikus dan Kucing. Hasil yang telah dicapai dalam penelitian ini adalah terdapat nilai budaya religius, jujur, kerja keras, mandiri, peduli sosial, dan tanggungjawab pada cerita rakyat Malin Kundang. Nilai budaya dalam cerita tradisi bulusan adalah religius, disiplin, dan tanggungjawab. Nilai budaya dalam cerita kisah seorang petani dan bidadari adalah jujur, religius, dan tanggungjawab. Cerita rakyat terakhir adalah pulau tikus dan kucing terdapat nilai budaya jujur dan tanggungjawab.

Kata kunci : *Diplomasi, budaya, pembelajaran BIPA*

1. Pnsyarah di Prodi Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia, Fakultas Keguruan dan Ilmu Pendidikan Universitas Muria Kudus, Indonesia.

2. Pnsyarah di Jabatan Bahasa Melayu, Thaksin University. (Corresponding author / Email : salaebing@gmail.com)

Abstract

Cultural diplomacy is a form of cooperation between nations. Cultural diplomacy in this research is through learning Indonesian for Foreign Speakers (BIPA). BIPA learning not only introduces linguistic material but also introduces Indonesian culture. The purpose of this research is to utilize cultural values in folklore through BIPA learning. This type of research is descriptive qualitative with a case study approach. The data obtained in this study are cultural values in folklore from Indonesia and Thailand. The source of the data in this study is the language from the folklore of the two countries (Indonesia and Thailand). Data collection techniques used in this study were observation and documentation. Furthermore, the analytical techniques used in this research are field data collection, data reduction, data display and data verification. The selection of folklore in this study is folklore from Indonesia (Malin Kundang) and Kudus (Bulusan tradition). Furthermore, the folklore from Thailand that was introduced was the Story of a Farmer and an Angel, Island of Rats and Cats. The results that have been achieved in this study are that there are religious cultural values, honesty, hard work, independence, social care, and responsibility in the folklore of Malin Kundang. The cultural values in the Bulusan tradition are religion, discipline, and responsibility. The cultural values in the story of a farmer and an angel are honest, religious and responsible. The last folklore is the island of mice and cats, there is a cultural value of honesty and responsibility.

Keywords:: *Diplomacy, culture, BIPA learning*

Pendahuluan

Bahasa Indonesia belakangan ini mengalami perkembangan yang pesat baik dari dalam negeri maupun luar negeri. Faktor-faktor yang mempengaruhinya adalah hubungan yang terjalin baik antara Indonesia dengan negara-negara lain dalam bidang ekonomi, politik, sosial dan budaya. Sesuai dengan Undang-undang Nomor 24 Tahun 2009 yang berisi bendera, bahasa dan Lambang Negara Menjadikan Bangsa Indonesia menjadi bahasa Internasional (Nurlina, 2014). Dengan upaya yang telah dirancang secara pasti, maka di bawah lingkup Kementrian Pendidikan dan Kebudayaan diplomasi antara Indonesia dengan negara lain terjalin dengan erat (Suyitno, 2017). Diplomasi merupakan sebuah usaha suatu negara mengupayakan kepentingan nasional ke dalam dunia Internasional (Kartika, 2007). Djelantik (2008) menambahkan bahwa diplomasi dijadikan untuk menjalin hubungan bilateral antar negara. Diplomasi bilateral yakni dalam lingkup ekonomi, pendidikan, dan budaya. Upaya yang dilakukan untuk menjalin diplomasi antara Indonesia dengan Thailand adalah mengenalkan Bahasa Indonesia beserta

kebudayaannya. Kristanto (2017) menjelaskan pengenalan bahasa dan budaya Indonesia yang dilakukan adalah melalui pembelajaran BIPA. BIPA merupakan kepanjangan dari Bahasa Indonesia Bagi Penutur Asing.

Pembelajaran BIPA merupakan yang subjeknya adalah mahasiswa asing. Mahasiswa asing dalam pembelajaran BIPA disebut darmasiswa, (F, F. G, 2013). Fokus pembelajaran BIPA tidak hanya mengajarkan bahasa namun tentang budaya juga. Ruskhan (2007) terdapat aspek budaya yang dimasukkan dalam materi ajar BIPA antara lain (1) sistem peralatan dan perlengkapan hidup, (2) sistem mata pencarian hidup, (3) sistem, (4) bahasa, (5) kesenian, (6) sistem pengetahuan, dan (7) sistem religi. Fokus diplomasi dalam artikel ini adalah budaya. Budaya merupakan salah satu cara hidup atau pandangan dari nenek moyang dan diturunkan kepada generasi berikutnya. Hal ini senada dengan Abidin (2014) yang menjelaskan budaya merupakan hasil karya manusia (karya, rasa dan karsa) terkait dengan tatanan kehidupan di masyarakat. Tatanan ini meliputi pengetahuan, kepercayaan, kesenian, moral, hukum, dan adat istiadat (Kroger, 2019).

Sayuti (2017) menyatakan negara yang bermartabat adalah negara yang dapat menjunjung tinggi budayanya. Hal ini dikarenakan bahwa budaya merupakan faktor penting dalam membangun kejayaan bangsa. Rokhman (2012) menjelaskan budaya yang dijadikan objek diplomasi dalam penelitian ini adalah cerita rakyat. Danandjaja (2007) menjelaskan bahwa cerita rakyat berasal dari suatu budaya yang diwariskan secara turun temurun dan secara lisan. Fang (2011) menambahkan bahwa cerita rakyat merupakan kesusastraan yang berkembang di tengah-tengah masyarakat. Nugraheni (2022) menjelaskan cerita rakyat yang ada di suatu daerah merupakan jati diri dari daerah itu sendiri. Fungsi dari cerita rakyat adalah sebagai salah satu faktor pendukung untuk membentuk karakter seseorang. Pengenalan cerita rakyat dalam pembelajaran BIPA merupakan salah satu kegiatan yang diminati semua orang.

Bascom (2007) membagi cerita rakyat dalam 3 jenis, antara lain (1) mitos, (2) legenda, dan (3) dongeng. Bagi Propp (1984) cerita rakyat merupakan salah satu seni yang berkaitan dengan sastra. Baginya, antara cerita rakyat dengan sastra memiliki hubungan yang dekat. Hal ini dikarenakan cerita rakyat merupakan suatu bentuk dari karya sastra lisan yang lahir dan berkembang dalam masyarakat. Di dalam cerita rakyat memiliki nilai moral sosial yang dijadikan sebagai pembentukan pendidikan karakter, (Rahmawati, 2018).

Diplomasi budaya antara Indonesia dan Thailand dalam pembelajaran BIPA salah satunya mengenalkan cerita rakyat asal Indonesia kepada mahasiswa prodi Melayu di Universitas Thaksin,

begitu pula sebaliknya. Ada dua cerita rakyat yang dikenalkan dalam pembelajaran BIPA, salah satunya adalah cerita rakyat nasional Malin Kundang dan cerita rakyat lokal asal Kudus yakni tradisi Bulusan.

Cerita rakyat asal Thailand Selatan yang dikenalkan dalam pembelajaran BIPA adalah Kisah seorang petani muda dan bidadari dan Pulau Tikus serta Pulau Kucing. Melalui pengenalan cerita rakyat dari kedua negara bertujuan untuk menambah wawasan, pengetahuan, membangkitkan rasa nasionalisme, dan melestarikannya kepada generasi penerus. Tanpa disadari, perkembangan teknologi yang semakin canggih keberadaan cerita rakyat semakin terkikis. Hal ini lah yang perlu dipupuk dan dikembangkan melalui pembelajaran BIPA.

Upaya pengenalan cerita rakyat kepada mahasiswa Prodi Melayu Universitas Thaksin adalah dengan mengenalkan bahasa sehingga mereka mudah untuk memahaminya. Pujiono (2021) menjelaskan menyatakan alasan cerita rakyat diposisikan sebagai konteks dalam pembelajaran BIPA karena (1) dapat memotivasi mahasiswa, (2) menanamkan Pendidikan karakter, (3) materi otentik, (4) menumbuhkan nilai-nilai kepribadian luhur, dan (5) membantu mempelajari budaya orang lain. Poin ke-5 menurut Pujiono tersebut dijadikan pijakan dalam penelitian ini. Penelitian relevan yang dijadikan pijakan dalam penelitian ini adalah Nugraheni (2022), Pujiono (2021), Septriani (2021), Alqahtani (2021), Widiyanto (2021), Tanwin (2020), Utami (2020), Tiawati (2019), Krögera (2019), Kusmiantun (2017), Lubna (2017), Ningrum (2017), Warsito (2007), Ucus (2015). Berdasarkan penelitian relevan tersebut novelty dalam penelitian ini adalah memetakan nilai-nilai budaya dalam cerita rakyat Malin Kundang, Tradisi Bulusan, Kisah seorang petani muda dan bidadari, Pulau Tikus serta Pulau Kucing.

Dipilihnya keempat cerita tersebut berdasarkan hasil observasi ketika peneliti datang ke Prodi Bahasa Melayu Universitas Thaksin. Ada dua mahasiswa dari Prodi Bahasa Melayu yang menyampaikan cerita rakyat asal Songkhla Thailand, yakni Kisah seorang petani muda dan bidadari, Pulau Tikus dan Kucing. Hal ini relevan dengan destinasi wisata yang ada di Songkhla yakni di seberang pantai Samila terdapat Pulau Tikus dan Kucing. Pelancong dari berbagai Negara wajib mengetahui cerita rakyat ini, salah satu Upaya untuk pengenalan cerita rakyat tersebut adalah melalui diplomasi Budaya (pembelajaran BIPA).

Hal ini juga menjadi dasar pemilihan cerita rakyat asal Indonesia. Negara Indonesia sangat luas dan banyak cerita rakyat. Dipilihnya cerita rakyat Malin Kundang adalah sebagai ikon kota Sumatra sehingga dapat nilai budaya sehingga dapat membentuk karakter generasi muda. Cerita rakyat tradisi Dandangan juga menjadi ikon kota Kudus. Hal ini dikarenakan dalam MoU telah ditetapkan kerjasama

antara Universitas Muria Kudus dengan Universitas Thaksin sehingga wajib cerita rakyat asal Kudus dibahas dalam penelitian. Keempat cerita rakyat tersebut memiliki nilai-nilai budaya yang terkandung dalam cerita rakyat. Selain nilai budaya, dalam penelitian ini akan dikaitkan dengan pembentukan nilai pendidikan karakter. Tujuannya adalah sebagai pondasi dan alat kontrol dalam masyarakat bagi mahasiswa.

Metodologi Penelitian

Metode penelitian merupakan pisau bedah yang digunakan dalam menganalisis sebuah penelitian. Jenis penelitian ini adalah penelitian kualitatif yang mendeskripsikan nilai-nilai budaya dalam cerita rakyat. Creswell (2019:28) menjelaskan bahwa penelitian kualitatif adalah mendeskripsikan hasil penelitian dalam kalimat yang runtut. Pendekatan dalam penelitian ini adalah studi kasus pada program studi bahasa melayu. Pendekatan studi kasus menurut Bogdan (2007) pendekatan yang digunakan untuk sebuah proses pengujian terhadap satu subjek yang diteliti. Dapat disimpulkan bahwa pendekatan ini bersifat teknis dengan menitikberatkan ciri-ciri dalam sebuah penelitian. Pendekatan ini juga menguji subjek yang diteliti secara mendalam. Batasan-batasan yang perlu dipahami dalam pendekatan ini adalah (1) manusia, peristiwa, latar dan dokumen dijadikan subjek dalam penelitian ini, (2) subjek tersebut dibedah secara mendalam dan totalitas sesuai dengan konteksnya. Teknik pengumpulan data dalam penelitian ini menggunakan teknik observasi. Pengumpulan data yang diutamakan dalam penelitian ini adalah observasi peran yang menfokuskan studinya dalam suatu kelompok tertentu. Selanjutnya, bagian-bagian yang menjadi fokus penelitian ini adalah (1) universitas, (2) satu kelompok di universitas, (3) kegiatan di universitas.

Penelitian ini dilakukan pada bulan Desember 2022. Dalam waktu tersebut data berupa nilai-nilai budaya yang dikumpulkan melalui teknik observasi dan dokumentasi. Nilai budaya tersebut di antaranya adalah religious, jujur, toleransi, disiplin, kerja keras, kreatif, mandiri, demokratis, rasa ingin tahu, semangat kebangsaan, cinta tanah air, menghargai prestasi, komunikatif, cinta damai, gemar membaca, peduli lingkungan, peduli sosial, dan tanggung jawab. Teknik observasi yang dilakukan adalah dengan cara simak, libat dan cakap (Sudaryanto, 2015). Peneliti menyimak cerita rakyat (Kisah seorang petani muda dan bidadari, Pulau Tikus serta Pulau Kucing) yang dibacakan oleh mahasiswa Prodi Bahasa Melayu. Sumber data dalam penelitian ini adalah bahasa yang dituturkan kemudian ditulis dalam pembelajaran BIPA.

Huberman (2018) analisis data dalam penelitian ini adalah pengumpulan data lapangan, reduksi data, display data dan verifikasi data. Pengumpulan data dilakukan pada saat observasi untuk mencari nilai-nilai budaya dalam cerita rakyat asal Indonesia dan Thailand. Berdasarkan metodologi penelitian ini data-data yang dihasilkan dapat merepresentasikan hasil nilai budaya dari cerita rakyat asal Indonesia dan Thailand.

Hasil Penelitian

1. Deskripsi Cerita Rakyat asal Indonesia

Hasil penelitian dalam bagian ini adalah mendeskripsikan dua cerita rakyat asal Indonesia yakni cerita rakyat nasional yang berjudul Malin Kundang dan cerita rakyat lokal asal Kudus yakni tradisi Bulusan. Kedua cerita rakyat ini memiliki filosofi yang mendalam. Hal ini bertujuan untuk menggali nilai budaya sebagai penanaman pendidikan karakter bagi generasi selanjutnya.

a) Malin Kundang

Di desa nelayan Air Manis terdapat Ibu Mande Rubayah tinggal bersama anaknya. Malin merupakan anak yang pintar tapi sedikit nakal. Lambat laun Malin Kundang tumbuh menjadi anak yang baik, ia mulai kasihan dengan ibunya yang mencari nafkah untuk dirinya. Kemudian Malin Kundang minta izin kepada ibunya untuk pergi merantau. Malin pergi ke sebuah kota menggunakan kapal. Ketika sedang berlayar kejadian buruk menimpa kapalnya sehingga kapal yang ia tumpangi terdampar di sebuah pantai. Di kota dekat pantai tersebut Malin Kundang bekerja. Ia bekerja dengan sangat rajin sehingga membuatnya sukses. Dengan kesuksesan yang ia raih lalu ia menikah dengan anak saudagar kaya raya. Ia lupa tidak memberi kabar kepada ibunya, sehingga ibu Malin tampak cemas menunggu kabar darinya. Suatu ketika Malin berlayar bersama istrinya dan kapalnya berlabuh di sebuah pulau. Tanpa disadari, pulau tersebut adalah tempat kelahiran Malin Kundang. Ibu Mande melihat kedatangan kapal besar yang ditumpangi Malin Kundang. Ibunya menyakini bahwa laki-laki yang ia lihat itu adalah Malin Kundang. Ibu Mande menghapiri Malin, namun Malin mengaku tidak mengenali ibunya. Melihat kejadian tersebut hati ibu Mande sangat terpukul. Kemudian ibu Mande berdoa dan langit pada saat itu tampak gelap. Petir menyambar dan hujan turun sangat lebat. Kapal yang ditumpangi Malin Kundang hancur menabrak batu karang. Tidak disadari Malin Kundang berubah menjadi batu. Sampai sekarang masyarakat mempercayai bahwa batu tersebut adalah Malin Kundang.

b) Tradisi Bulusan

Tradisi Bulusan merupakan tradisi yang ada di kota Kudus. Bagi warga tradisi Bulusan dianggap sebagai wujud peringatan hari lahir (haul) bulus, jelmaan dari Kumoro dan Kumari. Konon ceritanya, Kumari dan Kumoro adalah manusia yang dikutuk Sunan Muria menjadi seekor bulus (kura-kura). Hal ini terjadi karena pada saat itu Kumoro dan Kumari sedang bercocok tanam di sawah. Tidak lama kemudian waktu adzan Dzuhur tiba, namun kedua orang tersebut masih asyik untuk bercocok tanam. Kemudian Sunan Muria datang menghampiri mereka dan mengatakan untuk menunaikan ibadah solat terlebih dahulu. Perintah Sunan Muria tidak kunjung dilakukan, tidak lama kemudian kedua orang tersebut berubah menjadi seekor bulus (kura-kura). Dengan kejadian tersebut, perayaan tradisi bulusan dilaksanakan oleh masyarakat Kudus.

2. Deskripsi Cerita Rakyat asal Thailand

Cerita rakyat asal Thailand yang diperkenalkan dalam pembelajaran BIPA adalah Kisah seorang petani muda dan bidadari, Pulau Tikus dan Pulau Kucing. Berikut deskripsi dari kedua cerita rakyat asal Thailand.

a) Kisah Seorang Petani Muda dan Bidadari

Ada seorang pemuda sedang memancing di ladang di kaki Khao Phaya Bang Sa. Malam itu adalah malam terang bulan. Dia bahagia seperti anak muda. Jadi dia berkata bahwa jika ada seorang gadis di sisinya, dia akan sangat bahagia. Karena itu, dia berbalik dan melihat gadis yang dia katakan. Pria muda itu berjalan mendekat untuk berbicara seperti seorang pria muda. dan akhirnya melamar gadis itu. Wanita muda itu mengundang pria muda itu ke pesta pernikahan di rumahnya. Dia setuju dan mengadakan upacara pernikahan besar. Ada banyak orang yang datang untuk bekerja. Mereka hidup bahagia bersama sampai mereka memiliki dua anak bersama. Suatu hari pemuda itu minta pulang dan berkunjung. untuk pergi ke pernikahan cucunya istrinya melepaskan Namun ada peringatan bahwa dilarang memakan barang curian. Jika tertelan, harus segera dipisahkan. dan tidak boleh bertemu lagi Pemuda itu setuju. ketika dia datang ke pekerjaan yang sama di rumah yang sama Pemilik pekerja pergi membeli sapi curian. Saat dia makan daging sapi, dia lupa segalanya. Kembali ke istri dan anak-anaknya tidak benar. Dia harus tinggal di rumah yang sama sampai kematiannya.

b) Pulau Tikus dan Kucing

Seorang saudagar asal Tionghoa berdagang di Songkhla. Suatu hari sambil berjalan untuk membeli barang Pedagang itu melihat sepasang anjing dan kucing yang memiliki rupa menggemaskan. Jadi saya minta untuk membelinya dan membawanya di atas kapal juga. Anjing dan kucing merasa

bosan dan ingin kembali ke Songkhla. Dia yakin dengan kristal ajaib itu dia tidak akan tenggelam. Saat kapal kembali ke Songkhla lagi Tikus itu diam-diam masuk dan mencuri kristal ajaib. Mereka lalu melarikan diri dan berenang. Pada saat berenang bersama Tikus yang berenang ke depan menyadari bahwa orang yang dicintainya di mulutnya sangat berharga. Kucing itu berenang, tikus dan kucing tenggelam dan mati. Anjing itu bergegas untuk berenang sampai ke pantai. Adapun kristal ajaib yang jatuh dari mulut tikus itu, hancur menjadi pasir. sebut tempat ini "Pantai Sai Kaew" terletak di utara Teluk Songkhla.

Berdasarkan cerita rakyat di atas memiliki nilai-nilai budaya yang bertujuan untuk membentuk karakter generasi muda. Selain itu, melalui cerita rakyat yang dideskripsikan di atas mahasiswa dapat mengetahui dan memaknai isi dari cerita rakyat asal Indonesia dan Thailand.

Diskusi

Bagian diskusi ini berisi pembahasan secara rinci terkait nilai-nilai budaya dalam nilai cerita rakyat asal Indonesia dan Thailand. Budiningsih (2013) menyebutkan 18 nilai budaya. Nilai budaya tersebut di antaranya adalah religious, jujur, toleransi, disiplin, kerja keras, kreatif, mandiri, demokratis, rasa ingin tahu, semangat kebangsaan, cinta tanah air, menghargai prestasi, komunikatif, cinta damai, gemar membaca, peduli lingkungan, peduli sosial, dan tanggung jawab. Berdasarkan analisis nilai budaya dalam cerita rakyat Malin Kundang, Tradisi Bulusan, Kisah seorang petani muda dan bidadari, pulau tikus dan kucing ada 5 nilai budaya.

Penjabaran nilai budaya dalam penelitian ini dapat dikonkretkan melalui tabel di bawah ini.

Nama	Nilai Budaya
Malin Kundang	Religius
	Jujur
	Kerja keras
	Mandiri

Nilai budaya religious terletak pada saat ibu Mande selalu mendoakan Malin anaknya untuk sukses di perantauan. Nilai jujur tidak diterapkan Malin yang tidak mengakui ibunya. Hal ini sebagai cerminan mahasiswa agar selalu menghormati dan bersikap jujur baik dengan orang tua maupun orang lain. Nilai kerja keras dan mandiri terdapat pada kepribadian Malin Kundang yang berhasil dalam berwirausaha di perantauan. Selanjutnya di bawah ini akan dijabarkan pemetaan nilai budaya dalam tradisi bulusan.

Nama	Nilai Budaya
Tradisi Bulusan	Religius
	Disiplin
	Tanggungjawab

Nilai budaya dalam tradisi bulusan terletak pada saat Sunan Muria memerintahkan Kumoro dan Komari untuk menunaikan solat pada saat bercocok tanam. Namun, perintah tersebut tidak dilaksanakan dengan baik oleh keduanya. Sehingga nilai budaya disiplin dan tanggungjawab juga tidak dimiliki keduanya. Cerita rakyat ini memiliki pesan moral untuk mahasiswa asing asal Universitas Thaksin. Ketiga nilai budaya tersebut wajib mereka miliki untuk menghalau dan pedoman hidup mereka. Analisis cerita rakyat asal Thailand dapat dikonkretkan melalui tabel di bawah ini.

Nama	Nilai Budaya
Kisah Seorang Petani dan Bidadari	Jujur
	Religius
	Tanggungjawab

Cerita rakyat asal Thailand selanjutnya adalah pulau tikus dan kucing. Cerita rakyat tersebut mengisahkan ada saudagar dari Thiongkok yang sedang berlayar untuk berdagang. Suatu saat saudagar tersebut melihat anjing, kucing dan tikus lalu membawanya ke dalam kapal. Nilai budaya yang tertuang dalam cerita pulau tikus dan kucing adalah sebagai berikut.

Nama	Nilai Budaya
Pulau Tikus dan Kucing	Jujur
	Tanggungjawab

Sifat jujur sebaiknya dimiliki setiap orang, namun pada hal ini tidak untuk tikus dan kucing. Tikus dan kucing mencuri barang berharga saudagar dari Thiongkok. Dan sebaiknya kedua hewan tersebut memiliki rasa tanggungjawab untuk baik tinggal di dalam kapal.

Berdasarkan hasil analisis nilai budaya di atas, terdapat manfaat utama dari diplomasi budaya. Manfaat utama tersebut adalah sebagai alat diplomasi antar negara Indonesia dan Thailand. Melalui cerita rakyat ini, yaitu terdapat sebagai sarana diplomasi budaya yang nantinya akan membantu untuk membentuk sebuah wadah komunikasi di antara masyarakat dari berbagai negara yang berlainan sehingga kedepannya terciptanya suatu platform misalnya kamus budaya Indonesia Thailad.

Rekomendasi/Kesimpulan

Budaya merupakan salah satu dari bentuk diplomasi antar negara. Melalui pembelajaran BIPA, bahasa Indonesia mampu dikenal oleh negara lain salah satunya adalah Thailand. Bentuk pembelajaran BIPA tidak hanya mempelajari bahasa, namun juga mempelajari budaya Indonesia. Salah satu budaya Indonesia yang dikenalkan oleh darmasiswa asal Thailand adalah cerita rakyat. Pemilihan cerita rakyat dalam penelitian ini adalah cerita rakyat asal Indonesia (Malin Kundang) dan Kudus (tradisi Bulusan). Selanjutnya cerita rakyat asal Thailand yang diperkenalkan adalah Kisah Seorang Petani dan Bidadari, Pulau Tikus dan Kucing. Keempat cerita rakyat tersebut memiliki kemiripan. Misalnya kisah Malin Kundang hampir mirip dengan cerita rakyat pulau Jelapi. Keduanya menceritakan kisah anak yang durhaka kepada ibunya dan akhirnya anak yang durhaka tersebut berubah menjadi batu. Persamaan cerita rakyat Kisah Seorang Petani dan Bidadari juga memiliki persamaan dengan cerita rakyat asal Indonesia yakni Danau Toba. Hasil yang telah dicapai dalam penelitian ini adalah terdapat nilai budaya religius, jujur, kerja keras, mandiri, peduli sosial, dan tanggungjawab pada cerita rakyat Malin Kundang. Nilai budaya dalam cerita tradisi bulusan adalah religius, disiplin, dan tanggungjawab. Nilai budaya dalam cerita kisah seorang petani dan bidadari adalah jujur, religius, dan tanggungjawab. Cerita rakyat terakhir adalah pulau tikus dan kucing terdapat nilai budaya jujur dan tanggungjawab.

Senarai Rujukan

- Abidin, Saebani. (2014). *Pengantar Sistem Sosial Budaya di Indonesia*. Bandung: Pustaka Setia.
- Alqahtani, Mofareh. (2021). The Importance of Vocabulary in Language Learning and How to be Taugh. *International Journal of Teaching and Education*, 3 (2): 21-34.
- Bascom, W. (1965). *The Form of Folklore: Prose Narrative*. The Hague: Mouton.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theories*. Newyork: Publicher.
- Budiningsih, Asri. (2013). *Belajar dan Pembelajaran*. Jakarta: Rieneka Cipta
- Creswell, J., (2019). *Research Design: Pendekatan Kualitatif, Kuantitatif, dan Mixed*. Yogyakarta: PT Pustaka Pelajar.
- Danandjaja, J. (2007). *Folklor Indonesia: Ilmu Gosip, Dongeng, dan lain-lain*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- Djelantik Sukawarsini. (2008). *Diplomasi antara Teori & Praktik*. Yogyakarta: Graha Ilmu
- Fang, L.Y. (2011). *Sejarah Kesusastraan Melayu Klasik*. Jakarta: Yayasan Pustaka Obor Indonesia.

- F, F. G., Saddhono, K., & Sulisty, E. T. (2017). Fog Index on Textbooks of Indonesian Subject for Class X of Senior High School in Standard Based Curriculum (SBC) and Curriculum 2013 (A Study of Legibility and Feasibility Textbooks). *Proceeding of International Conference on Art, Language, and Culture*, 511–522. Retrieved from <https://jurnal.uns.ac.id/icalc/article/view/16172/13010>
- Huberman, M & Miles, B.M. (2018). *Analisis Data Kualitatif Buku Sumber Tentang Metode-metode Baru*. Jakarta: UIP.
- Kartika, Warsito. (2007). *Diplomasi Kebudayaan: Konsep dan Relevansi Bagi Negara Berkembang Studi Kasus Indonesia*. Yogyakarta: Penerbit Ombak.
- Kristanto, A., Mustaji., & Andi, M. (2017). The Development of Instructional Materials E-Learning Based on Blended Learning. *International Education Studies*, 10(7):10-17.
- Kroger, Tarja dan Anne-Maria Nupponen. (2019). Puppet as a Pedagogical Tool: A Literature Review. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4): 393-401.
- Nugraheni, Luthfa. 2022. The Influence of Wayang Beber (The Legend of Wasis Joyokusumo) as a Character-Based Learning Media on Students' Critical Thinking Ability. *International Journal of Instruction*, 15(3): 267-290.
- Nurlina, Laily dan Israhayu, Eko Sri. (2014). BIPA Learning Material Development for Empowering Thailand Students Writing Competence. *International Journal for Educational Studies*, 7(1): 57-66.
- Propp, V. (1984). *Theory and History of Folklore*. Third Avenue South Suite: The University of Minnesota Press.
- Pujiono, Setyawan dan Widodo, Pratomo. (2021). Implementasi Budaya dalam Perkuliahan Menulis Akademik Mahasiswa BIPA Tiongkok. *Jurnal: Litera*, 20(1): 135-142.
- Rahmawati, L. E., Suwandi, S., Saddhono, K., & Setiawan, B. 2018. Prototype of Indonesian Reading Test for the Foreign Students. *International Conference on Language, Literature, and Education (ICLLE 2018)*, 125–134.
- Rus Khan, Abdul Gaffar. (2007). Pemanfaatan Keberagaman Budaya Indonesia dalam Pengajaran Bahasa Indonesia bagi Penutur Asing (BIPA). Makalah disajikan dalam Seminar Pengajaran Bahasa Indonesia Pertemuan Asosiasi Jepang-Indonesia di Nanzan Gakuen Training Center. Nagoya: Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional Republik Indonesia.

- Rokhman, F. (2012). Pengembangan model Pembelajaran Bahasa Indonesia untuk Penutur Asing dengan Pendekatan Lintas Budaya sebagai Penelitian Multikulturalisme Budaya Indonesia. Makalah Seminar Nasional PIBSI ke-XXXIV di Unsoed Purwokerto.
- Sayuti, S. A. (2017). Sastra dan Budaya: Jalur Alternatif Menuju BIPA yang Bermakna. Makalah Seminar Nasional di Universitas Negeri Tidar Magelang pada 9 September 2017.
- Septriani, Hilda (2021). Pemanfaatan Media Digital G Suite for Education dalam Pembelajaran BIPA Jarak Jauh di University of Vienna. *Jurnal Bahasa Indonesia bagi Penutur Asing (JBIPA)*, 3(2): 70-77.
- Suyitno, I., Gatut S., Musthofa K., & Ary F. (2017). Cognitive Learning Strategy of BIPA Students in Learning the Indonesia Language. *IAFOR Journal of Language Learning*, 3(2), 175-190
- Tiawati R, Refa Lina. (2019). Bahasa Indonesia di Thailand menjadi Media Diplomasi Kebahasaan dan Budaya di ASEAN melalui Pengajaran BIPA. *Jurnal Gramatika (Jurnal Penelitian Bahasa dan Sastra Indonesia)*, 1(1): 29-44.
- Tulus, Warsito dan Wahyuni Kartikasari. (2007). *Diplomasi Kebudayaan Dalam Konsep dan Relevansi Bagi Negara Berkembang: Studi Kasus Indonesia*. Yogyakarta: Ombak.
- Ucus. (2015). Elementary School Teachers' Views on Game-based Learning as a Teaching Method". *Jurnal: Procedia (Social and Behavioral Sciences)*, 186 (2015): 401-409.
- Widianto, Eko et al. (2018). Economic and Political Diplomacy in Disruption Era Through Indonesian for Speakers of Other Language (BIPA) Teacher Assignment Overseas. International Conference on Science and Education and Technology 2018 (ISET 2018) Universitas Negeri Semarang.
- _____ (2021). Kesulitan Belajar Bahasa Indonesia oleh Pemelajar BIPA Level Dasar (BIPA 1) di Hanoi Vietnam. *Jurnal Bahasa Indonesia bagi Penutur Asing (JBIPA)*, 3(2): 52-59.
- Yin, R., (2009). *Studi Kasus; Desain dan Metode*, Jakarta: Raja Grafindo Persada.

منهج علماء فطاني في الإفتاء في القرن الثالث عشر الهجري

The Methodology of Patani Scholars in Fatwa of 13th Century Hijrah

¹محمد فوزان دوهي بن عبد الصمد

Muhammat Faosan Dohae bin Abdul Somad¹

¹عبد الصمد ميسا بن مختار

Abdul Somad Mesa bin Mukhtar¹

¹ذوالكفلي ساعي بن عبد الغني

Zulkiflee Sae bin Abdul Ghani¹

(Received: May 31, 2023; Revised: June 21, 2023; Accepted: June 28, 2023)

ملخص البحث

لعب علماء فطاني دورا عظيما وساهموا إسهاما كبيرا في قيادة الأمة الإسلامية ونهضتها. وهم ورثة الأنبياء الذين ورثوا العلم والعمل. وهذا البحث يهدف إلى دراسة دور علماء فطاني الذين عاشوا في القرن الثالث عشر الهجري، كما يهدف إلى التعرف على أصول مناهجهم في الإفتاء في خدمة الفقه الإسلامي. ولتحقيق هذه الأهداف قام الباحثون في هذا البحث بمعالجة طرق الفتوى عند علماء فطاني ودورهم في خدمة الفقه الإسلامي ومعرفة منهج علماء فطاني في الإفتاء خلال القرن الثالث عشر الهجري. ويعتمد الباحثون في دراسته على المنهج الوصفي التحليلي للخروج من خلاله بأهم النتائج، منها: أصبحت فطاني في القرن الثالث عشر الهجري من أهم المراكز العلمية. كما خلصت الدراسة إلى أن علماء فطاني برزوا في مجال التدريس والإفتاء، وكانوا يتقلدون مناصب عليا ويتمسكون بالمذهب الشافعي، إذا لم يجدوا الأقوال من مذهب الشافعي فينظرون إلى الأقوال من المذاهب الثلاثة الأخرى بشروط خاصة أو بيان أساس أخذ أو على الذي أخذ من المذاهب الأخرى، وبعد ذلك يعمل على قول الضعيف كما فعل الإمام ابن حجر في الفتاوى.

الكلمات المفتاحية : علماء فطاني، الإفتاء، القرن الثالث عشر الهجري

محاضر بقسم الشريعة الإسلامية، كلية العلوم السياسية. اينستيتوت راجافاك جالا 1

Lecturer at Department of Syariah Islamiyyah, Faculty of Political Science, Rajapark Institute. (Corresponding author / Email :

zindalusia@gmail.com)

ABSTRACT

A great contribution to the leadership and rise of the Islamic nation. They are the heirs of the prophets who inherited knowledge and charity. This research aims to examine the role of Patani scholars who lived in the thirteenth century hijrah, as well as identify the origins of their methodology regarding fatwas in the service of Islamic law. In order to achieve that goal, the researcher in this research discussed the fatwa method of Patani scholars and their role in serving Islamic law, and the methodology of Patani scholars in issuing fatwas in the thirteenth century hijrah. In his study, the researcher relies on a descriptive analytical approach to produce the most important results, including: that Patani became one of the most important centers of learning in the thirteenth century hijrah. The study also concluded that Pattani scholars are prominent in the field of fatwas, and they hold positions and adhere to the Syafi'i school, if there is no opinion in the Shafi'i school they will take the opinion of another school, but with certain conditions and describe the basis of the opinion and take a weak opinion, as Imam Ibn Hajar did in the Fatwa.

Keywords: *Patani scholars, fatwa, the thirteenth century hijrah*

مقدمة

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وعلى آله وصحبه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد :

إنّ علماء فطاني يقومون بأعمال مهمة في حماية دين الإسلام لأبناء فطاني والمسلمين عامة من خلال مجال التعليم، وأيضاً في مجال الفتوى، فإن الفتوى في الإسلام من المناصب المهمة، فهي أعظم وأخطر شيء في الإسلام، فالإنسان في حياته يحتاج إلى أهل الفتوى الذين يبينون أحكام الله تعالى عن كل شئون حياته، وخلصوا الناس من أهل الفتوى يؤدي إلى الجهالة والضلال.

وجاء في الحديث النبوي أن العلماء ورثة الأنبياء (البخاري، 1442) ورثة صفوة البشر في العلم، وأخذ مكان النبي محمد صلى الله عليه وسلم لبيان حكم الله تعالى، وقد أمر الله عباده بالرد إليهم، ليكون طريقاً لبيان أحكام الله تعالى، حيث يقول : ﴿ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾ (سورة النساء، 59) وقال تعالى : ﴿ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبُ ﴾ (سورة المائدة، 4) وقوله تعالى : ﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ﴾ (سورة البقرة، 219) وقوله تعالى : ﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ ۖ قُلْ هِيَ مَوْقِيتٌ لِلنَّاسِ وَالْحَيَّ ﴾ (سورة البقرة، 189) وقوله تعالى : ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ ۖ فَسَلُّوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (سورة النحل، 43) وهذه الأمور تأتي دور المجتهدين والفقهاء والعلماء في إظهار أحكام تلك الفروع بردها إلى نظائرها أو إلى الأصول التي من

الممكن أن تبنى عليها، وهنا يأتي دور العقل واختلاف الفكر بين الفقهاء، كما فعل علماء فطاني في إظهار أحكام الذين ينتشروا بين مجتمع فطاني وأبنائها وغيرها، هم يقومون بوظيفتهم في أحوال أخطر وغير الرسمي للدولة لأن فطاني في ذلك الوقت تحت سيطرة حكومة سياسية (فيادا جونون، ٢٠٢٠)، وإجبار بيان الأحكام التي تحتاج إليها عليهم. ومن المعلوم أن الحوادث والوقائع في العبادات والمعاملات وفي غيرها من التصرفات مما لا يقبل الحصر، ولم يرد في كل ذلك نص؛ لأن النصوص متناهية والوقائع غير متناهية، ومالا يتناهي لا يضبطه ما يتناهي ولذلك كان الاجتهاد والإفتاء واجب الاعتبار.

وهذا ما سوف يوضحه الباحث في المطالب الثلاث التالية:

المطلب الأول: طرق الفتوى عند علماء فطاني ودورهم في خدمة الفقه الإسلامي:

الإفتاء هو الإخبار عن حكم الله تعالى عن دليل شرعي لمن سأل عنه في أمر نازل؛ لأن الإخبار من غير سؤال هو إرشاد حكم وتوجيه وليس إفتاء، وإذا لم يكن في أمر نازل فهو التعليم وليس الإفتاء. القاسمي (بدر حسن، ٢٠٠٧)، كما قال الله تعالى: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾. (سورة النساء، ١٧٦) إن الإفتاء لكبار علماء فطاني وقد أنشئت وظهرت في عهد انتشار الإسلام بكل أرض فطاني تحت مسمى مفتي الملك أو مستشار الملك والذي كان يعين من الحكومة وهو الشيخ صفي الدين ومن بعده (محمود قمر، ٢٠٠٣)، ثم بعد سقوط حكومة فطاني، وتغيير نظام القرارات القضائية من بين علماء فطاني مع اتخاذ كل منهم الموقف الذي يجب أن يتخذ في ذلك الوقت (القرن الثالث عشر الهجري)، فأكثرهم أخذ منصب المفتي للإصدار الفتوى وأخذ الواجب كأمانة للمجتمع في تسوية المسائل الدينية، لأن فطاني كان في حالة اضطراب في الفوضى فكل واحد ينقد نفسه وأهله. والفتوى التي وقعت في ذلك الوقت كانت اجتهاداً فردياً لعلماء فطاني لأنهم في حالة من انعدام الأمن، لكنهم في مثل هذه الحالة ما زالوا يخدمون المجتمع مثل التدريس والإجابة على الأسئلة الدينية وغيرها. وهؤلاء العلماء تحول لأمانة الفتوى عند الاحتياج إليها كل في تخصصه، وضرورة أن الفتوى مركبة من الحكم الشرعي والواقع، وأنها تختلف باختلاف الزمان والمكان والأشخاص والأحوال.

كما عرفنا منذ دخول الإسلام إلى فطاني وأصبحت فطاني دولة إسلامية تستخدم وتطبق أحكام الشريعة الإسلامية من فترة طويلة حتى دخول الحكومة السياسية إلى أرض فطاني فكل نظام يتغير (فيادا جونون، ٢٠٢٠)، فشعب فطاني لا توجد لديه قوة على إدارة نظام الحكم في البلاد بالإضافة إلى النظام القانوني الإسلامي، حيث يتولى كل منهما المهمة التي يجب القيام بها، كما يقوم بها علماء فطاني وفقاً لقدراتهم، وطرق علماء فطاني في إجابة سؤال أو إفتاء للمجتمع بطريقتين وهي طريقة الشفوية وطريقة الكتب والرسائل، سيبين الباحث كالتالي:

أولاً: الإفتاء الشفوي المباشر:

ومعظم الفتاوى التي كان يصدرها علماء فطاني عن طريق اللسان أو الرسائل الشفوية لأن ذلك طريق سهل لحضور السائل شخصياً إلى العالم ويجلس السائل ويسأل المسألة بنفسه مباشرة ويقوم ببيانات المستفتي حول المسألة وسؤاله ثم يقوم العلماء بإجابة السائل إلى أن تتضح المشكلة، وعادة ما تكون الإجابات أو الفتاوى الصادرة عن العلماء غير مسجلة وغير مكتوبة، ولكن هناك القليل جداً مما هو مكتوب، وربما يُسأل عندما يكون في الحلقة العلمية، ثم يكون طالب في هذه الحلقة يكتب أو يكتب السائل بنفسه. والمكان الذي أصدر فيه علماء فطاني بتقديم فتاوى من طريقة الشفوية في القرن الثالث عشر الهجري عادة ما يكون في هذين المكانين وهي كالاتي:

1. الإفتاء في المجالس التعليمية:

ومعلوم أن المجالس التعليمية أو الحلقات العلمية التي ظهرت منذ أوائل الإسلام ووصلت إلى المجتمع الفطاني وبقيت معه لفترة طويلة حتى يومنا هذا، وتلك الحلقة العلمية تقام في المساجد أو الفندق وتصدر الفتوى من علماء فطاني في الحلقة من تعليم الكتب التراثية العربية والملايوية الجاوية الإسلامية، وبعد الانتهاء من تعليم الكتاب عادة ما يكون هناك سؤال من الطلاب والجمهور حول الحلقة، وأغلب القضايا التي أثرت وظهرت في الحلقة تتعلق بموضوع الدراسة التي تمت دراستها في الحلقة، وأحياناً يتعلق بالموضوع من الكتب الفقهية الشافعية من أبواب العبادات كالصلاة، وما يتعلق بها والزكاة، وما يتعلق بها والصوم، وما يتعلق بها وغيرها. عندما تُطرح الأسئلة يتم الرد عليها عادة في الحلقة مباشرة إلا إذا كان السؤال يصعب الإجابة عليه بسبب التعامل مع الجمهور، لأن يحفظ على إكرام المستفتي أو السائل، أو لا يوجد إجابة وذلك بتأجيل الإجابة لإعطاء الإجابة الصحيحة في الواقع.

وتحتوي هذه الحلقة العلمية على العديد من الفتاوى الصادرة عن علماء فطاني لأن العلماء هم النقطة المحورية والمرجعية لهم في حل المسائل الدينية.

2. الإفتاء من غير التعليمية:

وهذه الطريقة التي تصدرها الفتوى معظمها يسأل المستفتي علماء فطاني مباشرة، لأن المستفتي أو السائل يأتي بنفسه إلى العالم في مكان مناسب، مثل منازل العلماء أو المساجد أو غيرها، وهذه الطريقة أكثر تأثيراً في فطاني من حيث السهولة والمرافق للمستفتي، وأخذ المفتي علماً بالمشكلة ويدقق في إجابته. وأما إذا لم يستطيع المفتي إجابة السؤال، فيعطي المفتي رأيه للسائل فيبحث عن عالم آخر أو المفتي يؤجل إجابته ليعطي الجواب الصحيح من الواقع والشريعة الإسلامية. وعادة ما تكون آداب المجتمع الملايوي الفطاني عند الذهاب إلى بيوت الجيران كانوا يجلبون طعاماً أو شيئاً ما إلى الجيران ولا سيما عند الذهاب إلى العلماء

ومعظم المشاكل التي يطرحها المجتمع الفطاني الذين سألوا العلماء أكثرها مسائل في الفقه والتوحيد، مثل العبادات كالصلاة والزكاة والصوم والأضحية وغيرها، والمعاملات كالبيع والدَّين والرهن والوكالة وغيرها، والأحوال الشخصية كالنكاح والطلاق والميراث وغيرها (وان أحمد الفطاني، د.ت).

ثانيا : الإفتاء من خلال الكتب والرسائل:

تتطلب هذه الخدمة المقابلة الشخصية التي يحضر فيها طالب الفتوى ليقدم الطلب بنفسه مكتوبا أو بمن ينوب عنه بتوكيل أو تفويض رسمي، أو الخطابات المرسلة إلى العلماء خاصة، أو الخطابات الموجهة رسميا من المحاكم والنيابات أو الخطابات الموجهة رسميا من الهيئات والمؤسسات أو الخطابات الرسمية أو غير الرسمية التي يخاطب بها فضيلة المفتي والعلماء الوسائل المتاحة لطلب الفتوى، ويتم استلام طلبات الفتوى المكتوبة ثم يخرج الفتوى المكتوب إلى المفتي أو العلماء الذي يعينه للإجابة عليها لتأخذ آراءهم، وبعد ذلك في مرحلة الإعداد والتحضير للمادة الفقهية للفتوى الجديدة من الموسوعات الفقهية المختلفة، وفتاوى العلماء السابقين والمعاصرين، مع التركيز على النصوص التي تكون أرفق بأحوال الناس وأوفق لأعرافهم وعاداتهم. أما بالنسبة للإجابات على الأسئلة التي تأتي في شكل كتابة أو رسالة فإن الإجابة تكون بطريقة مكتوبة أو رسالة إلى السائل.

وهذه طريقة أغلب من رسالة الخطابات الموجهة رسميا التي جاءت من مجتمع فطاني ومنطقة مجاورة بفطاني كما ذكر في كتاب الفتاوى الفطانية بقوله : " هذا سؤال واضح لثلاثة أشخاص من شعب كمبوديا العرق الجام هم تون حاج محمد صالح قاضي كمبوديا (Kambudia / Kambuja)، وتغكو سليمان، وتون حاج عبد الحميد من القرية جججمره (Cangcamreh) بمنطقة مسجد لونج (Masjid Lung) تم تعيينه في بلاد مكة المكرمة " (وان أحمد الفطاني، د.ت). ومن شعب فطاني كما في سبيل المثال : " المشكلة هي طلب نص نية تكبير الإحرام يقال (أصلي) ما هو السبب لم يقل (أعبد) أو (أدعو) على الرغم أنه بمعنى (أعبد) أنا أعبد، هل هذا يعني أنني أعبد. هذا السؤال من تو وان ايتم (Tok wan Itam) أخ لتوء نحو بيرا فطاني (Tok Nahu Bira Fatoni) (وان أحمد الفطاني، د.ت).

مما لا شك فيه بأن طرق إفتاء علماء فطاني في خدمة الفقه الإسلامي من القرن الثالث عشر الهجري بطريقتين؛ الطريقة الشفوية وطريقة المأخوذة من الكتب والرسائل، فهاتان الطريقتان يتبعهما علماء فطاني في تحريك الأمور الدينية والتمسك بمسار الشريعة الإسلامية في حياة مجتمع الملايو الفطاني ومجتمع الجوار مثل كمبوديا، وأشيء، وقده، وترنجكانو، وفولوا فينانج، وكلنتن وغيرها. والجدير بالذكر أن الطريقة المتبعة دائما في الفتاوى في ذلك الوقت كانت طريقة الشفوية، لأن السائل يلتقي بالعلماء أو المفتي نفسه والسائل يكتفي ويرضى بإجابته بقدرته على مقابلة المفتي، ويسهل لقاء العلماء في المساجد وبيوتهم وغير ذلك.

المطلب الثاني: منهج علماء فطاني في الإفتاء في القرن الثالث عشر الهجري:

يعتمد علماء فطاني في الإفتاء على النص من القرآن الكريم والسنة النبوية الصحيحة، إعمال النظر والتعليل والتوجيه فيما لا يوجد فيه نص من الوحي، والنظر عن كلام الفقهاء. وذلك في استنباط الأحكام على الأصول الفقهية المقررة لدى المذاهب الفقهية الأربعة المعروفة، ولكن ينظر إلى المذهب الشافعي أولاً قبل أن ينظر إلى الثلاث مذاهب الأخرى. أو لا يرون الخروج عن المنقول من فروع المذهب الشافعي إلا في حدود ضيقة وبشروط خاصة، وفي ظروف استثنائية، وبعبارة أخرى إذا قرر علماء فطاني على غير رأي المذهب الشافعي، فلا بد من بيان أي أساس أخذ أو على الذي أخذ من المذاهب الأخرى.

منذ بدأ دخول الإسلام إلى جزيرة أرخبيل الملايو، تم تقديم المجتمع الإسلامي عقيدة أهل السنة والجماعة وشافعية المذهب، وهذه الحقيقة عندما تنظر إلى الكتب التي تركها العلماء وراءهم ومنتجاتهم في أواخر القرن الثانية عشر الهجري إلى أوائل القرن الثالثة عشر الهجري فكانت عقيدة أهل السنة والجماعة وشافعية المذهب في الفقه أصبحت حقيقة حياة المجتمع في فطاني (محمد لازم لاوي، 2005).

ومن المعلوم أن قد نص فطاني دارالسلام على أن المذهب الرسمي للدولة قبل سقوط تحت سيطرة سيام هو المذهب الشافعي، ولذلك فإن الفتاوى الصادرة في فطاني تنقيد عموماً بما هو موجود في المذهب الشافعي (محمود قمر، 2003) (عبد الغني يعقوب، 2003) (محمد شاكر، 1980). وبالجدير بالذكر أن تمسك علماء فطاني بالمذهب الشافعي في مؤلفات كتبهم وفي إصدار الفتاوى، على النحو المذكور في كتبهم، سيذكر الباحث بعض علماء فطاني الذين اتبعوا بالمذهب الشافعي بالتالي:

1. الشيخ داود الفطاني (1182-1262 هـ):

إن الشيخ داود الفطاني متمسك بالمذهب الشافعي، وقد أوضح في كتابه (بغية الطلاب) وكتب فيه عن سيرة الإمام الشافعي، ويعتبر أول من كتب عن الشافعي عند الملايو، وهذا الكتاب تعددت طباعته في مكة المكرمة ومصر وتركيا على نفقة الشيخ أحمد الزين بن مصطفى الفطاني، وقد اتخذ قرار في المؤتمر بعرض نشاطاته العلمية بكوالالمبور عام 1390 هـ، وعلى حسب العرض العلمي للشيخ يوسف ذكي قد ذكر في ذلك المؤتمر أنه أكد أن الشيخ داود من الفقهاء في المنطقة في القرن الثالث عشر الهجري، ويثنى عليه الشيخ محمد عثمان المحمدي حيث بيدي رأيه : " بأن الشيخ داود قد كتب عن الفقه على طريق مذهب الإمام الشافعي، وكان إلا اعتراف بكتبه من قبل المجتمع الملايوي حيث جعلوها مناهج للدراسة في مدارس فوندي في أنحاء العالم الملايوي في جنوب شرق آسيا " (وي علي توتاتو، 2009).

2. الشيخ وان أحمد الفطاني (١٢٧٢-١٣٢٥ هـ):

هو فقيه شافعي المذهب، وقال عبد الغني يعقوب الفطاني : " وقد كان الشيخ وان أحمد رحمه الله عالماً فقيهاً في فقه الإمام محمد بن إدريس الشافعي، وعاملاً من أجل توحيد شعب الملايو " (عبد الغني يعقوب الفطاني، ٢٠٠٦). وإصداره الفتاوى عمن جاء إليه من طريق مذهب الشافعي كما ظهر كتابه حتى يومنا هذا وهو كتاب الفتاوى الفطانية بقوله : " القول بصحة إقامة الجمعة بأقل من الأربعين ليس من مذهب الشافعي رضي الله تعالى عنه، وإن نقل عنه في القديم أقوال بصحتها بدون الأربعين لأن القديم قد رجع عنه . وقال لا أجعل في حل من رواه عني فلم يبق مذهبا له، وإن لم يرتفع برجوعه عنه الخلاف السابق كما صرحوا به والذي تلخص للفقير بمراجعة كلام الفقهاء في كتب مذهبنا المعول عليها كشرح الروض والتحفة والنهاية وغيرها مع ما يظهر من كلامهم " (وان أحمد الفطاني، د.ت). وذكر هذا الكتاب أكثر عن المسائل الفقهية بالمذهب الشافعي التي صدر الفتاوى منه.

3. الشيخ تون مينال (١٢٣٥-١٣٣١ هـ):

إن مذهبه الفقهي هو شافعي المذهب، لأنه ألّف كتاباً بعنوان " كشف اللثام عن أسئلة الأنام " تكلم المؤلف في هذا الكتاب عن فروع في المسائل الفقهية التي أخذها المؤلف من الكتب المشهورة والمعتبرة في المذهب الشافعي من الأئمة والفقهاء الشافعية، مثل كتاب " الفروع " أو " كشف اللثام عن أسئلة الأنام للشيخ حسين بن محمد المحلي، وكتاب " منهج الطلاب " وشرحه وهو كتاب " فتح الوهاب " لشيخ الإسلام زكريا الأنصاري، وكتاب " فتح المعين بشرح قرّة العين " لشيخ زين العابدين بن عبدالعزيز المليباري، وكتاب " الإقناع في حل ألفاظ أبي شجاع " لشيخ محمد بن أحمد الشريبي الخطيب، وكتاب " تحفة المحتاج بشرح المنهاج " للشيخ ابن حجر الهيتمي، وكتاب " نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج لشيخ شمس الدين محمد بن أحمد حمزة الرملي، وبناء على ذلك أن الشيخ زين العابدين الفطاني ذهب بالمذهب الشافعي في الفقه.

ويتضح ذلك من كتاب " كشف اللثام عن أسئلة الأنام " الذي ألّفه الشيخ زين العابدين، بأنه نسب بنفسه بإسم " زين العابدين الفطاني الشافعي " (تون مينال، د.ت)، حيث وُجد تخصيصه واعترافه بنفسه على المذهب الشافعي في كتابه وقال فيه " هذا هو من مذهب إمامنا الشافعي " (تون مينال، د.ت).

4. الشيخ نبيء مت كجيل الفطاني (١٢٦٠-١٣٣٣ هـ):

وإن مذهبه الفقهي هو مذهب الإمام الشافعي رحمه الله، وقد أشار الشيخ محمد بن إسماعيل إلى ذلك بكل وضوح في كتابه " البحر الوافي والنهر الصافي " بقوله : " أما بعد، فيقول العبد الفقير الفاني محمد بن إسماعيل داودي الفطاني، قد سألتني بعض المحبين أن أجمع له أحاديث فضائل طالب العلم وأحاديث زجر

تارك الصلاة وبعض ما لا بد منه من الأبواب الفقهية على مذهب الإمام الشافعي رضي الله تعالى عنه مترجمة باللغة الجاوية " (نيء مت كجيل، 1931).

وهذا ما وفقه لاعترافه حيث وصف بنفسه في مقدمة كتابه أنه شافعي المذهب، ويتضح ذلك أكثر بالنظر إلى متون كتابه كما ذكرت سابقا، ومع ذلك وضع في كتابه " مطلع البدرين ومجمع البحرين " الذي احتوى كثيرا على الآراء الشافعية من قبل العلماء الشافعيين العملاق، وهذا إلى جانب إسناده إلى اسمه لفظ " الشافعي "، وكما بقوله : " وهو كتاب جمع من العقائد الدينية ومن فقه مذهب الإمام الشافعي ما يحتاج إليه وينفع العبد معرفته ... " (نيء مت كجيل، 1931).

وبناء على ذلك أن علماء الفطاني يلتزمون ويتمسكون ويقلدون مذهب الإمام الشافعي في الفقه، ومما لا شك عنها أيضا في مسائل الفتوى الرجوع إلى كتب الفقهاء الشافعية. وقال الشيخ وأن أحمد الفطاني بأن يجوز الإفتاء من غير المذاهب الأربعة إلا بشروط كما قال له في كتابه بقوله : " أن الإفتاء بهذا القول وأمثاله إن كان المعنى به فقيها في مذهب صاحب القول عارفا بالراجح والمرجوح منه، ولو بمحض التقليد وإن كان صاحب القول من غير الأئمة الأربعة جائز بشروط: أحدها : أن يكون القول الذي أفتى به معتبرا في الخلاف لا كالقول الذي نقله ابن حزم من صحة الجمعة بواحد.

وثانيها : أن يحفظ مذهب صاحب القول ودونه حتى عرفت شروطه وسائر معتبراته كعدم المانع ولو في المسألة التي أفتى فيها فقط.

وثالثها : أن يبين المفتي صاحب القول ليقلد تقليدا صحيحا.

ورابعها : أن يقصد المفتي مصلحة دينية كحاجة مباحة ودفع مفسدة عامة.

وخامسها : أن لا يشرط عليه الإفتاء بالمذهب وإلا لم يجز لأنه محض تشبه وتغير " (وان أحمد الفطاني، د.ت).

وبناء على ذلك أن علماء فطاني لم يكتفوا بإصدار الفتاوى في المذاهب الأربعة، بل أقروا غير المذاهب الأربعة بالشروط التي سبق ذكرها.

وذلك الأخذ بالقول الذي يحمل الناس على التيسير، ويتصف بالسهولة، وتجنب التشديد في الأحكام، وحرص على درء المشقة عند تعدد الأقوال في النازلة؛ لئلا يقع الناس في الحرج. وبالإضافة إلى ذلك بأن علماء فطاني يعتمدون على قول الضعيف أو وجه الضعيف من الفقهاء الشافعية أو المذاهب الأربعة أو من غير المذاهب الأربعة فيجوز العمل بها، كما ذكر في كتاب فتاوى الفطانية بقوله : " ومثل من لم يشرط عليه الإفتاء بالمذهب من سئل عن وجود قول ضعيف أو وجه ضعيف في مذهب الشافعي كما في فتاوى ابن حجر أو عن وجود قول في مذهب إمام آخر، ولو من غير الأربعة فيما يظهر ليعمل به جريا على قول من

جوز العمل بذلك وتقليدا لقائله فللمسئول أن يفتي أن للشافعي أو غيره في مسألة كذا قولاً بكذا" (وان أحمد الفطاني، د.ت).

وذلك الاعتماد على مقاصد الشريعة المعبرة عن روح الشريعة السمحة، ومن الاتجاه العام للدين الحنيف، كما ذكر الشيخ وان أحمد الفطاني : " فلا يجوز استعماله ويتنجس به كل ما أصابه، ولا تصح الصلاة مع وجوده في البدن والثوب والمكان، ويجب على العالم بذلك والمصدق له إعلام الناس بجرمة استعماله وعلى ولاية الأمر تحذيرهم عن ذلك لما فيه من المفساد الشرعية الكثيرة " (وان أحمد الفطاني، د.ت). ومن هذه الجملة يجب على العلماء إعلام الناس من الأحكام الشرعية لحماية مقاصد الشريعة.

وعلى ذلك مراعاة أعراف وعادات وظروف المجتمعات الإسلامية وملاسات الواقع وتغير الحال، كما ذكر في كتاب الفتاوى للشيخ وان أحمد بقوله : " السؤال من المسلمة أصبحت طيبة الولادة المحلية (Tok bidang) للكافرة هل هذا ممكن أم لا ؟ الجواب ربما ينبغي أن لا تقصد يساعدها في عمل كفرها وكل معاصي كطيبة الولادة لها أرادت لكنها أن تأخذ منها أجراً فقط لضرورة التعامل مع الكفار بالبيع والشراء وغير ذلك، والله تعالى أعلم " (وان أحمد الفطاني، د.ت).

ولذلك استعمالاً بالقواعد الفقهية في إصدار الفتوى كما على سبيل المثال عن المسألة صلاة الجنازة، فسؤال هل تصح الصلاة الجنازة على من لم صلى في حياته قبل موته؟، بأنه قال : " وأرجو إلى الله سبحانه وتعالى ألا يأخذه بهم (الذم) لأن يمسك بالقاعدة : دفع المفسد مقدم على جلب المنافع " (وان أحمد الفطاني، د.ت). فاستعمال الشيخ وان أحمد الفطاني بهذه القاعدة لأنها يؤدي إلى الأذى والفتنة الذي لا يتخلص منه أحد بسهولة. وأيضا : " مثل الشيء الذي يريده القاعدة : الميسور لا يسقط بالمعسور " (وان أحمد الفطاني، د.ت).

ويرجع علماء فطاني من الفتاوى إلى العلماء السابقين بالثبات على ما تم اتخاذه من قرارات سابقة رؤي فيها الحق والصواب. والإشارة إلى القرارات السابقة والرجوع إليها، كما ذكر الشيخ وان أحمد الفطاني في كتابه على سبيل المثال : " قال الشيخ عبد الحميد في حاشيته : وما يعيش دائما في بر وبحر كضفدع وسرطان ويسمى عقرب الماء وحية وسائر ذوات السموم حرام " (وان أحمد الفطاني، د.ت). وأيضا عن المسألة هل يصح وضوء إذا في دخلت شوكة في أصبع، فأخذ الشيخ وان أحمد الفطاني من كتاب فتاوى البغوي بقوله : " نقل من فتاوى البغوي : لو دخلت أصبعه شوكة يصح وضوءه، وإن كان رأسها ظاهر الآن ما حوالها يجب غسله وهو ظاهر وما سترته الشوكة باطن، فإن كان بحيث لو نزع الشوكة تبقى ثقبه فحينئذ لا يصح وضوءه حتى ينزعها " (وان أحمد الفطاني، د.ت).

ومما سبق يمكن للباحث أن يختصر القول بأن علماء فطاني كانوا يتقلدون مناصب ويتمسكون بالمذهب الشافعي، إذا لم يجدوا الأقوال من مذهب الشافعي فينظرون إلى الأقوال من المذاهب الثلاثة البقية

بشروط خاصة أو بيان أساس أخذ أو على الذي أخذ من المذاهب الأخرى، وبعد ذلك يعمل على قول الضعيف كما فعل الإمام ابن حجر في الفتاوى.

ويرى الباحث على أنه لا يجوز الإفتاء من غير المذاهب الأربعة إلا بشروط، وغير أن بعد الباحث اطلع وبحث من كتب علماء فطاني ومن العوامل التي تساهم هذه الظاهرة يتم إيجاده في كتاب فتاوى الفطانية التي صدرت للشيخ أحمد الفطاني أكثرها ترجع إلى كتب الفقهاء الشافعية وبعض المسائل من كتب الفقهاء المذاهب الثلاثة البقية، ربما هذا الكلام بأن يجوز الإفتاء من غير المذاهب الأربعة إلا بشروط، وهي فتوى أجاب عنها الشيخ أحمد الفطاني للناس الذين يسألونه هل يمكن أن تكون هناك فتاوى أخرى من غير المذاهب الأربعة، لكن علماء فطاني لم يفعلوا ذلك في فتاويهم، بل كانوا يتمسكون بالمذهب الشافعي والمذاهب الثلاثة البقية.

المطلب الثالث : نماذج من الفتاوى الصادرة عن علماء فطاني في القرن الثالث عشر الهجري:

أصدر أحد علماء فطاني عدة فتاوى تتناول أهم المشكلات التي تهم المسلمين في فطاني ومناطق حولها ومنها:

1. حكم الطهارة :

السؤال:

ما قولكم في الماء المعروف بماء اللاوندا المجلوب من بلاد الافرنج، هل يجوز استعماله بالتعطر به وغيره أم لا؟ أفتونا جزاكم الله تعالى خيرا.

الإجابة: ذكر رشيد أفندي غاري الدمشقي في كتابه " منتهى المنافع في أنواع الصنائع " أن في صناعة ماء اللاوندا طريقتين. وهذا نصه (الأولى) تستخرج بسكب أرطال من الكحول على أرقيتين من زهر اللاوندا، ويضاف إلى ذلك ماء ويترك أربعاً وعشرين ساعة ثم يستقطر منه رطلان على نار خفيفة. (الثانية) تصنع بمزج جزئين من زيت اللاوندا، وجزء من جوهر الكهرياء وعشرين جزءاً من ماء كولونيا وأربعين من السبيرتو المصحح. (وفي الطريقة الأولى الكحول وفي الثانية السبيرتو كما رأيت وهما شيء واحد لأن أحدهما مفسر بالآخر كما رأيت في بعض مواضع ذلك الكتاب، وذلك الشيء هو روح الخمر كما هو متواتر ومشهور وأظني أيضاً رأيت ذلك أي كونه روح الخمر في كتاب " الدر المكنون في الصنائع والفنون " كما أظني رأيت فيه أيضاً أن أكثر الصابون المعطر الآتي من بلاد الأفرنج الذي يغتسل به، وتغسل به كل الأدي معمول بشحم الخنزير، فليراجع هذا الكتاب في ذلك وليحقق ليحتاط فيه، وهذا الكتاب أعني الدر المكنون غير حاضر لدى الآن، وكنت فيما سلف أطلعه كثيراً. هذا الكحول الذي هو السبيرتو من الخمر ومعلوم أنها نجسة، فبناء على ذلك يكون ماء اللاوندا المستخرج بهاتين الطريقتين نجس فلا يجوز استعماله ويتنجس به كل ما أصابه،

ولا تصح الصلاة مع وجوده في البدن والثوب والمكان، ويجب على العالم بذلك والمصدق له إعلام الناس بحرمته استعماله وعلى ولاية الأمر تحذيرهم عن ذلك لما فيه من المقاصد الشرعية الكثيرة، والله تعالى أعلم (وان أحمد الفطاني، د.ت).

2. خطبة الجمعة:

السؤال:

ماقولكم في فصل خطبة الجمعة بين أركانها العربية بكلام أعجمي فصلا طويلا والمستمعون أعجميون، هل تصبح تلك الخطبة أم لا ؟ أفوتونا أثابكم الله تعالى.

الإجابة: اللهم إلهاما للصواب. تصح الخطبة بغير العربية حتى في الأركان غير الآية، أن لم يكن في القوم عربي، أما الآية فلا بد فيها من العربية، ويجب أن يتعلم واحد من القوم العربية، فإن لم يتعلمها أحد منهم عصوا كلهم، ولا تصح جمعهم مع القدرة على التعلم، فلا يترجم عن الآية كما صرحوا به في جميع ذلك، وفي البجيرمي عند قول المنهج وشرحه (وشرط كونهما عربيتين والمراد أركانهما) ما نصه يفيد أنه لو كان ما بين أركانها بغير العربية لم يضر قال محله ما لم يطل الفصل بغير العربية، والآخر لا خلا له بالموالاة كالسكوت بين الأركان، إذا طال بجامع أن غير العربية لغو لا يحسب، لأن غير العربي لا يجزى. مع القدرة على العربي فهو لغو والقياس عدم الضرو مطلقا، ويفرق بينه وبين السكوت بأن في السكوت إعراضها عن الخطبة بالكلية بخلاف غير العربي، فإن فيه وعظا في الجملة فلا يخرج بذلك عن كونه من الخطبة بجيرمي. وقول ابن قاسم ما بين أركانها أي من توابعها كما هو ظاهر. والقياس عدم الضرر مطلقا أي سواء أطل الفصل بغير العربية أم لا، وهو صريح في أن طول الفصل بالعجمية بين الأركان، لم يضر إذا كان الفصل المذكور من توابع الأركان، والله سبحانه وتعالى أعلم (وان أحمد الفطاني، د.ت).

3. البيوع:

السؤال:

ماقولكم دام فضلكم في شخص اشترى أرضا من رجل عند أرادته سفر، وعند فراقه مجلس العقد قال للمشتري : " إذا رجعت من سفري أقتلك "، بأن راه نادما أو مغبونا، فقال المشتري: نعم، ثم مات البائع، وأراد بعض ورثته الأقالة، ولم يرد لها بعضهم، فهل للأولين أن يأخذوا ما بقي بعد الأقالة في يد المشتري بالشفعة قهرا عنه، أفيدونا مع بيان جوابكم من أي كتاب ؟

الإجابة: اللهم هداية للصواب، عبارة فتح الجواد : الإقالة جائزة، ولو من وارثي المتعاقدين أو أحدهما، وتصح في بعض المبيع، بحذف وفيه كغيره الشفعة حق تملك قهري يثبت للشريك القديم على الحادث فيما ملك بعوض، ومن هذا يعلم جواب هذه المسألة وهوانه بعد حصول الإقالة في بعض المبيع لا يجوز لهؤلاء أخذ

البعض الآخر من المشتري بالشفعة قهرا عنه لأنه ليس شريكا حادثا لهم لأن ملكه له متقدم على ملكهم، لذلك البعض الذي أخذوه بالأقالة كما لا يخفى، والله تعالى أعلم (وان أحمد الفطاني، د.ت).

4. الطلاق:

السؤال:

ما قولكم في رجل طلق زوجته ثلاثا، وتزوج بأختها وتلك المطلقة في عدته، هل تزوجه بها صحيح أم لا ؟ أفوتونا مأجورين .

الإجابة: اللهم هداية للصواب، تزوج الرجل بأخت زوجته المطلقة منه ثلاثا وهي في عدته صحيح لأن الأخت إنما يحرم جمعها مع الزوجة في العصمة فقط، فتحل بينونة الزوجة لأن البائن ليست في حكم الزوجة، وإن كانت في العدة بخلاف المطلقة رجعيًا، فلا تحل نحو أختها مادامت في العدة لأن الرجعية في حكم الزوجة، والله أعلم (وان أحمد الفطاني، د.ت).

5. آداب الأكل:

السؤال:

ما قولكم هل من آداب الأكل أن يبدأ بالملح ويختم به وهل ورد خبر صحيح في ذلك أم لا؟

الإجابة: اللهم هداية للصواب، ذكر الإمام الغزالي رحمه الله تعالى في الإحياء البدء بالملح والختم به في آداب حالة الأكل، فقال : ويأكل باليمين ويبدأ بالملح ويختم به. قال شارحه السيد محمد الحسين الزبيدي رحمه الله تعالى عقبه هكذا نقله صاحب القوت وصاحب العوارف، فالأخير روي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال : « يا علي ابدأ طعامك بالملح وأختم به، فإن الملح شفاء من سبعين داء : منها الجنون والخذام والبرص ووجع البطن ووجع الأضراس » (عبد الوارث محمد علي، د.ت). وذكره ابن الجوزي في الموضوعات اهـ. (كلام شارح الإحياء). وسيأتي عن القواقجي عن بعض المحققين ما يعلم منه أيضا أنه موضوع، وذكر الإمام الغزالي أثرًا نحو هذا الحديث في الإحياء أيضا في الفصل الأخير من كتاب الأكل عن سيدنا علي كرم الله تعالى وجهه فقال : قال علي ابن أبي طالب رضي الله عنه من ابتداء غدائه بالملح أذهب الله عنه سبعين نوعا من البلاء اهـ. قال شارحه المذكور ولفظ القوت عن جوير عن الضحاك عن النزال بن سيرة عن علي ابن أبي طالب رضي الله عنه من ابتداء غذائه بالملح الخ، قلت : أخرجه البيهقي في الشعب بلفظ القوت، قال : أنبأنا أبو عبد الله الحافظ حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب حدثنا الحسن بن علي ابن عفان حدثنا زيد ابن الحباب حدثنا عيسى ابن الأشعث عن جوير عن الضحاك عن النزال بن سيرة عن علي قال : من ابتداء غذائه بالملح فذكره اهـ. من كلام شارح الإحياء قال ابن حجر العسقلاني في تقريب التهذيب جوير تصغير جابر وجوير لقب ابن سعيد الأزدي أبو القاسم البلخي نزيل الكوفة راوي التفسير ضعيف جدا من الخامسة مات بعد الأربعين. من كلام التقريب وقوله من الخامسة المراد بهم الطبقة الصغرى منهم الذي رأوا الواحد والاثنين ولم يثبت لبعضهم السماع من الصحابة.

ومن مقدمة التقريب المذكور قال شارح الإحياء عقب تخريج إسناد هذا الأثر ما نصه، وروى ابن الجوزي في الموضوعات من طريق عبد الله ابن أحمد بن عامر الطائي عن أبيه عن علي بن موسى الرضا عن أبيه عن علي رضي الله عنه مرفوعاً يا علي عليك بالملح، فإنه شفاء من سبعين داء الجذام والبرص والجنون، ثم قال لا يصح والمتهم عبد الله بن أحمد الطائي وأبوه، فأتهما يرويان نسخة من أهل البيت كلها باطلة، وقال الحافظ السيوطي في اللالي المصنوعة، قال أبوه عبد الله بن منده في كتاب أخبار أصبهان أخبرنا عبد الله بن إبراهيم المقيري حدثنا عمر بن مسلم بن الزبير حدثنا إبراهيم بن حيان بن حنظلة ابن عامر بن سويد عن علقمة بن سعد بن معاذ حدثني أبي عن أبيه عن جده مرفوعاً « استغنموا طعامكم بالملح فو الذي نفسي بيده أنه ليرد ثلاثاً وسبعين نوعاً من البلاء أو قال من الداء » (محمد طاهر، ١٩٢١).

ومن شرح الإحياء ومعلوم أن اللالي المصنوعة مؤلف في الأحاديث الموضوعة قال السيد محمد أبي المحاسن القاقوجي في كتاب اللؤلؤ المرصوع فيما لا أصل له أو بأصله موضوع ما نصه، قال بعض المحققين أن وصايا على المصدر بياء النداء كلها موضوعة غير قوله صلى الله عليه وسلم : يا علي أنت مني بمنزلة هارون من موسى غير أنه لا نبي بعد. قال ومنها وصايا علي التي في أولها : يا علي لفلان ثلاث علامات، وفي آخرها : النهي عن المجامعة في أوقات مخصوصة، كلها موضوعة، وكذا قال السيوطي وغيره. وقال القاقوجي أيضاً في محل آخر من اللؤلؤ المرصوع ما نصه، ومنها أي من علامات كون الحديث موضوعاً، أن يكون الحديث بوصف الطريقة أليق كحديث للهريسة تشد الظهر، وحديث الذي شكى إلى النبي صلى الله عليه وسلم : فأمره أن يأكل البيض والبصل (أبي المحاسن محمد، ١٩٩٤)، وحديث وعليكم بالملح فإن فيه شفاء من سبعين داء. وقال الشيخ محمد بن السيد درويش البيروتي في كتابه أسنى المطالب في أحاديث مخلفة المراتب ما نصه حديث عليكم بالملح فإن فيه شفاء من سبعين داء باطل.

وهذه بعض الفتاوى التي كتبها وسجلها علماء فطاني وغيرها الكثير الذي لم يكتب، فمعظم المشاكل والمسائل التي أجاب عنها علماء فطاني أكثر من أبواب العبادة مثل : باب الطهارة والصلاة وما يتعلق بها كصلاة الجمعة وخطبة الجمعة، وباب الزكاة والصيام وغيرها، ومن مسائل الأحوال الشخصية أو العلاقة بين الزوجين مثل : باب الطلاق وغيرها، والأحيان من المسائل والمشاكل بالأمر الدقيق الخفي الذي يتعلق بالعادات والتقاليد المحلية التي تتعلق بالشريعة الإسلامية كما في المثال.

والإفتاء من أمر الضرورات والحاجات للمسلمين والمسلمات أن يحصلوا معرفة الأحكام الدينية الإسلامية الصحيحة تطابق مع شريعتها، ويحتاج العلماء على معرفته كما جاء حديث الرسول الله عليه وسلم عن عباس رضي الله عنهما « إذا ترك العالم لا أدري أصيبت مقاتله وقال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إمام المسلمين وسيد العالمين يسأل عن الشيء فلا تجيب حتى يأتيه الوحي من السماء » (محمد بن مفلح، د.ت)، وعن علي بن أبي طالب كرم الله وجهه قال : من علم الرجل أن يقول لما لا يعلم « الله أعلم »، لأن الله عز وجل قال لرسوله (محمد بن مفلح، د.ت) ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ ومن

أبي مسعود قال : « من أفتى الناس في كل ما يستفتونه فهو مجنون ».(محمد بن مفلح، د.ت) وهذا يدل على اهتمام الإسلام بالعلماء اهتماما عظيما، لأنهم ورثة الأنبياء التي أخذ مكانها في كل شأن من الشؤون بحياة الإنسان، فذلك الناس تحتاج إليها لحل المشاكل التي ظهرت بينهم بأحكام الشريعة الإسلامية كما فعل علماء فطاني على المسلمين والمسلمات في أرخبيل الملايو. والله أعلم (وان أحمد الفطاني، د.ت).

الخاتمة

فهذه نتائج البحث:

فقد انتهينا بعون الله وتوفيقه من هذه البحث منهج علماء فطاني في الإفتاء في خدمة الفقه الإسلامي وهم من العلماء الذين يعيشون في القرن الثالث عشرة الهجرية مبينا لدورهم وأصول منهجهم ودورهم في الإفتاء وقيادتهم الدين الإسلامي والأمة المسلمين، فهم ورثة الأنبياء الذين ورثوا العلم والعمل والتبليغ، ومن هذه الدراسة الوصفية والتحليلية من كتبهم وتاريخهم، وقد خلصت هذه الدراسة إلى عدة استنتاجات أهمها ما يلي:

1. يقوم علماء فطاني في القرن الثالث عشر الهجري في الإفتاء والاجتهاد للمجتمع فطاني وغيرها بطريقتين؛ وطريقة الأولى: طريقة الشفوية أو اللسان التي ظهرت في المجالس التعليمية مثل بيوت العلماء والمساجد والفندق. أو من غير المجالس التعليمية بأن جاء المستفتي أو السائل بنفسه إلى العلماء من مكان مناسب. فطريقة الثانية: طريقة الكتب والرسائل.

2. إصدار الفتاوى من علماء فطاني في القرن الثالث عشر الهجري يعتمد على المذهب الشافعي، وقد يكون الخروج عن المذهب الشافعي إذا لم يجدوا الأقوال من مذهب الشافعي فينظرون إلى الأقوال من المذاهب الثلاثة البقية بشروط خاصة أو بيان أساس أخذ أو على الذي أخذ من المذاهب الأخرى.

توصيات ومقترحات البحث:

أما التوصيات والاقتراحات فتتخلص فيما يلي:

1. حث المسلمين والمسؤول في فطاني على الفتوى من خلال الندوات والمؤتمرات ونشر الإعلانات الصحفية والإلكترونية التي تبين ضرورة الفتوى.

2. توصي البحث أن الإفتاء بالاجتهاد الجماعي هو السبيل الوحيد لنمو الفقه وإثرائه بالفتوى الصحيحة، فهو الصورة العلمية التي أمر الله بها "وأمرهم شورى بينهم" لأنه القادر على توليد الأحكام.

3. وأخيرا توصي الرسالة: أن يتحرر من العصبية المذهبية كي لا يضيق دائرة الشريعة، وألا يلتزم رأيا في قضية بدون دليل قوي وسند صحيح، وألا يحمل لواء التشديد والتعسير، وأن يعطي الفتوى حقها من الشرح والإيضاح.

الحمد لله الذي هدى وأعان الباحث على إتمام هذا البحث البسيط المتواضع البعيد من الكمال، وحسب الباحث أنه بذل ما في وسعه، والكمال الحقيقي لله وحده. والحمد لله أولاً وآخراً، وأسأله تعالى أن يكتب لهذا البحث القبول، وأن ينفع به كاتبه، وقارئه، إنه ولي التوفيق.

المصادر المراجع :

القرآن الكريم

- ابن حجر العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر العسقلاني. (1419هـ/1998م). المطالب العالية بزوائد المسانيد الثمانية. د.م: دار العاصمة.
- البخاري، محمد بن إسماعيل أبو عبد الله البخاري الجعفي. (1442هـ). صحيح البخاري؛ الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه. محمد زهير بن ناصر الناصر (محقق). دمشق: دار طوق النجاة.
- التميمي السمرقندي، أبو محمد عبد الله بن عبد الرحمن بن الفضل بن بهرام بن عبد الصمد الدارمي. (1412 هـ / 2000 م). مسند الدارمي المعروف بـ (سنن الدارمي). حسين سليم أسد الداراني (محقق). المملكة العربية السعودية: دار المغني.
- توان مينال، زين العابدين بن محمد الفطاني. (د.ت). كشف اللثام عن أسئلة الأنام. فطاني: مكتبة ومطبعة محمد النهدي وأولاده.
- توتاتو، وي علي. (2009م). الدراسة التحليلية للكتاب منية المصلي للشيخ داود الفطاني. بحث ماجستير. جامعة سونجخلا نخرينج، فطاني.
- جونوون، فيادا. (٢٠٢٠ م). التاريخ المنسي : فطاني وجالا وناراتيوات في عصر المدن السبع. بانكوك : مطبعة جامعة تمسات. باللغة التايلاندية.
- شاكر، محمد. (١٩٨٥ م). مواطن الشعوب الإسلامية (فطاني). بيروت : المكتب الإسلامي.
- الصديقي الهندي، محمد طاهر بن علي. (١٩٢١ م). تذكرة الموضوعات. د.م: إدارة الطباعة المنيرية الطربلسي، أبي المحاسن محمد بن خليل القاوقجي. (١٩٩٤ م). اللؤلؤ المرصوع فيما لا أصل له أو بأصله موضوع. فواز أحمد ومربي (محقق). بيروت : دار البشائر الإسلامية.
- علي، عبد الوارث محمد. (د.ت). سراج الطالبين على منهاج العابدين إلى جنة رب العالمين. بيروت : دار الكتب العلمية.
- القاسمي، بدر حسن. (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م). آليات الإفتاء في العالم : نماذج عملية لمجمع الفقه الإسلامي بالهند. (الإفتاء عالم مفتوح الواقع المال والأمل المرتجي). الكويت : المركز العالي للوسطية.

- قمر، محمود. (٢٠٠٣ م). الإسلام والمسلمون في شرق وجنوب شرق آسيا. عين للدراسات والبحوث الانسانية والاجتماعية. كلية التربية للبنات جازان، السعودية .
- لاوي، محمد لازم. (2005م). تاريخ التطوير الديني لمجتمع ملايو فطاني. الكلية الإسلامية جالا: مركز الثقافة الإسلامية.
- المقدسي الراميني، محمد بن مفلح بن محمد بن مفرح، أبو عبد الله، شمس الدين. (د.ت). الآداب الشرعية والمنح المرعي. د.م : عالم الكتب.
- نيء مت كجيل، محمد إسماعيل داودي الفطاني. (1350هـ / 1931م). البحر الوافي والنهر الوافي. محمد رمزي (محقق). جدة: بالطبعة الشرقية.
- وان أحمد الفطاني، وان أحمد بن وان محمد زين الفطاني (د.ت). الفتاوى الفطانية. فطاني : د.ن.
- يعقوب، عبد الغني. (٢٠٠٣ م) الإسلام والفطانيون في تايلاند: تحديات الماضي وتطلعات المستقبل. مجلة ستوديا الإسلامك. د.م:د.ن.
- يعقوب، عبد الغني. (٢٠٠٦ م). من معالم التاريخ السياسي والعلمي الإسلامي في فطاني دارالسلام. مجلة فكرية نصف سنوية محكمة. الجامعة الإسلامية العالمية بماليزيا: دار التجديد للطباعة والنشر والترجمة.